START

UCLA

UCLA Reprographic Service

UCLA

REEL 67

UCLA Reprographic Service

UCLA

Microfilmed 1990

University of California
Reprographic Service
Los Angeles, CA 90024-151804

6 inches

Reduction Ratio 11:1

UCLA Reprographic Service

National Preservation Program for Biomedical Literature:

Preservation of Persian and Arabic Medical Manuscripts

Funded in part by the
National Library of Medicine
and the
University of California at Los Angeles

(Contract Number N01-LM-9-3534)

October 1989 - September 1990

The material on this microfilm
is of varying quality. Portions
of the material may illegible due to:

Aged paper
Foxed, stained, or insect
damaged paper
Water damaged paper
Glossy paper
Illegible script or faded ink

Red and purple within the
manuscripts may appear paler.

AIIM

Association for Information and Image Management

1100 Wayne Avenue, Suite 1100
Silver Spring, Maryland 20910
301/587-8202

MS303-1980

Centimeter

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 mm

1 2 3 4 5

Inches

1.0 1.1 1.25 1.4 1.6 1.8 2.0 2.2 2.5 2.8 3.2 3.6 4.0 4.5 5.0 5.6 6.3 7.1 8.0

MANUFACTURED TO AIIM STANDARDS
BY APPLIED IMAGE, INC.

Los Angeles,
University of California

Louise M. Darling Biomedical Library

History and Special Collections
Division

Persian Medical Manuscript Collection

(Shelved as Ms Collection 60)

For permission to publish, or obtain
copies of microfilm, write to:

History and Special Collections Division
Louise M. Darling Biomedical Library
University of California, Los Angeles
Los Angeles, CA 90024-1798
U.S.A.

*Ms.
coll.
no.60
RARE

Persian medical manuscripts. -- ca. 1100-ca. 1900.
150 v. ; 15 x 8-38 x 24 cm.
Entire collection microfilmed as part of a National Library of Medicine preservation project: the preservation master negative is at NLM; the printing master negative is at the University of California's Southern Regional Library Facility; a positive copy is housed in the UCLA Biomedical Library's History Division.
Formerly a part of: Near Eastern manuscript collection, Dept. of Special Collections, University Library, University of Califonia, Los Angeles, and assigned accession no. 1117. Transferred to the History Division of the UCLA Biomedical Library in

CLU-M ejf 891113 CLUHsl SEE NEXT CRD

*Ms.
coll.
no.60
RARE

Persian medical manuscripts. ... ca. 1100-ca. 1900. (Card 2)
March, 1986.
Finding aids: Annotated and indexed list available in library: Richter-Bernburg, Lutz, Persian medical manuscripts at the University of California, Los Angeles : a descriptive catalogue (Malibu : Undena Publications, 1978)
1. Medicine, Arabic. 2. Manuscripts, Medical. I. University of California, Los Angeles. Louise M. Darling Biomedical Library. History and Special Collections Division. II. Series: Near Eastern manuscript collection ; no. 1117.

CLU-M ejf 891113 CLUHsl

Persian Medical Manuscript Collection

Ms. 67

I - III in Arabic: 1. ar-Risala adh-dhahabīya by pseudo-ʿAlī b. Mūsā ar-Riḍā; II. Burʾ as-sāʿa by Muḥammad b. Zakarīyāʾ ar-Rāzī; III. charms.

(Richter-Bernburg No. 156)

Excerpts from various authors

Title: [Taẕkerä-ye ṭabīb]

142 fols., 215 x 140 mm

Loose material filmed at end of manuscript

981-
982
983
entry no. 156
Coll. 1117
Pers. Med. 67 =
Formerly Ar. 122 of Coll. 1062
Dr. CARO MINASIAN ISPAHAN 1935
THE LIBRARY
OF
THE UNIVERSITY
OF CALIFORNIA
LOS ANGELES

BLANK PAGES

CLU-M

BLANK PAGES

BLANK PAGES

Dr. J. SARO
19 ISPAHAN 35
MINASIAN

[illegible]

بسم الله الرحمن الرحيم وبه نستعين

قال امام الانام غرة وجه الاسلام مطهر الغموض بالروية
الالمعية كاشف الرموز محي الجفر الجامعة من
قضى لعله جده المرتضى امام الجن والانس علي ابن موسى
الرضا عليه السلام وعلى ابائه النجباء الكرام النقباء
فاعلم ايها ان الله لم يبتل العبد المؤمن ببلاء الا جعل له
دواء يعالج به ولكل صنف من الداء صنف من الدواء وتدبيرا
وذلك ان الاجسام الانسانية جعلت على مثال الملك
فملك الجسد هو ما في القلب والعمال العروق والاوصال
والدماغ والبيت الملك قلبه وارضه الجسد والاعوان يداه ورجلاه

وعيناه وشفتاه ولسانه واذناه وخزانته معدته وبطنه
وحجابه صدره فاليدان عونان يقربان ويبعدان
ويعملان على ما يوحي اليهما الملك والرجلان ينقلان الملك
حيث شاء والعينان تدلان على ما يغيب عنه لان الملك
من وراء الحجاب لا يوصل اليه الا باذن وهما
سراجاه ايضا وحصن الجسد وحرزه الاذنان لا يدخلان
على الملك الا ما يوافقه لانهما لا يقدران ان يدخلا
شيئا حتى يوحي الملك اليهما فاذا اوحى اليهما اطرق الملك
منصتا لهما حتى يسمع منهما ثم يجيب بما يريد فيترجم عنه
اللسان بادوات كثيرة منها ريح الفؤاد والبخار المعدة
ومعونة الشفتين وليس للشفتين قوة الا بالاسنان
وليس يستغني بعضهما عن بعض والكلام لا يحسن الا بترجيعه بالانف
وكذلك الريح والملك ... [illegible]
فاما عذابه بالحزن ... في الدنيا ... [illegible]

والكليتين وهما عرقان موصلان الى الوجه فمن هناك يظهر

الفرح والحزن ترى علامتهما في الوجه وهذه العروق كلها طرق

من المسالك الى الملك ومن الملك الى العمال ومصداق ذلك انه

[illegible]

الطبائع تحب ما ليس كلما فاغتذ ما يشاء جسدك واخذ

من الطعام زيادة لا يتخذه ومن اخذ بقدر لا زيادة عليه

ولا نقص في غذاء نفعه كذلك سبيلك ان تاخذ

من الطعام كفايتك في اوانه وارفع يدك منه ولك

اليه بعض القوم وعند ذلك السير فانه اصلح لمعدتك

وبدنك وازكى لعقلك واخف على جسمك وايتا

كل البارد في الصيف والحار في الشتاء المعتدل

في الفضلات

في الفصلين على قدر قوتك وشهوتك وابدأ في اول

الطعام باخف الاغذية التي تغتذي بها بدنك

بقدر عادتك وبحسب طاقتك ونشاطك وتجب ان يكون

[illegible]

ضر ويلائم السلطان [illegible]

[illegible]

الحوامض [illegible]

المحمضا من اللحوم لحم سمز الشة والجدا من الطيور الدجاج

والطيهوج والدراج والألبان السمك الطرى

تموز احد وثلثون شهر يوما فيه شده الحرارة

ونغور المياه يستعمل فيه شرب الماء على الريق وتوفر

الدسم

الأشيا والباردة الرطبة ويكثر فيه المزاج الشراب ويؤكل

فيه الأغذية اللطيفة سريعة الهضم كما ذكر في حزيران

ويستعمل فيه من الشموم الرياحين الباردة الرطبة الطيبة الرائحة

اب احد وثلثون يوما فيه تشتد السموم وتهيج الزكام

بالليل وتهب السماك ويصلح المزاج بالتبريد والترطيب

وينفع فيه شرب اللبن الرائب ويجتنب فيه الجماع والمسهلات ويقلل

من الرياضة ويشم الرياحين الباردة ايلول ثلثون يوما

يطيب الهوا وتقوى المرة السودا ويصلح فيه شرب المسهل وينفع

فيه اكل الحلاوات واصناف اللحوم المعتدلة كالجداء والحولى

من الضان ويجتنب من اكل لحم البقر والاكثار من الشواء ودخول

الحمام فيه والطيب المعتدل المزاج ويجتنب فيه اكل الطبيخ والصناع

تشرين الاول احد وثلثون يوما فيه تهب الرياح المختلفة

ويتنفس فيه ريح الصبا ويجتنب فيه الفصد وشرب الدوا

[illegible]

ويجتنب فيها اكل البقول الحارة كالكرفس والنعناع والجرجير

كانون اول

كانون اول احد وثلثون يوما تقوى فيه العواصف ويشتد فيه البرد وينفع فيه كلما ذكرناه في تشرين الثاني

[illegible]

كانون الثاني

[illegible]

صفة الشراب

ويحمد فيه كثرة الجماع والحركة والرياضة صفة الشراب الذي يجب شربه واستعماله بعد الطعام وقد تقدم ذكر نفعه عند ابتدائنا بالقول على فصول السنة

وما يعتمد فيه من حفظ الصحة وصنعته يوخذ الزبيب المنقى عشرة ارطال فيغسل وينقع في ماء صاف في غمرة وزيادة عليه اربع اصابع ويترك في اناء ذلك

ثلاثة ايام في الشتاء وفي الصيف يوما وليلة ثم يجعل في قدر نظيفة وليكن الماء السماء ان قدر عليه والا فمن الماء العذب الذي ينبع من ناحية المشرق ماء ابيضا خفيفا وهو القابل لما يعترضه على سرعة من الحر والبرودة وتلك دلالة على خفة الماء ويطبخ حتى ينتفخ ثم يعصر ويصفى ماؤه ويبرد ثم يرد الى القدر ثانيا ويؤخذ مقداره بعود وليغلى غليانا لينا فنفا حتى يمض ثلثاه ويبقى ثلثه ثم يوخذ عسل النحل المصفى فيلقى عليه يوخذ مقداره ومقدار الماء الذي كان

[illegible]

الخرقة في الشراب بحيث تنزل قوى العقاقير التي فيها ولا تزال تتعاهد بالتحريك على نار لينة برفق حتى يذهب منه

بمقدار العسل المعقود ويرفع القدر ويبرد ويؤخذ ثلثه شهور مقدار
حتى يبدا اخلاط بعضها في بعض وحينئذ يستعمل مقدار
ما يشربه اوقية باو قيتين من الماء القراح فاذا كلت
ما وصفت لك من الطعام فاشرب منه الشراب لانه اقداح
بعد طعامك فاذا افعلت ذلك فقد امنت باذن الله
يومك وليلتك من الاوجاع الباردة المزمنة كالنقرس
والرياح وغير ذلك من الاوجاع العصب والدماغ والمعدة وبعض
الكبد والطحال والامعاء والاحشاء فان صعدت بعد ذا
شهوة الماء فلا تشربه بمقدار النصف مما كان تشربه قبله
فانه اصلح البدن الموزون والكثر لجماعه واشد لطيبه حفظه
صلاح البدن وقوامه يكون بالطعام والشراب وفساده
بهما فان اصلحتهما صلح وان فسد بهما فسد البدن

واعلم ان قوة النفوس تابعة لامزجة الابدان وان
الامزجة تابعة للهواء وتتغير بحسب تغير الهواء في الامكنة
فاذا الهواء مرة برد وسخن اخرى تغيرت بسببه امزجة الابدان
وهو اثر ذلك تغير في الصورة فاذا كان الهواء

معتدلا اعتدلت امزجة الابدان وصلحت تصرفات
الامزجة في الحركات الطبيعية كالهضم والجماع والنوم
والحركة وسائر الحركات لان الله بنى الاجسام على اربع
طبائع وهي المرتان والدم والبلغم وبالجملة صار اثنان
حاران ولن قد خولف بينهما فجعل الحارين لينا
يابسا وكذا البارد بين رطبا ويابسا ثم فرق ذلك
على اربعة اجزاء من الجسد وهي الراس والصدر والشراسيف
واسفل البطن واعلم يا امير ان الراس والاذنان والعينان
والمنخران والفم والانف من الدم وان الصدر والصدر

عن ... [illegible] ... والبلغم والمرة الصفراء ... [illegible] ... سلطان النوم ... واعلم يا امير ان اسفل البطن ... والسوداء ... [illegible] ... فاذا اردت ... [illegible] ... واعلم يا امير ان اجود ... [illegible] ... واذا كان

باعتدال والاكثار منه يرق الاسنان ويزعزعها
لضعف اصولها فمن اراد حفظ الاسنان فليأخذ
قرن الايل محرقا وكزمازجا وسعدا وورد آسمنجوني الطيب
وحب الاثل اجزاء سواء وملحا اندرانيا ربع جزء

[illegible]

المدة المذكورة وهي خمسة وثلثون سنة ثم يدخل
في الحالة الثالثة ان يكمل مدة هذا العمر ستين سنة فيكون
في سلطان المرة السوداء وهي سن الحكمة والمعرفة والتدبير
وانتظام الامور والصحة النظر في العواقب وصدق
الرأي وثبات الحواس والتصرفات ثم يدخل في الحالة الرابعة

وهي سلطان البلغم وهي الحالة التي منها يتحول ما بقي
الى الهرم ونكد عيش وذبول ونقص من القوة والفساد
في كونه يمكن ان كل شيء كان يعرفه حتى ينام عند القوم
ويسهر عند النوم ولا يتذكر ما تقدم وينسى ما يحدث
في الاوقات ويذبل عوده ويتغير سواد شعره ويجف ماء رونقه
وبهائه ويقل النبت شعره واظفاره ولا يزال
جسمه في انعكاس وادبار ما عاش لانه في سلطان
البلغم وهو بارد رطب فيجمد بجموده وبروده يكون
فنا كل جسم تولى عليه في آخر القوة البلغمية
وقد ذكرت جميع ما يحتاج اليه في سياسة المزاج

[illegible]

الهلال ويزيد في زيادته وليكن الحجامة من الستين
الى العشرين سنة فيحتجم في كل عشرين يوما او ابن

الثلاثين في ثلثين يوما مرة واحدة ولذلك بلغ
من العمر اربعين سنة يحتجم في كل عشرين اربعين يوما
وما زاد فبحسب ذلك

نستعين الله

بسم الله الرحمن الرحيم

قد سمي هذا الكتاب ببرء الساعة لانه يبين وذكر فيه امراض اذا عولج
كما ذكر في هذا الكتاب تبرء في الساعة باب الصداع اذا كان الصداع
في مقدم الراس وما يلي الجبهة فان ذلك من فضل الدم يكون علاج
ان يخرج شيئا من الدم اما الحجامة او الفصد فانه يسكن على المكان
او يشم شيئا من الافيون المصري الجيد ويجعل منه في الانف او يا
شيئا من العناب او شيئا من شرابه او يأخذ شيئا من مرقة
او يتناول شيئا من الكزبرة اليابسة ويكون الصداع ايضا
في وسط الراس ودليل ذلك الحرارة ويكون علاج ذلك ان يبتل
خرقة كتان بدهن ورد وخل خمر ويوضع على الراس او لبن جارية
يبل به الخرقة فالآن يسكن على المكان او يعمل سفلي قدميه بهذا
بنفسج وملح فانه يسكن على المكان او يبل بدهن ورد فانه

يسكن ذلك على المكان او يشم النيلوفر او يأكل من لب الخيار الذي
قد وضع في خل ثقيف او يتناول شيئا من الرب الحامضة التي
من شأنها اطفاء الصفراء فانه يسكن في الوقت ان شاء الله تعالى
واذا كان الصداع في مؤخر الرأس مما يلي القمحدوة فان ذلك يكون
من البلغم وعلاج ذلك ان يتقيأ العليل بالسكنجبين وماء الفجل وشرب
ماء الشبت حتى يتقيأ كلما في جوفه من البلغم ويجتهد ان يكون ذلك
في ماء حار فانه يسكن على المكان او يتناول شيئا من الاهليلج الكابلي
المربى والاهليلج المربى فانه يسكن في الوقت وان يتغرغر بايارج فيقرا
يبرأ باذن الله في الوقت ان شاء الله تعالى في هيجان العين يكون
العين من النظر في الشمس علاجه ان يشم الافيون المصري ويطلي العين به
وقد يكون ذلك لعقب الجلوس عند النار ما كان الرمد يعقبه
يتناول شيئا من طعام بلغم والسكنجبين بشيء من الاهليلج الكابلي
فانه يسكن ويبرأ في الوقت ان شاء الله تعالى في الزكام ويكون
علاج الزكام الذي هو اصعب العلل في ساعة واحدة وذلك بان
تأمر العليل ان يصب على يافوخه ماء حارا شديد الحرارة فاذا

هيجان العين

في الزكام

[illegible]

احس بتلك الحرارة في دماغه برئ في ساعته ودفنه ويكون علاجه ايضا
بان يأخذ خرقة كتان فيحمى على النار ويوضع على يافوخه فاذا
احس بتلك الحرارة يسكن في الوقت ان شاء الله تعالى في وجع الاسنان
وعلاجه ان تأمر العليل ان يأخذ حبتين او ثلاث حبات من المرزنج
ويلفه بقطنة ويبله بماء ورد ويدقه بين حجرين ويضعه على السن
العليل فانه يسكن على المكان او يأخذ وزن قيراطين من شكر
العشر ويلفه في قطنة ويجعله على الضرس فانه يسكن وقد يفيد
اشياء كثيرة مثل الغالية والقطران والكي بالنار في قلع
الاسنان بغير حديد تأخذ عاقرقرحا وتضعه في خل خمر شهرا
حتى يلين ويصير مثل العجين ويجعله على الضرس شيء فانه
يقلعه ان شاء الله تعالى في الوقت او يأخذ عروق التوث الصغير
ويجففه في الشمس في جام ويوضع منه على الضرس فانه يقلعه
في الوقت ان شاء الله تعالى في الخوانيق علاجه ان يتغرغر
برب التوث مع جزر الكلب فانه يسكن في الوقت ان شاء الله
في النخر يأخذ زبيب زرجيند ويدق معه اطراف

[illegible]

الآس الرطب ويجعله بنادق ويتناوله فانه يسكن البخر ان شاء الله تعالى

في العلق اذا تشبث في الحلق علاجه ان يتغرغر بالخل او يا خذ درهم من

الذباب الذي يكون في الباقلا ويدق وينخل ويجبن بخل خمر ويتغرغر به فانه يحلل في الوقت

في الشقيقة علاجه ان يبخر به بوطينا فانه يبرء في الوقت اذ يبخر بعظام الكلب فانه يبرء

في الوقت ان شاء الله تعالى فان ذلك من القوة علاجه بان يوخذ كف من شعير ويوضع تحت الحب حتى يقطر عليه الماء ثلثين ثم

يأخذ ويعصر مائه نصف رطل ويقشر ثم يوخذ دانق اشق ودانق جاوشير ويسقط من ذلك اجمع بوزن دانق الى دانقين فان

حدث من ذلك وجع في الراس صب على راسه ماء بارد ان شاء الله

وكان او صيفا فانه يذهب في الوقت ان شاء الله تعالى في الدوي

والطنين في الاذن علاجه ان يفتق الافيون الجيد بالماء

ويقطر بالاذن فانه يسكن في الوقت ان شاء الله تعالى في القرع

علاجه ان يوخذ افيمون وعاقرقرحا واسطوخودس والبسفايج

يدق وينخل ويعجن بزبيب الطائفي ويتناول منه الجوزة قبل

النوم فانه يدفع الصرع في ذلك الاسبوع باذن الله تعالى في الرعاف

علاجه ان ينفخ في الانف شب يماني او يوضع محجمة بالنار

على الجانب الذي يرعف منه فانه يسكن باذن الله في الوقت

بان يستعمل قطنة ويجعل فارورة الحجامة على تلك القطنة ويحجم

في البواسير علاجه ان يبخر بوزن دانق من لوفشا فانه يسكن

في الوقت وان عمل حبا وطرح فيه وزن دانق منه كان

يسكن الوجع اللوف لنوع من بزر الشلجم في النواصير علاجه ان

يذر عليه التوتيا الاخضر فانه يقطع المدة على المكان في الجراحات

العتيقة التي لم يسكن منه سنة او اكثر يوخذ من السمن البقري العتيق الذي

له ثلثون سنة او اكثر ويعمل منه فتيلة من قطن ويغمس فيه ويوضع

في المقعد فانه يقطع المدة في الوقت ان شاء الله تعالى ويكون

تمام التحام الجرح في ثلاثة ايام بعد العلاج في الجراحات الطرية علاجه

ان يوضع فيه صمغ البلاط او اهليلج الكابلي مسحوقا منخولا

الكحل او ماء كافور ثم تمسح بدهن وعسل لبني فانه يسكن في

في الوقت ان شاء الله تعالى ومما يذهب بالوجع عن الاعضاء المقطعة

كله بدر را با رب افيمون ولا خورد
جبر كرده بقدر بخورد اجزا سوا
مكر كله بدر طوري نباشد كه
روزي را نخورد باشد نه زياده پس
مسطور را بسر جهل خورند
دائركو كرد در خلي بياشيد بسيار
اثر دارد

اوجزبته يؤخذ اقاقيا وصبر وماش ومخاث وطين ارمني يدق
ويجمع في هاون ويعتبر بماء الآس الملينة برشيه فانه يسكن
في الوقت ويذهب الحفرة التي تولدت منه في حرق النار
وقد يعرض من حرق النار وجع شديد علاجه ان يؤخذ
مرداسنج صفيداني ونوره ورد مطحون وحنا حامض من كل واحد
جزؤ ويبل القروح بدهن ورد خالص ثم ينثر الدواء عليه
فانه يسكن الوجع ان شاء الله تعالى ويكون تمام البرء في ثلاثة
ايام في خروج المقعده علاج ذلك ان يأخذ ظلف شاة
فيرنها فيحرق ذلك ويدق وينخل ويخلط معه جفت وجلنار
وسبب وعفص وورد مطحون وقشور الرمان واس رطب من كل واحد
جزؤ ويطبخ بماء قليل حتى يخرج قوته ويقعد فيه العليل فاذا
انفرجت مقعدته ضمدت به ثم يردها فانه يتشبث على الوقت
ولا يخرج ان شاء الله تعالى في القولنج علاجه ان يؤخذ من المعجون
الكموني الاثمولي فان يسهل في الوقت ان شاء الله تعالى ان
يأخذ حنظلة ويستخرج شحمها ويعمل منه فتيلة هذه الفتيلة تحتمل

من شكر وملح وشحم الحنظل ويأمر العليل ان يحتمله فان يجد في الوقت
غير انه يحدث منه كرب عظيم ومغص في الجوف علاج ذلك المغص
ان يأخذ كف كزبره وقليل كمون وكرويا وكف صعتر وانجدان
وكف حب رمان ويطبخ جيدا ويأخذ منه فانه يخفف ويصب
عليه اوقية من مري ويغرف ويشرب فانه يسكن في الوقت ان شاء الله تعالى
في الخلفة ينفع منه بان يعمد الصندل وكافور وماء آس فيغمر
هو الريحان ويطلى حواليه ويطلى الاقراص الكندر الذي ذكرنا
في المنصوري في باب الخلفة نافع ان شاء الله تعالى ولذلك زحير الصبيان
يؤخذ حب الرشاد مثقال ويطرح فيه ثلثا مثقال كمون
كرماني ويدق وينخل ويعجن بسمن بقر عتيق ويسقى بلا لبن امه
فانه يبرئ في الوقت ان شاء الله تعالى في عرق النساء هذه
علة عظيمة كثيرة الخطر يتلف فيه الخلق الكثير لقلة معرفتهم بها
ويكون ذلك في الجانب الايسر من طرف الوصعص الى القدم وان
الاجود ان يقول قولا بليغا غير ان نحب ان لا نجاوز غرض
كتابنا هذا فقلنا فيه بالايجاز عليه ان يأخذ درهم

[illegible]

صبر سقوطرى ومثله اهليلج اصفر ومثله سورنجان يدق وينخل ويعمل
حبا وينبلع فانه يسهل فيما او ستا ويبرأ في الوقت
ان شاء الله تعالى وقد عالجت بهذا الدواء شيخا كبيرا بقي بهذه العلة
سنة لا يمكنه النهوض قطعا ولا التقلب من جانب الى جانب برئ
في الوقت ان شاء الله تعالى في الاعياء والتعب قد يكون الرجل يمشي
عشرة فراسخ واكثر فينالهم من ذلك تعب وجمود في المفاصل ولا
يمكنه النهوض علاجه ان يبل اظفاره بالريق ومن كان فانه
يسكن في الوقت ان شاء الله تعالى وينفع منه ايضا ان يقوم
الرجل في الماء البارد ان كان صيفا وفي الماء الحار ان كان
شتاء ويصب الى ركبته فانه يذهب الاعياء ان شاء الله تعالى
في حكة الاطراف اذا عرض لها الحكة وذلك في الشتاء واذا هو
غسل بدنه بالماء البارد وعلاجه ان يأخذ ماء حارا شديدة
الحرارة فيطرح فيه كف ملح ويضع اطرافه فيه ساعة فانه
يسكن في الوقت ومما جربنا لزوال الحمى يكتب في كاغذ يوم الاحد
ويوم الاربعاء كل طلسم عنها منفرد في رقعة ويشرب في ثا

اوراق

اعياء وتعب

حكة الاطراف

حمى

١١٦٥

اوراق الاول يوم الاحد والثاني يوم الاثنين والثالث يوم الثلثاء
ويشرب كل منها واحدا او اذا اغسل لا يبقى في الورقة من مداد
شيء فان زالت الحمى في احد هذه الثلثة والا يكتب كذلك
في ثلاث ورقات يوم الاربعاء يغسل الاول يوم الاربعاء ويشرب
مائه والثاني في يوم الخميس والثالث يوم الجمعة ويشرب مائه
وقد زالت الحمى باذن الله تعالى جل جلاله هذه الصورة الطلسم

١١١٤طاداى اى٩١ل اول ه٢١ ١١١١ ع ٩ ١١ للو
لـ١١١١٥ح٨١٩١٨ ١ لم ١١١٢ ١٩ ١٠ ٨ لس

في عوذة جربناها لساير الامراض فيزول بقدرة الله تعالى
جل جلاله الذي لا يخيب لديه المأمول اذا عرض مرض فاجعل
يدك اليمنى عليه وقل اسكن ايها الوجع وارتحل انت عن هذا العبد
الضعيف سكنتك وارحلتك بالذي سكن له ما في الليل والنهار
وهو السميع العليم فان لم يسكن في اول مرة فقل ذلك ثلاث مرات
يسكن ان شاء الله تعالى ومن جملة ما جربناه لزوال الاشقا
وبلغنا به نهايات المرام بقراءته وكتابته وجملة يكتب في رقعة

عوذة

عوذة اخرى

استشفاء بالعسل

يا من اسمه دواء وذكره شفاء يا من كلمات الشفاء فيما انزل من الله شفاء
صل على محمد وآل محمد واجعل لي شفاء من هذا الداء في ملكك هذا
يا الله الى اثنا عشر مرات ويا رب ايضا اثنا عشر مرات وايضا
يا ارحم الراحمين الى اثنا عشر مرات في الاستشفاء بالعسل والماء
اعلم ان الله جل جلاله يقول وجعلنا من الماء كل شيء حي
ويقول يخرج من بطونها شراب مختلف الوانه فيه شفاء
للناس فاذا امتزج المريض العسل بالماء وكان على يقين من
تصديق القرآن حصل بذلك الظفر بالشفاء ان شاء الله تعالى
من اراد ان يشرب عسلا يسيرا بالماء للشفاء فليقل اللهم
انك تشرفت بالدلالة على سر ذلك والهداية الى معرفة
رسولك وخاصتك وجعلتني من المصدقين بالقرآن والمسئولين
باجابتك وقد وجدت في القرآن المجيد وجعلنا من الماء
كل شيء حي فكان الماء من اسباب الحياة والبقاء
وقلت جل جلالك في العسل والظفر منه بالشفاء يخرج من بطونها
شراب مختلف الوانه فيه شفاء للناس وقد جمعت بين

الماء

الماء الذي هو سبب الحياة وبين العسل الذي جعلته سببا للعافية والنجاة
اللهم فاجعل همتي واجابتي في عافيتي وتصديق ما وجدته في كتابك
الصادق على لسان رسولك الصادق واجعلني ممن طلب البقاء
والشفاء لسعادته وزيادته في دنياي وآخرتي برحمتك يا ارحم
الراحمين واجعل اللهم ذلك دايما الشاكين في ربوبيتك والمخالفين
لرسالتك الى هدايتهم وسلامتهم من ضلالتهم يا اكرم الاكرمين

آداب السفر

في آداب السفر والامراض التي كثرت وقوعها فيه وعلاجها ينبغي
ان يكون السير في الاوقات التي يكون الهواء على احمد احواله
قريبة من الاعتدال وبريئا من الحر المفرط والبرد المفرط
ان يشد الحقوين والصدر والصلب بعمائم لينة شدا
معتدلا لا يمنع البدن من الاهتزاز في اوقات الحركة الدائمة
وان يتوقى تناول الغذاء في اوائل المسير او في وسطه بل يكون
التدبير في المسير والغذاء والراحة والباه على ما اصفه ينبغي
ان يكون السير اذا كان البدن مستريحا والمعدة نقية
عن الطعام وخروج فضل الغذاء من البطن والامعاء ثم ليبادر

الى المنزل ويتوخى الا يكون اكله فى المسير سويق الشعير او
الخوخ او شراب ورد او جلاب بسكنجبين مجموعين بعد ان يكون
السكر النقى فى اوقات المسير الحركة ولو منقعة عن قشرته
يؤخذ مع السكر فاذا نزل المنزل بودر بالراحة والنوم مدة كثيرة
فان احتاج الى استعمال الباه كان استعمال ذلك بعد راحة يسيرة
من تعب حركة المسير ثم يستعمل صب الماء الفاتر على البدن
ومرخه بالادهان المعتدلة المقوية القوية للاعضاء العصبية
مثلها كدهن الورد ودهن الاس من الادهان المعمولة بالافاوية
العطرية ثم يدلك البدن بعد ذلك المروخ بنخالة قد رش
عليها نزوج جيد او ماء ورد ويصب على البدن عقيب ذلك
ماء فاتر ثم يتغذى بعد ذلك بالغذاء المولد اخلاطا معتدلة
سليمة من الاستحالة مثل لحوم الحملان الحولية اذا كانت صنعتها
سليمة من الفلفل والكروياء والخولنجان والدارصيني وساير الا
الابازير الحارة وان وجد لبعض النمرشت كان من احمد ما يغتذي
به وبعد الاغتذاء استعمال النوم والراحة الى وقت الحركة
للسير

للمسير واذا تدبر بهذا التدبير سلم ان يجد فى بدنه الاخلاط
او يعرض له غبار او غيره من الافات انشاء الله تعالى الباب الرابع
فى العلل التى تتولد من هبوب الرياح المختلفة المفرط البرد او الحر او الغبار
الكثير وكيف ينبغى ان يحتال لاصلاحها الرياح المفرطة فى الحر والبرد
قد يكون فى اوقات تحدث على الابدان جنايات عظيمة فمنها ما هو يولد
وجع الاذن وذلك يقع كثيرا ومنها ما يولد صداعا كالماء ونوازل
وسعالا ومنها ما يولد اوجاعا فى العين ولا سيما اذا كان مع
الريح غبار او كان فى العين علة متقدمة والذى يتحرز به من هذه الافات
جميعا ان يشد الراس بعمامة شدا يشتمل على الاذنين
والانف والفم ولا يزال فى شدة فلا يخفى بينه وبين الاثار
ريح البتة وان يشد الاذن ان كان فيها علة وكانت
فى جوهرها ضعيفة بقطنة قد بلت ببعض الادهان
فان كانت الريح حارة كان الدهن دهن ورد او دهن
بنفسج وما اشبههما وان كانت باردة كان الدهن دهنا
سوسن او ياسمين او ناردين وما اشبه ذلك اما الزكام و النزلة

فينبغي في أوقات هذه الرياح ان كانت باردة ان يستنشق رائحة
الشونيز المقلو والكمون والأفاويه اليابسة الحارة مثل القرنفل
والبسباسة والزعفران والورس والعود وما أشبه ذلك وان كانت
الرياح حارة استعمال الأشياء الباردة مثل الكافور والصندل
والورد وما أشبه ذلك فهذا مما يستظهر به في دفع آفات
هذه العوارض التي تقع فأما ما يتعالج به اذا وقعت فسنخبر به
فيما بعد ان شاء الله تعالى في وجع الأذن الذي يعرض كثيرا من هبوب
الرياح المختلفة وكيف ينبغي ان يحتال لإصلاحها فقد يعرض كثيرا
من هبوب الرياح الحارة او الباردة وجع الأذن وقد يكون ذلك
ايضا في الأسفار من هبوب رياح عند حركة المفرطة وحدة
الاخلاط وحرارتها وحميها فان عرض وجع الأذن من برودة
كان دليله ان الوجع يكون في داخل الأذن من عمقها ولا يكون
معه ثقل ولا تمدد ولا حمرة في ظاهر الأذن ويكون
سائر البدن سليما من الحرارة ولا يكون ما تقدم من تدبيره
يوجب حرارة بل يكون كان تدبير تقدم له من المطعم والمشرب والهواء
باردة والرياح الهابة شمالية فاما ان يكون الهواء باردا

التدبير المتقدم في المطعم والمشرب تدبيرا حارا او كانت الهواء حارا او هبت
رياح جنوبية وكان الوجع لقسه مع تمدد وحمرة في اللون وثقل
الرأس فان ذلك دليل على ان الوجع من حرارة فان كان الوجع
مع تمدد وكان معه طنين ولم يكن معه ثقل فانه دليل على ان
الوجع من ريح مستكنة في الأذن ليس لها مسلك تخرج منه علاج
علاج وجع الأذن من برد اذا صح عندنا بالدلائل التي وصفنا
ان وجع الأذن من برد فينبغي ان يعالجه بان يقطر في الأذن
زيتا قد طبخ فيه سذاب او دهن الناردين او دهن الغار
مفترا او دهن قد طبخ فيه اقحوان وزيت قد اذيب فيه فربيون
يسير او زيت قد اغلي فيه شيء يسير من جندبيدستر ودهن
البلسان ويطبخ ايضا بابونج واكليل الملك وبنفسج يابس
وحماما وورق الغار في ماء حتى يغلي الماء غليانا جيدا ويكمد
الأذن به علاج وجع الأذن التي يكون من حرارة فاما ان يكون
وجع الأذن من حرارة ذلك تعلم بالدلائل التي ذكرناها فيما تقدم
فينبغي ان يقطر في الأذن ببياض البيض مفترا مع دهن ورد

مع ماء الكاكنج او ماء الكزبرة الرطبة او زيت قد طبخ فيه خراطين
واصداف البحر مع الحيوان الذي في داخلها فان هذا الزيت
يعمل في وجع الاذن بالطبع عملاً عجيباً وذلك بان يؤخذ
من هذه الاصداف التي ينفتح ولم يخرج ما فيها ثلاثة فيطبخ
بزيت مغسول ويقطر من ذلك الزيت في الاذن ودهن
اللوز المحلو اذا اقطر في الاذن نفع منفعة بينة كذلك الزيت
الذي قد طبخ فيه الخنثى وهو اصل شجرة الاشراس علاج
وجع الاذن الذي يكون من ريح اسكنت في موضع السمع او من خلط
آخر لزج قد لحج في موضع السمع فان كان وجع الاذن من ريح
مستكنة في موضع السمع ودلت على ذلك الدلائل التي وصفناها
فيما تقدم فينبغي ان يعالج الذي وصفناه في وجع الاذن الذي بالعلاج
يكون من برد ويقطر فيها من تلك الادهان التي وصفناها
في ذلك الباب واستعمال بخار ذلك الماء ويستعمل فيها ايضاً
قطور متخذ من قثاء الحمار وبورق او من عسل ونبيذ مطبوخ
ولطرون ويقطر في الاذن ايضاً شيئاً يسيراً من مرارة

الحمار

الحمار مع دهن ورد ونبيذ مطبوخ ودهن لوز ومرارة الكراث
او البصل اذا فتر وخلط معه شيء يسير من عسل او دهن اذاب
وجع الاذن التي يكون من ريح وخلط لزج والصعتر الجبلي اذا
سحق وخلط مع العسل ولبن امرأة وقطر في الاذن اذاب وجع
الاذن الذي يتولد من الريح الغليظ والاخلاط اللزجة صفة دواء
جامع ينفع من جميع اوجاع الاذن وثقل السمع يؤخذ من اللوز
المقشر من قشرته عشرين لوزة ومن البورق وزن اربعة
دراهم ومن الكندر ومن المر وزن اربعة دراهم ومن الافيون وزن
اربعة دراهم ومن الباذاورد وزن اربعة دراهم يداف ذلك اجمع
بخل ويتخذ منه اقراص صغار يكون كل قرص منه وزن دانق
ونصف وعند الحاجة ان كان وجع الاذن شديداً يداف
القرص بدهن ورد ويقطر في الاذن وان كان يسيل من الاذن
قيح يداف القرص بسكنجبين او ببعض الانبذة وان كان
السمع ثقيلاً يداف القرص بخل خمر فهذا ما يحتاج اليه
من العمل لعلاج الاذن من العلل التي لا يؤمن ان تحدث في الآذان

[illegible]

فى الزكام والنوازل والسعال وما يشابه ذلك من الامراض التى تعرض
من اختلاف الهواء وعلاج هذه العلل اعنى الزكام والبحوحة والنوازل
والسعال وما شبه ذلك تتولد فى اكثر الامر من رطوبة فضلية تنصب
من الدماغ فان كان انصبابها الى الانف فى المجارى التى بين
طرف الانف وبين الدماغ سمى ذلك زكاما وان كان
انصبابها الى مجارى الحلق والنغانغ سمى ذلك نزلة وان كان
انصبابها يتجاوز ذلك حتى يصير الى قصبة الرئة وما يلى الصدر
سمى ذلك ايضا نزلة الى الصدر فان كان الفضل غليظا
لزجا كان معه سعال شديد رطوبات فضلية وان كان الفضل
رقيقا مائيا احدث السعال الذى يسمى يابسا وهذه العلل قد
يتولد من سوء مزاج حار وبارد جميعا فاما ما يتحرز به منها فى وقت
هبوب الرياح الحارة والباردة فقد وصفناه فيما تقدم
واما ما يعالج به منها اذا حدثت واستحكمت فاما [illegible] الآن
على ان نكثر ما وصفناه فى التحرز من الزكام والنوازل من الروائح
التى تستنشق فقد ينتفع بها اذا استعملت بعد حدوث العلة منفعة

بيّنة

بيّنة من البخورات التى تذهب بالزكام القراطيس اذا اشتعلت بالنار
وقربت بالانف واستنشق دخانها دائما اذا ذهب الزكام
وكذلك ينفع السكر الطبرزد اذا احرق بالنار حتى يخرج منه
دخان واستنشق دخانه ينفع وكذلك ينفع الاصطرك والكاه ربا
والبخارات المتصلة بالافاويه العطرية الحارة الرائحة فان
انصب الزكام ولم ينجع فيه هذه الروائح الزق على الجبهة الضماد
الذى يقال له برباد او الضماد الذى يقال له اثينا او الضماد الذى
يقال له انكاسوس وهى ضمادات مشهورة لا اختلاف فى صفاتها
فلذلك لم يكن بنا حاجة الى نسختها صفة بخور نافع
من النوازل منضج ينضج ويجمع الفضول الغليظة المنحدرة من الراس
يؤخذ من الاصطرك وهو ميعة الرمان ومن المصطكى ومن بزر الكرفس
الجبلى من كل واحد اوقية ومن الزرنيخ الاحمر وزن نصف درهم
ومن الحب الغار حبتين ويدق ذلك ويعجن بالعسل ويتبخر به
من الزكام الذى لم ينضج ومن السعال الشديد وذلك بان يوضع
منه شىء يسير على جمر فحم ويوضع عليه قمع حتى يجتمع البخا

Dr. GARO 1935 ISFAHAN MINASIAN

فيؤديه الى الموضع الذي يقصد علاجه صفة دواء يشرب نافع
من النوازل التي قد صارت الى الصدر ولا ت سعالا يؤخذ
بزر النبج وزن اثني عشر درهما وحب الصنوبر وزن ستة دراهم
والمر وزن درهم ويسحق ذلك ويعجن بعقيد العنب ويؤخذ منه
في كل غداة وعشي مقدار وزن درهم بماء حار صفة دواء
آخر يقوم مقام الحشا يذهب باوجاع السعال كلها ويفعل فعلا
قريبا من المنفعة يؤخذ من العسل وزن عشرة دراهم ومن السمن وزن
خمسة دراهم ومن الزوفا وزن درهمين ومن التين اربع تينات
ومن الصنوبر المرصوص المنعز وزن عشرة دراهم ومن اصل السوس وزن
عشرة دراهم يطبخ الزوفا والتين والصنوبر واصل السوس بماء
قدر رطلين حتى يبقى نصف رطل ثم تصفى ويلقى عليه السمن
والعسل ويطبخ حتى يصير في سخن اللعوق في علاج العين التي
تحدث عن اختلاف الهواء والغبار والرياح وغير ذلك
اما غبار تراب الارض النقية التي لا يشوبها شيء من الرماد
والرمل ودقاق التبن وما يشابه ذلك فانه ليس بضار

العين

در علاج

للعين الصحيحة وذلك ان جوهر العين بالجملة رطب وكان ارض
طبيعتها يابسة وما اسخن منها حتى يصير غبارا اذا كان من ارض
محض لا يشوبها غيرها فهو لا محالة يابس فمن هذه الجهة يقاوم رطوبة
العين ويصلحها فاما العين التي فيها علة من رمد او عرض آخر
فان الغبار لها ردي لانه لا يؤمن ان يحدث فيها حارا من
حرارة او حدة او غير ذلك من الآفات ولذلك ينبغي ان يتوقى
منه الاعين التي فيها علة غاية التوقي ومما يحفظ العين ويقويها
ويمنع من آفات الغبار والحر والعرق هذا البرود صفته نشاستج الحنطة
وزن اربعة دراهم ومن الصمغ وزن درهمين ومن اسفيداج
الرصاص ومن اقليميا والاثمد من كل واحد وزن درهم تجمع هذه
الادوية مسحوقة منخولة بحريرة وترفع في اناء وتستعمل وقت
الحاجة ان شاء الله تعالى برود آخر ابيض يقوي العين ويذهب
بالدمعة يؤخذ صدف محرق ولؤلؤ من كل واحد درهمان
ونشاستج وزن درهم واثمد وزن درهمين وتوتيا
هندي وزن اربعة دراهم وكافور وزن دانق يدق هذه

الأدوية وتسمى تنكدي برة وتسحق في الماء وتستعمل عند الحاجة ان شاء الله تعالى

صفة برود آخر لطيف لحرارة من العين يؤخذ اسفيداج الرصاص

وزن خمسة دراهم وشادنج هندي مرقشيثا ولؤلؤ من كل واحد ثلاثة

دراهم وصمغ وزن درهم وشنكال محرق وزن اربعة دراهم ومسك وزن

حبتين تجمع هذه الأدوية مسحوقة منخولة بحريرة وترفع في اناء وتستعمل

عند الحاجة ان شاء الله صفة طلاء للأورام الحارة الملتهبة في العين يؤخذ

مر صبر وعصارة الماميثا وحضض المكي وزعفران وافيون واقاقيا وطين

ارمني اجزاء سواء تسحق وتنخل ويداف بماء عنب الثعلب ويستعمل عند الحاجة

ان شاء الله صفة طلاء آخر يوضع على الصدغين فيصلح الآلام

العين واوجاعها الشديدة يؤخذ مر وزعفران وافيون وبزر البنج

وكندر اجزاء سواء ويطلى على قرطاس ويصير على الصدغين ان شاء الله تعالى

الباب في امتحان المياه المختلفة ليعلم ايها اصلح اجود المياه

واحمدها ما كان لا طعم له ولا رايحة ولا لون وهذا الجنس من المياه

يكون صافيا سليما من مخالطة الاجسام اياه وذلك ان ما كان له

طعم او لون او رايحة فانما يجب ذلك فيه من جوهر آخر قد خالطه

فيظهر

فيظهر طعم ذلك الجوهر الذي فيه ولونه ورايحته فيسمى بالكبريتي او بورقي

او قفري او نطروني او غير ذلك من الاسماء فاما ما كان سليما من هذه

الخواص فانه لا محالة يكون صافيا في لونه لذيذا في ذوقه طيبا

في رايحته ينفذ عن المعدة الى الأعضاء نفوذا سهلا فاما

ما غلبت عليه رايحة كريهة او طعم رديء او لون كدر فينبغي ان يجتنب

واقوى دلايل المياه المحمودة الدلايل التي ذكره بقراط وهو ان

يبرد سريعا ومن الناس من يمتحن المياه بالوزن فيحكم لأخفها

بانه اجودها وهذه المحنة ليست بصحيح الا ان يكون معها دلايل

اخر محمودة اعني طيب وعذوبة الطعم وصفاء اللون والنفوذ عن المعدة

سريعا وان يسخن سريعا ويبرد سريعا وان يكون في ينبوعه

في الصيف باردا وفي الشتاء فاترا والمياه المجتمعة من الامطار

في نقايع لطيفة هي مياه محمودة نافعة لان الشمس قد طبختها

واذهبت كل آفة كانت فيها وحللت اجزائها فاما ما

المياه التي يكون من ذوبان الثلج والجليد وما شابه ذلك فهي

كلها ردية ضارة وذلك في وقت جمودها تتحلل كل ما كان

اصلاح المياه

فيها ان جوهر رقيق لطيف ويبقى اغلظ جوهرها واكثفها فلذلك

ينبغي ان يجتنب وكذلك ما كان من المياه مجتمعاً في مواضع مستترة

من الشمس كثيرة النتن والطين فانها كلها ردية البتة

في اصلاح المياه الفاسدة فان اضطر مضطراً الى ان يشرب شيئاً

من هذه المياه التي فاسدة قد غلب عليها الجوهر الردية فينبغي

ان يحتال لاصلاحها ما اصف فينبغي اولاً ان يطبخ طبخاً صالحاً

اعني يغلى على النار وان يمزج بعد الطبخ ببعض الانبذة في

المذاق فان كان مايلاً الى القبض والبشاعة مزج بنبيذ حلو وان

كان مايلاً الى الملوحة مزج بنبيذ قابض الطعم وما كان من المياه

غليظاً من كدورة فيه فينبغي ان يصفى مراراً حتى يصفو او يذهب عنه

كدورة فان جعلت الاسوقة احد ما يصفى به كان ذلك صالحاً

لان الاسوقة من شانها تصفية الماء وتغذيته وما كان من المياه

شديد البرد مفرطاً فينبغي ان لا يشرب الا بعد الطعام مصاً

ليواقع المعدة والاعضاء الداخلة شيئاً بعد شيء ولا يواقعها

دفعة فيؤلمها وما كان من المياه ظاهر الردائة فينبغي ان يطبخ

ثم

فيه حمص لو كان الحمص وشرب الماء او يطبخ فيه رازيانج او قرع

فيو كان رازيانه والقرع وشرب الماء من احمد ما يؤكل من الاطعمة

مما يذهب برداءة المياه الردية وضررها السلق والبقلة اليمانية

والبقول التي معها تفتيح مثل الرازيانج والكرفس والشبت والهندبا

وما شابه ذلك فاما ما يذهب برداءة طعم الماء فالبلوط والشاهبلوط

والحبة الخضراء والسماق واصناف البقول كلها الباب في احتمال ما يذهب

بالعطش عند عدم الماء او قلته منافع شرب الماء في بدن الانسان

منفعتان احديهما تطييب الغذاء اي الجاف اليابس لتهضمه المعدة

والاخرى تبريد الحرارة المفرطة التي تحدث عن الحركات الشديدة والهواء

الحار وقد تحدث العطش ايضاً من جفاف الفم واللهوات وفساد الرطوبات

التي ترطب بها الحنك واغشية المعدة وما يعرض من علة حارة

قال علامة مصري شيخ داود رد على امور سلطفة وعن اب

يقول في صناعة الطب عليها للماء كاسطال فايدة اليها منها

في البقاء ما يرد على المزاج والبدن من خارج فيلحقه بعد الصحة

بالمرض وقد عدتها الاطباء من الامراض وليست في الحقيقة منها

هر بعضي نوشته اند اطفال كنند
او بند هم نوزن كرده اند
نخواهيم كرد است مناله
بيكار است
خوش دو غمر

لعدم تعلقه بسابق مما سبق فاما الوارد على المزاج فهو الكدر النفساني
ويسمى الانزعاج ويسمى بمصر الخض وبسببه تحدث امراض كثيرة وحقيقته
تلك تعب يرد على القوى وهي غير مستعدة فيعطل افعالها
الطبيعية واشده ما ورد على الدواء والسموم والصفراويين
وبعد غذاء ردي الكيفية كالباذنجان لان الحرارة تصعد اما
احالته لشدة غليانها الى الاقاصي البدن وقد انقلب سيما
فان كان صفراويا خرج نحو الحب والنار فارسي والنملة او سوداويا
فالاحتراقات والقوابي والجذام او بلغميا فكالفالج والمفاصل وقطع الشهوة
والنسيان والظلمة او دمويا فكالاورام الشديدة والسرسام وقد يظهر في
في البدن صفة المأكول اذا وقع ذلك قبل احالة الهاضمة
كالتشنج دفعة لمن اكل اللبن واشد الناس تأثرا بهذا اهل
البلاد الحارة المرطوبة اللطيفة المسام والهواء كمصر والعلاج يجب
المبادرة اولا الى القيء بالعسل والماء ثم اللبن والتسريح به ايضا
ثم الفصد ثم اخذ الاشربة المقوية للاعضاء والقلب مع الفواكه
والكادي والدينار وما ركب من الصندل واللؤلؤ والخولان ايضا

وجد

وجد ونفذ في ذلك الغذاء الذي وقع فساده بعد التنظيف فانه
ينفعها بالخاصية وللترياق الذهب فائدة جليلة في ذلك والسفرجل منقوعا
في الشراب وحب الآس في ماء الورد والعود الهندي مع الكزبرة وقشر
الاترج كل ذلك مما جربناه على الموضع تنظيف الشديد من اللبن
المتحمل اوقت ورود المتغير والاحتياط بالاطفال ما ذكر واما ما يرد
على البدن وحده فالمصادمات من سقطة او ضربة او حرق او كسر
او خلع فاما الضربة فان كانت بالسياط كفى فيها لف البدن
في تخلو حال سلخها والتمريس بدهن الورد وسحيق الآس او بغيره ولم
يحدث كسر كفى فيها الضماد بنحو الورد والصندل والفوفل والآس
ودهن الورد والماميثا والتمر والطين الارمني وان شدت
او ضربت اكثر من الصندل والآس والورد او كانت على العصب فمن
الزيت والخمر العتيق بالقطن وان صبت دما حلله بما مر واما
الحرق فما كان بالنار ولم ينفط كفى لطخه بالمداد وبياض
البيض والاسفيداج والطين الارمني ورقيق الازورد ودهن البنفسج
والطحلب ايضا حصل والا فالفصد ومرهم الاسفيداج او النورة

ورماد رجل الدجاج والملح الاندراني والقرع والسرو والقطر فا
والحناء والزيت والنورة المغسولة سبعاً مجموعة او مفردة بالبيض
او الحناء وكذا الحناء والخطمي من المجرب عصارة الكرفس مع المر
كان ذلك طلاء او بالدهن فبالاسفيداج والزفت او
بالماء فبرماد الشعر وصفرة البيض المتخذ بالشمع وبياضه او بالشمس
مكا الكافور وبياض البيض ودهن البنفسج او بعصارة البقلة فيها .

الزيتون المالح والرمان واما الاسفيداج والمداد والحجامة او نحو الكحل فبا الشرط

فان كان في موضع وحدث فيه [illegible] تكسر فالمداد اجد الخشب بالشد ورد ما
فلذلك وان كثرت شظاياه او تجدد وكان كسر فهو لتوثق اعمال العظم
وان زالت نزعت اجتهد باللمس في مساواته وكان كبر الظاهر اترك للبصر
الكسر الى الذلك اولاً ومنه الى الاسفل [illegible] ورد العضو الى شكله على الشكل الطبيعي
ولو وضع عليه الجبائر ويجعل العضو ممتداً على شكله بعد الف عليه ثلاثاً اوربا ثم ربط من
كل ثالث او رابع حيث لا ورم ولا الم والا ارخيت شيئاً فشيئاً ممنوعاً من الحركة وتغير
لنطلت ودهنت بما ذكر في الاورام واعيدت هكذا وان هناك جروح
عولجت كما مر وليشترط الرض لئلا يعوج وليطلب لطيف الاغذية اولاً
بالفراريج ثم تغلظ يسيراً حتى اذا احمرت الرفائد وظهرت علامات

الدم

الدم اعطي نحو الكوارع والهرايس ومما يعطي بالجبر كثرة الشد وعكسها
وانفتاق الرفائد بدورقة الخذاء فليتجنب ويجب حين يكسر الى اسبوع
استعمال نحو الموميا مطلقا والراوند والقوة واللك والطين

والملصوق فان [illegible] الطين [illegible]
واما خلع فهو زوال [illegible]
العضو بان يرفع [illegible]
وكذا اذا [illegible]
كما [illegible] القانون ان [illegible]
ان ينفصل [illegible]
ظهور العضو [illegible]
[illegible]

بالشبح وهو مرض عرف من اهل افرنجة اولا وتناقل في جزيرة
العرب سنة سبع وثمان مائة وتزايد حتى كثر ولم تذكره الأطباء
فالحقه المتأخرون بالنار الفارسي وهو جهل فلنبسط الكلام
فيه لعموم البلوى به تبرعا لله تعالى فنقول هو مرض يعدي لمجرد العشرة
واسرع ما يقع ذلك بالجماع ومادته من الأخلاط كلها فيكون
عن الدم وعلامته كبر وتبدير وشدة حمرته جدا ونزف الدم
والرطوبات مع التهاب حكة وعن الصفراء وعلامته الاقراص
وعدم الحكة وكثرة الرطوبة وبياضها وعن السوداء وعلامته الجفاف
والصلابة والكمودة وقد تتركب من اكثر من واحد وعلامته
ما ذكر واول كيفية ما يفسد البدن من الخلط ويدخل في العروق
فتحدث الكلف والنقش والحمى والحار منه تحدث القروح في
في المفاصل ثم تتنفس من محل واحد ثم تتسمى امه وخبثه ما بدا
بالمذاكير والمغابن وجملة الأطباء تبتدأ بهذا المراهم
المندملة فيختم فيستمر على البدن فالحذر من ذلك العلاج
لا غير او جب من الفصد في الحار منه اولا في الباسليق ثم
تنقية الخلط الغالب ثم فصد المشترك ثم يأتي العلاج

ثم يأتي العلاج واجوده في الدم ان يسقى هذا المطبوخ ثلاث مرات
متوالية وصنعته سنا فوه عاقول من كل خمسة عشر اصول
قصب فارسي عناب من كل عشرة ورد منزوع سبعة خلد خمسة
ترض وتطبخ بستة امثالها ماء حتى يبقى الثلث فيصفى ويشرب
برب الخرنوب وفي الصفراء يزاد بنفسج عشرين اصول خطمي عشر
ثم السكنجبين وشراب الورد بماء الجبن اسبوعا ثم الخيارشنبر الى
اثنين درهم به ايضا ثم معجون اللؤلؤ او ما تركب من السقمونيا
واللؤلؤ ان كان قادرا على ذلك والمطبوخ المذكور فاذا
جف غسل بالخل والصابون وطلي برماد البندق والاسفيداج
والتبر وماء الليمون محلولا فيه الزنجار ويبدأ في البارد
بالقيء في البلغم بطبيخ الشبت والفجل والبورق وفي السوداء
باللبن والبورق والسمن والسكنجبين ثم تسهل البلغم
بالتربد وشحم الحنظل والغاريقون والسوداء باللازورد
والافتيمون واللؤلؤ يخلص منه مطلقا كيف ما عمل ثم التدبير
كما مر في الحار وما يجد وهو عظيم النفع في هذه العلة ا

[illegible]

[illegible]

23

۴۳

الشونیز المشهور بالحبة لکنی لا استعمل الا ابدا ما ذکرنا
واصل استعماله المفید جداً ان ترضّ عشرة لتطبخها ستمائة
درهم ماء حتی یبقی الثلث فیصفی ویستعمل فی الطعام والشراب
ویتلقی بخاره ویکرر ذلک حتی یتم البرء واهل مصر تجعله فی
فی الوطاء وتستعمله ولیس بجید ومما ینفع منه طبخ الحذبة
مع السنا واما مرابر البقر فخطرة وکذا الاکل الزیتون المعمول
بدقیق الحنطة والکرکم والکبریت واللبان والفربیون والسلیمانی
جداً کالحمص کذا وهمهم الاطراف بهذه جداً اخطر عظیم
وربما انجح وافاد اذا صادف قوة المزاج وکثیرا ما یعقب
تنافیس الاطراف وضربان المفاصل فاعرفه

٧١٠

[illegible]

دچا

و جگر آنرا باندامهای دیگر فرستد پس از دماغ قوبا و سعفه
و آبله و دوار الفیل و سرطان و غیر ذلک خیزد و این علّتها
مرضها از فزودنی خون سوخته خیزد که اندر سپرز گرد آمده و جگر
باز گردد و جگر باندامهای دیگر فرستاده است پس چون چنین
گردید بخاری از آن خون سوخته سوی دل شود مردم را مالیخولیا
دو چار گردد و دیوانه شود و دیوانگی چند گونه است بعضی را
بگریاند و بعضی را بخنداند و بعضی را خاموش کرداند و اگر سوی
مردم را صرع افتد و صرع نیز چند گونه است بعضی را از بام بلند
فرو اندازد و بعضی را بپیچکند و کف آورد و بعضی را اندر آب افکند
و خیالهای فاسد نماید پس اگر آب گرد آید اندر سپرز پس سپرز را
گران نماید آنرا استسقا گویند و استسقا نیز چند است بعضی را
استسقاء لحمی گویند و بعضی را استسقاء طبلی و بعضی را استسقاء
زقی گویند و اگر سپرز از صفرا پر شود پهلو را درد خیزد پس آنرا
ذات الجنب خوانند ایزد تعالی سپرز را بر خلقی داد و معدن سودا
گرداند و مزه اش را ترش آفرید فتبارک الله احسن الخالقین
اما طلیموس در کتاب زینت خود نوشته و علامة معصوره

[illegible]

[illegible]

در کتب ماء الشعیر جالینوس گوید اطبا قدیم کتابها اندر
علاج تبها از بهر آن اختیار کرده اند که علاج همه بیماریها
بضد آن باید کرد و اندر تبهاء محرقه و مطبقه و تب غب حرارت
غریزی را نیرو و ماده تبها را عفونی بعضی سوخته و نضج ناپذیرنده
بود و بعضی خام بود تدبیر آنچه سوخته بود و تدبیر نضج آنچه خام بود

دلبسیار مجرّب است در قوبا و کرم و قرحه
بجذام و بواسیر و جنون و صرع و [illegible]
و مالیخولیا و [illegible] و وسواس [illegible]
و جرب چشم و انواع سودا و جرب چشم و حکه

هرچه بهضم باید کرد و قوّت بیمار اندرین میان نگاه باید داشت
و قوّت را به تبدیل مزاج و بعد انگاه توان داشت و آنچه
مزاج را بدل کند و دیگر اندر شربتها خطر است و آنچه قوت
نگه دارد چیزی غذائیست و معده بیمار را شربت بعد از آن ممتلی
نباید کرد از بهر آنکه طبیعت را به کار مشغول کرده باشد بهضم
شربت و [illegible] بهضم غذا [illegible] منضج ماده و این مشکل بود
و با این همه نبود که حرارت ازین بیمار کدخته و تحلیل کرده
بود و بار دیگر [illegible] از بهر این کارها شربت جشینده که این
منفعتها ازوی یافته شود هیچ بجای کشکاب نیافتند اطبا ازاین اختیار
کرده اند بقراط در ستایش کشکاب گوید کشکاب شوینده
عروق است از همه مرضها اندروی لزوجتی است با نرمی و لزوجی
و [illegible] یعنی همواری قوام و تری او معتدل است و اندر معده
فزون تر نشود و نفخ نکند از بهر آنکه اندر پختن چندان
فزونی که خواست کردن باشد و نفخ ازوی بیرون شده
از بهر آنکه طبع وی ترست تشنگی ننشاند و از بهر آنکه گرم است
و قوام او هموارست ماده را معتدل کند و بیراند و درشتیها

[illegible]

المعدة حوض للبدن ومن عرق يدل النيه والصحة منبثة عليها الا ان
صحة الأعضا بصحة المزاج وهو بالأخلاط من بالغذاء وهو بالترتيب يحوده
وهما بالمعرفة وصحة المعدة لأنها الأصل وقد عدها قوم دون غيرها الرئيسة

كالمصطكى [illegible] هذه الأمور البحة تسرها الكبر
كالقرنفل [illegible] كالزعفران يحفظ [illegible] الكوزنية
[illegible]
القاعر لما ذكرنا من اونتزاعيا فيه [illegible] الكمال السن

فغير ما يستعمل كذلك حذو ان العادة لم المرض لفساد خلط [illegible]

وقد اطبقت الأجلاء على ان ماء الحديد اذا طبخ بعشرة مصطكى
حتى يزول ثلثه في انار جديد حفظ الصحة ونال مسار الأدوية الكلب مرقه

المعدة يحفظ [illegible]
[illegible]

[illegible]

ماء النعناع ودربوبه من كل من ماء التفاح والليمون والآس ويرفع على نار لينة
فاذا قارب الانعقاد طيب بمسك وورد حتى فيه ما طابت به النفس من المسك
والعنبر وعجنت به الجوارح ويرفع وهو تركيب لا يوجد مثله وشربته الى مثقالين
وقوته تبقى الى عشرين سنة الزلات هي المعروفة في مصر بالحادور وهي رطوبة

فمن به الرطوبة يسخن وبلداً وغيرهما واسبابها كثيرة
الرأس النوم قبل الهضم العلاج ان كانت عن دم قدم الفصد
في القيفال ان ازالة يجاوز الصدر والا فمع القوابل
ان الفقه ثم يلازم ماء الشعير سائله
وارخى بحكاك سحوقاً
والاذن والصدر وقد تنصب الى الانثيين واحد الرجلين ومن الاحمر من الحجامة
فالمراد بها ما يختص باسم
ونزلة ما ورد الى غير ذلك واذا اطلقت الزلة الحار
بحسب المحل اسماء مخصوصة كشقيقة وحذر
فتسيل الى بعض الاعضاء فتسمى
عن قهر ايضاً على الوجه الطبيعي
في الدماغ فيضعف
بالحمى

تنفتح ويزيد في الصفراء ثم يهندي والطلى به من الآس والنطول به وبالعفص
والورد والجلنار والاقاقيا مجرب كذا التدلك بهما وقد طيب بالخل
في الحمام وان كانت باردة نفعت الايارج واكل البندق مقلواً مع
الفلفل ينفعهما وكذا التبخر بالسكر والكبريت والكلها من حمده قبل
الباقلا بعد نقعه في الخل وتخفيفه في الظل مع مثله حناء الفقه
ابن

كبريت او دربوبه من كل من القرنفل والعاقرقرحا وورق الجوز الكامن حل
الاورام ومنع الزلات كلها وكذا النطول بقشر الخشخاش والبابونج
والشبت والاكليل من طلى على الحارة سحيق الصندل والآس قشر

لغلبة النفخة وطول الزمان عن ثبوت فتسيل
الحجامة ارتفع اليه الابخرة وتشكل فرائز ونحو
ولغور اهلها الى ان الدماغ في البدن ليفه
الفالج عن مادة البرد اصابه
النساء وجماع الفكر والمحبوبة اعلى ان الارض
وكذا اما الكثرة به من اللوز والبان ١٠٥٦
ودق الشعر حلتين وفيها
مجولة بالخل
الحنك

فان اندفعت من منافذه فنحو الزكام او تحجرت في احد جانبيه فكالشقيقة
واللقوة او تعدت الى البدن فان خصت جانبا
فمثل الفالج وقد مر الكلام مستوفى او عمت المفاصل او ازالة
الفقرات فالى احد الجانبين التواء وغيرهما حدبة او خفقت
العظام المجوفة فرياح الافرسة او تناولت الى النصف الفخذ فاوجاع
الورك والخاصرة او عمت رجلا واحدة فعرق النسا او انحازت
في الابهام خاصة فالنقرس او فرحت الساق مع الورم فداء
الفيل او احدثت عروقا ذات تلافيف ملونة فالدوالي

و باقی تفصیل تکثر و یستدل علی مزاجها بعلامات المخلط الغالب ان
کانت منه و ان کانت من الدماغ فعلاماتها الانتفاخ ولین الغمز
وقلة الوجع وما کان من الحدبة خلقیا فلا علاج له غیره لیعالج بالتنقیة
و الادهان و الاطلیة والحقن و الفتائل فی اوجاع الظهر من خرز و با [illegible]

عن تجربة و لذا اذا خلفا [illegible]
و ابعد فانها اذا اجتمعت من [illegible] السعد و الاون اذا [illegible]
بامعادنة الامام حقن بالمرض [illegible] و شرب [illegible] و ذلک خلصت
اقول علاجها [illegible] ما دام الدواء فلا نطیل [illegible] و الراوند و الجنیز
و منها ما یتعلق [illegible] عضوا [illegible]
فالمتعلق فیک الحفاظ الراسخ [illegible]
ان کان باردا و اما ای حار فلا بد [illegible] مجموعة او مفردة [illegible]
من الفصد و شرب [illegible] البزور

ولیطلی بدقیق الشعیر مع لب المغز مجروشه بالخل وکذا ماء الکسفره بدهن
البنفسج واللوز من المجرب التین والقرطم والصنوبر مطبوخة و [illegible]

و الاوجاع [illegible] الافراط اللازمة [illegible] النفط و الفوم [illegible]
شربا و طلاء [illegible]
الحجامة وغیره

[illegible]

کردن عرقی که مسمی بماء الحیات گشته است از مخترعات حکیم محمد [illegible] رحمه
مراتب و منافع بهتر از شراب و مسکر نیست چه ترکیب آن از اجزاء عالیست مبلغ ۱۵ شربت
چه ما شد شراب تغذیه و تقویت اعضای رئیسه و قوت باه کامل و بهبود قوت
هاضمه و سایر قوتهای طبیعی و حیوانی و نفسانی در وجه کند خاصه

ان [illegible] متضاده [illegible] ان اخرجه و خواص [illegible]
معطر [illegible] جوهر [illegible] چندین دوا [illegible]
الکون [illegible] فرد [illegible]
[illegible] مصلحات [illegible] ارواح لطیفه [illegible]
[illegible] استعمال آن [illegible] مذکوره آن [illegible] نخواهد ماند
[illegible] دور ترکیب آن [illegible] اختلاف

اختلافات است و نهاده اند هر یک از استادان طور نوشته از جمله
علامه مصری و ابو الفتح [illegible] و حاجی ملطی و [illegible] و جالینوس در کتاب
ماء الشعیر [illegible] در کتاب حلیة الروم بسیار خاصیتها نوشته اند از جمله
آن مفتح و مفرح و مدر و جالی و ملطف و منضج و مسهل و مسکن عطش و [illegible]

بدان و ذهن و حافظه را قوت دهد و ذهن را زیاده کند و سودا را براند
و صفرا را با ادرار آورد و در معده و عروق و جگر مکث نکند تا ثقل
نماید احشا و امعا را مانند صابون از چرک اخلاط بشوید و در خوش
بجهت رقت و لطافت و جلا و تنقیه نیست عبارت علامه شیرازی
که در تعریف آن گوید یفعل العجایب المجربة فانه ینفع من امراض الصدر
والدماغ والربو والقولنج وفساد الهضم والاستسقاء والزحیر والسعال

وغیره بالجملة اوانها من غالب الامراض ویقطع البواسیر والوسواس
فی الامراض طرق احدها ان یستعمل خالصا وینفع من الحمیات والخفقان
والبرص والجذام وینفع الاطفال ...
والبول وینفع السمع ویذهب الصداع
والمفاصل ویدر اللبن والحیض
والیرقان وضعف البصر

وضعف الکبد و سوء الهضم و النسیان سیب و به و عود و صندل
کاذربان و کاکنج و برگ آس و ریحان و نعناع و بادرنجبویه و رازیانه
و گل سرخ برگ بید و مرسیان و خیار و دارچینی و مصطکی و زعفران
و سنجد و زردک و شاهتره و افتیمون و جو و ارزن و تخم کشنیز و کرنب

و کدو

مقویات

و کدو و شبت و اسطوخودوس و بابونه و برگ چغندر و اسفاناج و
و گوشت تیهو و بقلی و یا خروس و یا مرغ خانگی هر کدام دست دهد و ...
ماریه و یا در قرع انبیق عرقش کشیده یکی از روز ناشتا
شصت مثقال قدر شربت او است لا بأس با میویز کوبیده
نقوع کرده از کرباسی شیره اش کشیده بنوشند لا فرق به میویز اما لقدر
باشد که عرق را تزیین کند کافی است و در وقت غروب الشمس
ایضا و لکن ناهار بجای ایجاب امر قدری بکشی باید از هموم و غموم دور دارند
با حکایت و خوانندگی و شوخی و مطایبه مشغول نمایند از خبث و غم
بقدر امکان معاف دارند که کسر حرارت کنند در دق و ... بسته هم
جایز است و اگر مناسب باشد علت بدارد اگر افلونیا فلفس طوس ...
بدهند که اثر تمام بخشد و نشاط و فرح آورد و اگر بنیه مریض
ضعیف و ضعف غالب آمد بسیار و خیلی است با شراب خواب بدهند
و حکما گفته اند ان البدن مدینة سلطانها النفس و وزیرها العقل
و مرکزها القلب و محیطها الدماغ و جنودها القوی و ابوابها الحواس
ان الحرکة و النشاط و الفرح تحرک حرارت الغریزیة و ان ... له
فی ذلک الفعل الذی لا یشارکه فیه البسیط و ان قاربته المرکبات

الرطبة كمعجون العنبر ومعجون اليواقيت واللؤلؤ فاذا عرفت ذلك فاعلم
ان السلطان مفتقر ضرورة الى ما يسع جنده وينفذ امره فعلى هذا
من اراد الشرب نهارا ان يكون في مجلس مرتفع مكشوف فسيح فيه
النظر الى البعد والجنان الخضرة في المياه والوجوه الحسان والاصوات
الحسنة بالاغاني المناسبة كالتغزل بذكر المحاسن اول الشرب الكرم ووسطه
الشجاعة والهمة والغيرة آخره على الآلات بالايقاعات التامة على

المستمع المجاهر
للنفس وجر الى الطرب الصفو فان الشراب وما ادام الفرح وفرش الزهور المستمع للعود والخمر
يرققه النفس والعقل وان التحبب المباكة فان الشرب حسبته زيد البدل وليس الماء
للصفوا الافلاط بالتقطيع يحفف بطل مجبر في تنظيف فاذا حسن التكاثر يميز العقل
والكرم والهضم والتقطيع بزيده القابرن مجلس الشراب عن كل مكروه
وللطف والتلطيف للدم والتقطيع للبلغم والاسهال للسوداء يفيد المنافع البدنية
ولطف الدمور ولطيف الدنس واما مقادره فعال فيمن يبلغ الفوائد المنافع النفسية كالفرح والشجاعة
وقال الجميع للسوداء والبلغمي للسوداء والادرار

يكفي في الصيف مائة درهم وفي الخريف مائة وخمسون وضعف الاول شتاء
ولصيف الثاني ربيعا قال الرازي والمسيحي حد السكر من الشراب اختلاط العقل وقال

الز [illegible]

وقال الشيخ وكثير من اليونانيين لا تقدير للشراب بالوزن وانما الذي على الحسن
فقليله للطفل ووسطه للشاب ودع الشيخ وما احتمل وقال السري الفقيه
المكروه واضره المحبوب والمغني ما دامت تكره شربه فان المزاج يحتمل والكلبي

عن ... غير مضبوط ولعل ذلك
لتفاوت الناس في المزاج و
والسن والبلاد وقوة الدماغ والذوق
وبحسب ما يجوز الى الشراب فهو المقدار فما دام دراكا
الفوز صحيح الصور حافظ النسبة في التصديق فالشرب بالفرط
والجلاف العقول مخلوع والفنا كان به ضعف في الصدر والا
النفس الجميل ما يحمد الفضح الصحيح والا المنتسخ ما يحمد الا غير ذلك
من الطوال والحار الكبر الكل ففرحه عظيمة جدا
وامر ... وكذا الفضل و
والبندق

المحموم من اصابته قرقرة فان الشراب حديث فليبادر الى شرب ماء الانيسون
ومضغ الكندر او المصطكى والكزبرة او لذع وحدة والتهاب عطش
فان الشراب عتيق جدا فليصلح باخذ الحوامض والانيسون والدار فستق

ومن الفوائد
الممزوج وعطاء
الروحية المبلغة عن
النفس للشراب وتحمل في
في الاحراق فان جهلته فلا نظر
في احراق العمر بالشراب فى سرعة الشمس ويوجهه عن
الممزوج والقرن عن الابيض المختلف عن الاحمر الوردي
بالاصفر والاحمر عن المعتدل الابيض الممزوج عن الابيض
والاصفر عن الاسود الاحمر عن الابيض
واملك السرور

[illegible]

لة ٢

ولم ينبسط نفسه ولهذا كثيرا ما يعرض التبلد ولم يدر الجاهل سببه قال البقراط

لا يجوز جماع صغيرة لم تنتبه شهوتها الضعف الذي حينئذ فيبقى الم

ما يعود بالضرر ثم قال المجيب احتلم ان يستوفي الاستفراغ بالجماع

لأن الاحتلام لا يغني بذلك ولا جماع من يئست من الحيض فانها قد بردت وانحلت

منها الجاذبة وهي كالصغيرة في ذلك قال بعضهم نعم الكبيرة لان غاية

بجملها كما ان فلسه [illegible] ولا جماع الى بعض [illegible]

اللون ضعيف الطبع الاكبر ولان الرحم في الحيض محول الشهوة

ن طله [illegible] فسيلين فانها [illegible] حينئذ بالدم الفاسد قال وان تغير فيه

محض قال جالينوس اراد الصحة فليتجنب ما جاوز [illegible] جماع عجز متى ازداد [illegible] فاتنه فقد جلب الموت الى

واراد بها وعلط فقد الطفة فضلا انها اقوى

واما [illegible] فقد

ما ذكر من خير الجزء

والنقصان [illegible] الى بعض لا المجاورة فوق

نسبته للادبار شهوتها وزيد مزاجها فتحا لها

قبل ذلك بالنحوت والحمولات قال جالينوس جماع البكر يوجب انحلال القوة

لاحتياجه الى حركات عنيفة فوق ما ينبغي قال الشيخ ويستنبط مما

ذكر فساد الجماع في الادبار فانها لم تخلق للشهوة بل تحتاج الى

عنف الحركة ولم يستفرغ الماء فتسقط بالوجه الاول القوة وتوجب

بالثاني

بالثاني فساد البدن بما يفنى من البدن الماء وبهذا يسقط

ما قيل انها موفرة للقوة لقلة استفراغها المني الثاني في الو

الصالح للجماع من حيث الطوالع ان كان الجماع لنفع الشخص فاجوده

لها الشخص سعادة طالعه [illegible] النساء فيه الحبر عوارض لا زوم مفارقه وهذه الجهة ملتقطة من الفراسة

المجامع وانا اقول ان اوفاتها في هذه الجهة تتعلق بالاشخاص حسن [illegible] المذكور انما هو الجماع التوليد فافهم الخامس في العادة

في الاحراق ولا [illegible] ولا اذا كان متصلا بزحل او

ويكره النارية فالوا ولا يجوز الجماع والقمر في الزائية ولا

اللذة وعظم النفع خصوصا في الميزان

فان كانا في البروج الهوائية

والفضائل [illegible] سعادة في [illegible]

قال في العلل والاعراض الجسم بالجوامع الى النكاح انتهى اليه

ما قلنا جرا عنه [illegible] ربما ضمها بصفرة ما

والوان عنها [illegible] المهزولة العبرة

الفم والانف المتوسطة الشفة

الواسعة الصدر اللحيمة الكفين المستديرة القدم وهذه ان كانت

الجاذبة منها ما تميل الى عنق الرحم فلكثرة التغيب عن الحس مال الانزال والا

كانت دون ذلك من نشأ فيها الفجع وغزر شعره واشتد الحمة فانها

العاقبة لكثرة اللذة وان استطال وخف لحمه ودرت جوانبه فلا خير فيه

واما اختلاف النساء بحسب الاقاليم فالى الفراسة وبحسب الالوان فلا ضبط

له لان لكل شخص سنا مخصوصا لونا وسحنة الثاني فى ذكر
شرط اللذة قال جالينوس اركان اللذة ثلاثة حرارة المحل ونفوذه
وجفافه فما نقص منها نقص من اللذة فان كان المحل كذلك فهو

المطلق
والاعتدال بتدبير
الفعل فان الرطوبة تحلل والجمد
العصب والباردة نوبتين الفور واللذة
الماء والقوة تحفظ اللذة وفى الكتاب الزور
جماع ثم نقص ما الرطوبة فقد تحمل فى الاماكن الحارة وقال فى كتاب البلدان
جاوزت الاربعين اذا كانت باردة رطوبة تعدل اكل السمك فى الفلك والسماء
فى العلاج نحو ان الشيخ ما بين الاطفال والحركات النفسانية لنقص الفضول
والتفكر يجب الى ذلك فى منعها بالفعل والميل اليه بادارة
وان ما ينفذون منه ذلك الدخول فى الالية
ويلزمون الادوية والترياق على مبادرة
النوم سيما الاتية الى الحرارة شيئا فشيئا

فيرضون بالحساب ونحوه من تعلقات الفكر ثم ما يراد منهم من الصناعات و
المعاشية الى التمييز الحقيقي فيؤمرون بالنظر العلوم والفضائل ويعرفون
احكام السياسة والاخلاق على الوجه الاكمل ويقدم ما تدبر به الصحة من الرياضة
والنوم والغذاء والجماع وملاك الامر فى التدبير العام اجراء كل على وجه
فيقلل الشرب فى هذا السن وكذا المجففات لاجل النمو واذا زادت الحرارة

جففت

جففت بلطف لانها ههنا مع الرطوبة فهى مأمونة فيحرز
فى الفصد فى هذا السن فلا يفعل الا لضرورة فاذا زاد العشرين
ولم يكثر نبات الشعر فهناك جفاف فليرطب وليطلى الوجه بنحو دهن

والدرن اما ان كان الاول
فمن زعت الحاجة الى الزواج
الفصد وينبغى فيه الزبيد والرطب
اواخر الصفراء ما امكن والرياضة وتفتيح السدد
وعلى اكثر الحمام والجماع واما الكهول فليقلوا الاكثار من
كل رطب وقلة الفصد والجماع وكثرة الحمام واما الشيخ فليقلوا الاكثار
ان كل بين الرطبة والشراب والنوم والدلك والدهن والاستحمام
وعدم الفصد والجماع وهذا فى الزمن وعلاماته
وان المالنخوليا الرعونة والحمق
واما اسباب التكدر الصفا

بلا موجب واختلاف الاحوال المتضادة من الرعونة والخوف والصيوبة
ان يميل الى اوصاف الشيوخ والصبيان وصدورهما من الشبان و
على الاستحكام الحلة واما الهذيان والجنون فغاية المذكور من اسباب
فساد الخلط من داخل او خارج وبعد التعهد بالاستفراغ ومنه عدم الجماع
والفكر ومعاشرة الصبيان والنساء على ما يشكل معلومة العلاج
يبادر الى الفصد اولا فى الصافن وثانيا فى الاكحل ويقتصر فى الغذا

على الدجاج واللبن الحليب والبيض الخشن والقرع بدهن اللوز ويسعط كل
صباح بقيراط البندق الهندي يسير المسك محلولا بلبن في السمن
الطري ويشرب كل اسبوع مثقالا من كل من اللازورد والأفتيمون

العشق

البدن فريبة الهزال يفضي الى الجنون اذا
النفس وربما في الامراض على البدن وتغير اللون والخفقان
سع الهنا علة عامة قال بقراط العشق يضعف الاعراض الاثنية على
العشق هذه العلة ادخلها الاطباء في الامراض النوع
سكرا ابيضا ولا ثنين ما ورد فهو علاج
ارفقوا ما مع [illegible] خمسة دراهم
في طرقهم [illegible]
الجبن والكتمان
مادته التحا ان بعض الصور والاصوات والحكماء فيه كلام [illegible] وراه [illegible]
وصورته الاستغراق فيما يحسن
ومادته التفكر وغايته الافق

عما سوى المعشوق قيل عنه اذا افرط وحصل غالب للتمتع عن
الشغل على الشبان واهل الثروة وفي ادلة بالزينة في اللبس
والاشتغال بغزل الشعر وقال المعلم وهو مشجع الجبان ومسخي البخيل ورافع
الموضع وقال بقراط العشق لا يحصل الا لغليظ الطبع ولا فاسد المزاج ولا
وضيع الهمة وقال فولس من لم يطرب لسماع الاوتار ولا يهتش لتمايل

الاوتار

الأزهار ولا يلهيه الغناء والاطيار وتلبية ولين الاشارة ولين العشق لمسه وهذا من قولهم
من لم يطربه العود واوتاره والربيع وازهاره فهو فاسد المزاج يحتاج
الى العلاج وموضع استقصائه كتب مفردة العلاج ان امكن وصال
المعشوق فلا شيء اجود منه والاحتيال بينه وبين سماع الاغاني

والاغاني [illegible]
[illegible]
والنظر [illegible]
الفكر [illegible]
العشق [illegible]
ومنها المشغل بالذكر [illegible] الصحة [illegible]
[illegible]

مخصوصة وهذا غير ناهض بما طلبوه وانما تثبت الضدية للملازمة
بتغير نزاع وقال الرازي والمسيحي المرض حاصل لعدم انضباط الطوارئ
والصحة فرع وهذا باطل اصلا والا لما امكن وجودها وقال بقراط

الشيخ وقال اهل الصناعة الاصل الصحة وانما يطرأ المرض لكثرة
التغيرات بعد امر الصحيح والا انتقض مراد الحكيم تعالى عن ذلك فان
قيل اذا كان الطب حافظا للصحة ودافعا للمرض فما الواجب البقاء

وعدم احلال البنية [illegible]
حصول [illegible] نفس الطبيعة [illegible]
ازالتها فضلا عن غيرهم بعضهم [illegible]
ويموتون فلا فائدة للطب قلنا [illegible]
الموت ولا الهرم ولا تبليغ الاجل الاطول ولا حفظ الشباب
لعدم قدرته على ضبط ما ليس [illegible] اكثر الهواء وورود على الاغذية
[illegible] الاحتراز في تدبير المطاعم والمشارب وغيرها وعدم امكان جلب ما
الفصول على طب [illegible] الاصلية فقد ينقلب كل منهما الى الاخر وانما عليه اصلاح ما امكن
[illegible] وحفظ صحة الى الاجل المعلوم فان قيل [illegible]
الموت والحيات ولوازمهما اما ان يكون
بتقدير الصانع ايجابا او [illegible]
كما هو الحق او
باقتضاء طوالع الوقت وعلى كلا التقديرين ليس للطبيب قدرة عليه

بل القادر على الاثر [illegible]
في تعاطيها او [illegible] الاثر عليها كما في [illegible]
البدن ان كان [illegible] فلا فائدة [illegible]
فكان يجب [illegible] لان المقدر [illegible] بقاء
[illegible] برعاية القوانين [illegible]
لو كان الاثر [illegible]
لحاجة اليه [illegible]
فانتفت
فكذا الطب [illegible]
عن ارباب
النوازل

النواميس فقد قال عليه السلام تداووا فان الذي انزل الداء انزل
الدواء وما من داء الا وله دواء الى غير ذلك فقيل له ايدفع
الدواء القدر فقال عليه الصلوة والسلام الدواء من القدر اذا

في ذلك الخرجة [illegible]
عليك ان [illegible]
الصحة في اول الوجود فيقول للاطلاق
في ان وجود النوع اذ لا كان الحكم الاجماع وقد
عرفت الكلام فاعلم ان الكيفية الجماع عند القدماء لم يختلف
بل [illegible] على ان الشيخ المراة ويليق الاجل خاصة واما احداث
المتوغون في الشباب [illegible] والابدان فلا يجوز اما من يكون
نعم اختلفوا فيه فقال [illegible] في الربيع وفي [illegible]
وجالينوس [illegible] [illegible] قال [illegible]
والمحال [illegible] في كل [illegible]
نصدره [illegible]
غير الخريف فلا يجوز فيه بحال وقال الشيخ ما دامت القوى تحتمله فليس بردي
منه اما قرر عنهم والذي اقول فيه ان التحديد ليس له وجه بل المراد منه

ان الكمال
حفظ الصحة [illegible]
ما [illegible] القوى [illegible]
بل [illegible] يجب [illegible] الطبيعة
[illegible] وتقبيل وجلدان [illegible]
احدوث [illegible]
عجزه [illegible] الولد [illegible] اللون
ثقل [illegible] وجود البخارات
الصحية وان
كان

الجماع نافعًا منها الجواز استناده الى اسباب اكفر واما جماع
التوليد فلا وقت له اذا ذاك يحسب ما يطلب من الايجاد وبهذا علمت
الكمية واما من حيث ما يجب ان يكون البدن عند ارادة
فيجب ان يكون البدن معتدلا في الامتلاء والخلو فان الجماع
على الشبع يولد المفاصل والنقرس والدوالي والفتوق والادرار بخشية

المولّد وان يقع ان نقلت واحشاد في الحيلة فانه على هذا الوجه
يزيد الكلف والبرص البخارات الردية وكدورة الحواس
والاستسقاء ويفتح السدد ويحلل بالاسقاط
الغليظة ويضعف الذهن ويلين
على الحركة ويهز فروع
ان اللبن وقد ينفع الطمث واحشاد
يضعف العصب ويورث الرعشة
الكلى اللبن اذ التمكن يورث الفالج والحدر
او فان الكلى والرمد الذي عقر واجود او فاتة الضعف الكبد
البدن ويجلب الخفقان وعند ذلك الذي احد المني ارادة
يضعف البصر والكبد وبعد مجوّف
عن حصر

الاول في صفة المجامعة قال بقراط ان في الرحم قوة جاذبة تستفرغ المني
من الذكر بقوة مقناطيسية بحيث في بعض الفروج كانها يمسك ويجذب فعلى هذا
لا يجوز جماع صغيرة لم تتنبه شهوتها لضعف الاتي حينئذ فينبغي
الماء اما ليعود بالضرورة ومن ثم قال يجب على من احتلم ان يستوفي الاستفراغ

في صفة المجامعة

بالجماع لان الاحتلام لا يفي بذلك ولا جماع من تثبت من الحيض فانها
قد بردت والخلت منها الجاذبة وهي كالصغيرة في ذلك قال
بعضهم نعم للنبيس لان غاية صغيرة ما ذكر من قلة الجذب واما هذه
حينئذ بالدم الفاسد فالدوان نقص فيه بحمل كان فاسد الاول ضعيف الكبير
ولان الرحم في الحيض مملول الشهوة ويزيد ذلك الاولاد
من الدم ولا نحو النار الفارسية ولا يعصى
لانها تم الحيض لا المجوزة
فوق نساية للادبار
شهوانيا
نفذ جلب الموت الى النفس لا لجماع الحائض اراد الرحم في الحيض محلول
الصغير اذا اراد ان ساطه من سابرته خلس ان زاد فانه
فما ذا ان يغسل فانه ثم وقال المعلم جماع
الحيض قال جالينوس من اراد الصحيح
وقد فطن نفسه لذا ان فيهن
الطفت اراد
نفذ

وبرد مزاجها فتعالج قبل ذلك بالبخورات والحمولات الحارة قال جالينوس
جماع البكر يوجب انحلال القوة لاحتياجه الى حركات عنيفة
فوق ما ينبغي قال الشيخ ويستنبط مما ذكر فساد الجماع في الادبار
فانها لم تخلق للشهوة بل تحتاج الى عنف الحركة ولم يستفرغ
الماء فتسقط بالوجه القوة وتوجب الثاني فساد البدن
بما يبقى من الماء وبهذا السقط ما قيل انها موفرة للقوة

في الوقت الصالح للجماع

استفراغ المني الثاني في الوقت الصالح للجماع من حيث الطوالع
ان كان الجماع لينفع شخص باجوده في سعادة القمر واتصاله بالزهرة
فان كان في البروج الهوائية اشتدت اللذة وعظم النفع خصوصا
في الميزان ويليه النارية قالوا لا يجوز الجماع والقمر في الرابعة الا في الاحتراق

اذا كان متصلا بالمريخ فلا [illegible] القمر لا ادبار
المريخ واذا اقترن الى ان ادفانه
هذه الجملة تتعلق بالاشخاص فكل وقت
لكل شخص عادة طالعه وهذا المذكور انما هو الجماع
التوليد فاعلم الشان في صورة اسمائه من طالع الشروع
وجب ان يعلم ما يبعث على اللذة حادثة واستبان الجبر وينظر مع
للمريخ وصح المراة فاذا المني بالحجم وانتفخت العروق وذلك البدن وخيت الشفة
فهو وقت الايلاج فليفعل وان كان الحركة تجذب فيوقف على وجه لا يوجب الخلل
العضو ولينظر الى جاذبته في قصدها في الفم واكثر ما يكون على ما وزره المتمعن في الجذب الاليس
بشغل البدن وفي قصدها اتفاق المائين الموجب لتمام
اللذة ودوام العشرة وتحصل المحبة لمن اراد
ونضار الوطن المندوب اليه
صرف التشوع فاذا
لضعف

المساء فليسرع بسرعة فان المكث يسقط القوى ويضعف الالة
ثم تغتسل او يغسل المحل فان ذلك يذهب الفتور ويفيد النشاط ويشد
العصب وتجتنب المراة الماء في ذلك الوقت فانه ضار جدا فان ارادة

الحمل

مشروب استعمال الجماع

الجماع بقيت على حالها والا استعملت الحركة الرابع في تدارك ضرره لشكل
ان اكثر الناس انتفاعا به الدموية فيكفيهم بعده يسير النوم والراحة
ويليهم البلغمية فانه يخفف رطوباتهم ولكنه يرد تضعيف الهضم والاعصاب
وتداركه بشرب العسل او المعجون اللبوب او ما ذر الاشربة اليابسة فيكانه
بهم شديدة خصوصا السوداية مع شبقهم وينبغي لهم بعده الاكثار
من شم الطيب وانفذ مرق الفراريج والسكر والتمرخ بالادهان الرطبة
والراحة ومما يعيد ما ذهب في الجماع الى الاذهان مطلقا شرب ا[لـ]معجون

المعجون
العنبر او جوز الكوثر
فانها مجربة لذلك وسيأتي
الخاص في تفاوت الرتب فيه تجب عوارض
لا ازنه ومفارقته وهذا البحث ملتقط من الموسة
ان في العلاج والاعراض الكم بالجملة امثل الى النكاح واشهى
الشيخ اليه واتمهم صرا عنه المشر وبياضها بصفرة ما ولون عيونها
بالسهولة الغيرة العم والالف المتوسطة الشفة الواسعة الصدر
اللحمة الكافين المستديرة القدم وهذه ان كانت الجاذبة
منها تماثل عنق الرحم فكثر ما تغيب عن
الحسن مال الانزال والا
كانت

ودون ذلك من نساء فيها الفرج غزير شعره واشتد لحمه فانها جيدة
العاقبة كثيرة اللذة وان استطال وخف لحمه ورقت جوانبه فلا خير فيه
واما اختلاف النساء بحسب الاقاليم فالى الغرابة وبحسب الالوان فلا ضبط له

جماع

تفاوت النساء

اختلاف النساء

لأن لكل شخص ميل مخصوص الى لون اسحنه فى ذكر شروط اللذة قال

جالينوس ان كان اللذة ثلاثة حرارة المحل وضيقه وجفافه فما نقص منها

نقص من اللذة فان كان المحل كذلك فهو المطلوب والا عولج قبل الفعل

فان كد
الرطوبة تحلل
العصب والبارده تزين
العضو وتجمد الماء والسعة لسقط
اللذة وفي الكلب المورث بحجر على او لج
فصاد فراد او سعة الشيء فوراً والا فقد جلب البلاء على
نفسه واما الرطوبة فقد تحمل في الاما كن الحارة وقال في الكتب
البلد الذي جماع جاوزت الاربعين اذا كانت باردة ورطوبة تعدل المحل
في الفعل والسبا في العلاج الحزر برا في تدبير الحود بل اذا احست بالتحمل وبدت اما انه
وبين الفضا ثم الرحم واحبتس الطمث وسقوط الشهوة وتغير اللون ولواز
البخص فقد ثبت الحمل وان كان فيه سقيت ماء العسل عند النوم
فان احداث المنغص في الاقلاد وانا كونه دلك
او انه غمز الى الشرف باللون
تشغل عن الحركة وكان ابح
الالم لو لا العقد

وبدت فيه الحركة وتدرر مدية لا وكان اللبن ابيضاً ثخيناً واذا احلب على

قملة تحركت او حملت مثقالاً من الزراوند مجونا بالعسل في صوفة خضراء

على الريق الى النصف النهار وحلى فهما فالحمل ذكر في كل ذلك انثى

في عكسه اما كون الحمل اكثر من واحد فيمكن حذاق الاطباء علمه بمشقة

من شخوص النبض وتواتره والعلامة القاطعة بالتعداد ان المولود اذا

سقط

فان كان اسرته عقد او نجرات فالاجنة بعدد ان كانت مناسبة

فلا شيء غيره فاذا تحقق الحمل فتدبيرها بالراحة وترك الرياضة وكل

ازعج من وثبة وصرخة وحمل ثقيل ونزول من عال او صعود والتقليات المرطبات

حتى تشتد الاعصاب بل ان ما فقد ما دعت اليه الشهوة الوحام

بلطف فان الاكثار من التحلف الى مرض يضعف الجنين ان الطين يرد

وينبغي ان تكثر من السكنجبين ليحلى الاحراق فان الوحام عبارة

عن احراق البقايا دم الحيض مع الغنة فسد غذاء ولبعد نحا سن او فيه يكون

الاربع ازال
المرفة من الجنين
ايام نفسها افذ ما يولد الدم
ما الطهر علاما لا الشغف عنه لوجوده
ايام الحيض وبقدم كذا الكل الى الولادة ولنقص في
في امراضها الحارة على الاشربة البارده على الجنين الى
المشتدة الحاجة الى اللبن تحيض وانجبين فان الادوية فان
المسهلة اما ان سقطه او نفخة لحلول الفصد في غذاء الجنين فاذا
الى ان قرب الولادة فلتكثر من تناول الالة الغالية
ومن المراق بخود من اللوز
البنفسج وتطلى بطبيخ

الاسنان والحلبة وتكثر من الاستحمام فان ذلك يسهل الولادة فاذا

جست بالطلق وهو المغص والوجع ونزول الماء والدم فلتجلس على مرتفع

مادة رجليها متوسعة واعلا البطن ويغمزها فتبخر الكبر بالزعفران

وحملتها الزبد في خرق الحرير على الفخذ الايسر وتربطه طاهرة

الوحام

من الحيض فان بدأ رأس المولود فالولادة طبيعية والا فعسرة وينبغي ان تستلقي

بعد ما [illegible] عن قطن او ورق وتجتنب البرد ان كان شتاء ثم تدثر بما ينبغي ما يجد

الخوالف من طبيخ الانيسون والشبث بالحار وفي الشتاء تمزج بالزيت

وقد طبخ فيه الثوم والادن واما الارضاع فالام اولى المناسبة لبنها ان كان

ليغتذي به حتى لو لم ترضعه وجب ان يشابه بالقام نحو ثديها ففيه نفع

عظيم فان تعذرت اختير من تقاربها او صحة المزاج والتركيب معتدلة البدن

في اللبن بالحرارة فساده وان كان [illegible] معتدل القوام [illegible] او مالحا او كريها [illegible] او غليظا [illegible] الى السمرة والكمودة

اللبن [illegible] ان [illegible] عن نفوره [illegible] الصفرا ان كان [illegible] العفونة [illegible]

[illegible] عن الجماع الملازمة [illegible] مرضعة [illegible] ولادتها [illegible]

[illegible] اللون [illegible] الخلق [illegible]

ويفصد ان كان احمر براقا مائلا الشدة في وقت العلاج بما قالوا الانواع

ارضعة ارادته شيء عن الحاصل وهذا مبالغة والا فالصحيح في ذلك اذا ظهر

لتغير المزاج خاصة واذا التقم الثدي عزله ليسد بسهولة ولا يمكن من الشبع

ويراض بالتحريك الرقيق خصوصا اذا اتخم قال الشيخ يجب عنده تقليل الاغذ

لئلا

لئلا يتفرق بحره وبكثير الالحان الرقيقة الموسيقية فالمواد قد ربوا رضع

الاطفال في اليوم والليلة مائة وخمسين درهما والاكثر فيما قالوا

خمس مائة وهو بعيد ولا يجوز في مدة الرضاع اخذ غير اللبن لعجز

الطبيعة حينئذ عن تاليف غذاء متشابه من جواهر مختلفة اذا

احتاجت كما تر في الحامل فلو لم يمكن بد من دواء قوي فلا يرضع [illegible]

وكذلك يجب الرفق بعلاج الاطفال عند عروض ما يخصهم من الادا

كورم اللثة خصوصا يوم نبات السن والاستطلاق كذلك لكثرة

ما الخول [illegible] طبيعية ولا [illegible] الطلوع [illegible]

الهضم بتكوين السن كالرياح والورم [illegible]

فان امكن ازالته ما حدث بعض بخر فلا يعدل

الى دواء او ترك يد للحرارة والعلاج بنحو العناب وزر الاجلة

فلا يعدل الى نحو النيلوفر والنفسج او بهما فلا يقدم ماء الشعير او تحليل

الريح بنحو الحلبة والبابونج او دهنهما فلا يعدل الى الكمون والصعتر او بهما

فلا حاجة الا نحو التحليت والانيسون وما يصنع الان بمصر المحكوكات خطر واخطر منه

قطع الاشهال [illegible] المرافات ثم [illegible] تقدا اعقل الاطباء كافة علاج ما يحدث

الى الحمية الحارة بالاطفال في مصر وهو [illegible] بموت [illegible] من ساعته

ارامن يكون كالحلبة [illegible] في العليل بدا ان

هواء مصر كما علمت [illegible] اللطافة

والرطوبة والتخلخل وما

شانه

ذلك تنطبع فيه الروايح بالسهولة خصوصًا الحادة الثقيلة مزاج الاطفال لقرب
كذلك فتيانثر لشدة التشابه والعلاقة الا ترى ان الورد كيف
يحدث الزكام لتفتيحه والفوسيون الحادثة في ساير الاماكن و

وعاذن العليل وجلبه ... الرسن فالمسموم فان كان في ... فالعلاجات
لخم في الرسن ان كان ... الدماغ ... فاذا عرفت سبيل الانف
ما اطيب الرايحة كالمسك ... خصوصا الكاينة عند فتح الاخلية
لخر ان لا ... بالمسك ... المجربة انه اذا كان المسموم
ان غرضها لكن المجربة لفقته والاذا قول
ولا يبعد ان يقع هذا التاثير للمحرور
الصداع والكيكن

ان العلاج الراحية الخبيثة مرخ الرسن من السفرجل والبخور بالصندل

او السمها ... التفاح ومما يخص في العلاج من ازباد
من الرجل بتقبل ماء الورد ... التفاح ... فان كان
ويحل شراب الصندل ... التفاح
ويشم بالبخار ... الطين ... فيتخلب بماء الورد
والورد ومن الطين ان يوضع العود في التفاح
ويعوض شراب البنفسج وماء التفاح
بالرسين مع الخل
والطلائه

حفظه

فمنها الدهن بحب البان ويسقى شراب البنفسج من الحليب شم ما امكن
ودهن اللوز ويسقى شراب الصندل والخشخاش من المسك الطلاء
بدهن البنفسج بالخل ويسقى ماء النعناع بشراب الحصرم وجعل تسحيق
الورد والصندل على الرسن ما تضعه نساء مصر من اعطاء الاطفال ما كان
الضرر خطر جدا لكنه ان سلم منه انتج عدم التضرر بالمسموم مرة اخرى
لمخالطة الطبع فهذا ما حضرنا الان في هذه المحلة وهو كاف في ذلك
تدبير الاشتغال الثاني وهو الفطام سمي بذلك بالنسبة الى الاشتغال

اشتغال الشمس والقمر الى البرج الرطبة في عز الاوقات
الصيفية لئلا تجف الاعضاء لمفارقة
اللبن فيضعف ولمتنع النمو
ويلحا حار
لفساد اللبن لطعام وتنبع الفطام ...
اضعف الرضاع الاعزة جار لكن لا يجاوز الثالثة
لا استقلال به لطلب الاعضاء غذاء يقوى بها فيفو
للا انه يضر بعد تمام الحولين فطم المولود عن اللبن ... بعد الحولين
الى الرضاع ... الولادة

الفطام ما قارب اللبن في الطبع كمستحلب الفستق والجوز بالسكر مدة
ثم تغلظ تدريجا بنحو النشا والكثيرا ونحوهما كما يشتد اللحم والا يمكن
وحركة ولا تعب حذرا من الجفاف ولتطرق الآفة لسرعة قبوله الانفعال
حينئذ في بيان وقت الحاجة الى الاستفراغ اذا افرط الامتلاء

تدبير اشتغال

الفطام

۱۰ استفراغ

فقد وجب حذراً من الانفجار والسدد ولا يجوز مع الخلاء الذي كان من القوة

قوية فلا حذر في الاستفراغ وكذا ان اعتدلت السحنة فلا يجوز المفرط

في القضافة والسمن لتحلل القوى في الاول وضغط الفضول في الثاني

[illegible]

بالاذن او في نور الاحمال ... ان خلطا ... تحدث في فرة او مخصص بعد بسرعة الاعتبار ان بعدها

وحول ما في الاعراض اما ما يجب على الطبيب فيقصد لخلط المرض ... لكن قد لا يجد

البحران ... وقد ضبطها الشيخ في القانون ... لذلك نحو الجماع والحمام والتكين

جواز الجمع بين ... فلتعد

Dr. GARO 19 ISPAHAN 35 MINASIAN

39

[illegible]

هر روز یک نخود بخمینا گلابی باشد و با کمی ترشی الی [illegible] از روز

میان سائیده تا بقیه مرض را هر چه باشد قلع کند بسیار

ترکیب خوبیست و اگر مروارید ناسفته محلول هم داخل کرده باشند

تاثیر خواهد کرد و اثر دیگری حتی در ارباب الوسواس و تخیلات الذلیل

جرب چشم و سایر وسواس و مرضی را که مشهور به تابله

فرنگ باشد و در فارس معقد خاصیت تام دارد

احساس نشود و بیشتر مردمان این را الو دارند این علاج بطبع نرم کنند
بی سقمونیا و اگر کسی این شراب نخواهد و حب عنبر باشد
بگیر و سقمونیا شبر جزو شکر با نگلین تازه اندر ده ان افکند
یک قطره آب بر چکاند چنانکه مرهم را برفق حل کند یک عدد
بگذارد تا هوا تر آب کم کند پس از آن چهار کوچک سازد

[illegible]

البته طبع او را بستانند چنانکه البته از رنگ آن نیز بس همه ایبار اجع
اگر بدیگر بار ۱۵ اندر ۲ ... بنهند تا با تقویت رنگ
پس آنکه ایکالانی جدا ... ۲ ... از جو
چند بار تا از نگلین ... ۸ روز
ز ... واندر عصاره ۴ با کره ۵ و ۲ م رنگ ۲ ...
و از فالک و کره دیگاه واندر بخرقه
مار بکه و اندر ... بنهند

[illegible]

و هر روز بشورند تا یکسان شود تا اندر پیش آفتاب همچون
عسل گردد پس جمع کنند و اندر عصارها پاکیزه نهند تا خشک شود
مانند حجر این را لب الهلیلات و اهمه قرصت اند که از وی چندان

[illegible]

بی کوه از تخم حنظل را حنظل کردم بدین طریق میسر باز الم
دسکرو کراالبستم و بدادم مزه و کراهت داروی کمتر است بهجه دا
بلغم گرد و سرو چشم را سود تمام داشت و از افتیمون و بسفایج
و اهلیلهها و دیگر اهم بدین منوال ربه لو آن رخسالی
سخت لطیف باشد و اندر غذا البقیه تو آن کرد و اندر
اند کی سقمونیا های شدید استفراغ کند لکنی پس ستوده
نباشد مگر یکبار از بهر ضرورت روا داشته اند از بهر آنکه
کشکاب کیلوس است و جگر آن را فعه بجوشانش کند

بر افتیمون و بسفایج

41

و دارو چنان باید که اندر قعر معده زمان اند کی نزدیک یا بسیار ببقا
بایستد و اخلاط را انجود می کشد و او خود به جگر اندر نشود
و خاصیت سقمونیا است که اندر معده درنگ بسیار بکند
و استفراغ زود تمام کند و این بهتر خاصیت است خاصه
تر را از بهر آنکه هیچ مضرتی اندر تب چون منش گشتن
منش گشتن و تاسه آرد
و قوت بدان سبب ساقط شود
سبب منش تاسه گرد آمدن خلطهای
صفرایی باشد اندر فم معده و سبب گرد آمدن
فضلها اندر فم معده دیری درنگ بسیار بکند
اخلاط را از دو بجوشانش کشد و دفع کند خاصه نیکو باشد
شخصی که قوت او ضعیف باشد یا جگر او گرم باشد

[illegible]

[illegible]

یکشب و با مداد آب و سبب تحلل از آن جلاب بر می آرد
و می خورد صفرا و رطوبت را لحن استفراغ کند و آب
انار ترش و شیرین که با تخم آن بکوبند و بیفشارند
و شکر را بکنند مسهلی لطیف بود لکن کسی را که اندر
حلق و سینه درشتی باشد نشاید و مسهلی لطیف کرکن

کرم نکند و شهوت نکند سقمونیا یکدرم مغز تخم خیار و مغز تخم کدو
از هر یک پنجدرم تخم ریحان جلاب دو اوقیه تخمها را بکوبند
تخمها سقمونیا را در هاون نرم بسایند و با آب آلو پرش
حا فی برین زنکبان ۲ بشیند چندانکه او را بپوشد و با آتش نرم

[illegible]

توان داد کلی سرخ
پنجدرم کتیرا و رب السوس نشاسته
از هر یک یکدرم و تربد دو درم
صندل سفید دو درم و نیم و کافور با بوزره
حرارت شیرین نیمدرم و کمترین دانکی
نسخه سقمونیای مشوی چهار درم تربد یکدرم مسهلی که
شدرست از بهر تندرستی نکاه دارد و باید که یکبار دارد
بکیرند صمغ حبه الخضرا که طبیبان آنرا علک البطم خوانند و حبه
الخضرا را بسیاری نیم کوبند از صمغ او مقدار یکدرم یا دو درم
با دو دانک لبوه و یا چهار دانک ... بخورند اجابت طبیع
کند مسهلی دیکر از بهر مردم تندرست مغز تخم مقشر چهار در
اسبول نیمدرم مغز بادام چهار درم بکوبند و با انکبین سرشند

[illegible]

دارو و لعضر را سبب حرکت خلط صفراوی است پس در هر جا
تشنگی پدید آید این سهال را انگاه باید داشت و هر گاه تشنگی
سخت باشد و اسهال باندازه و حب کند که سبب آن استفراغ بود
در حال تدبیر بار داشتن باید کرد تا افراط نکند پس اگر استفراغ
صفرا و بلغم کار با استفراغ سودا رسد از حد افراط گذشته باشد
و هر گاه باستفراغ خون رسد خطرناک باشد بباید دانستن
هر گاه که دارو خورده بود که تعلق باستفراغ خلط دارد

[illegible]

[illegible]

نخست آنرا بردن فرماید و اگر هنوز قوت دارو مانده باشد
خلط دیگر را که نازکتر باشد بجنباند و استفراغ کردن گیرد
مثلاً اگر داروی باشد که باستفراغ سودا التعلق دارد نخست

[illegible]

پس هر گاه که ضعف پدیدار آید اندر حال استفراغ را باز باید داشت
اگر چه هنوز از خلط بسیار مانده باشد و هر گاه که ضعف بسیار

باب اندر تدارک حالها دیگر که در دارو خوردن پدیدار آید

چون از استفراغ هرگاه که داروی مسهل استفراغ تمام کند
و از پس استفراغ فواق پدید آید اسپغول اندر روغن گل
و آب سرد بر زنند و بدهند و اطراف را ببندند و داروی
که عطسه آرد
هرگاه که سوزش [illegible] بر بینی دارند عطسه آرد
لعاب اسپغول با لعاب آبی و با روغن گل و با روغن
هرگاه که سوزش و حرارت پدیدار آید
موکلد و یا با روغن بادام هم زنند و هر [illegible] بیخورد و هرگاه
که از [illegible] زیون [illegible] که از آن تولد [illegible] بدو پدیدار آید هم بدین لعابها
و دوغها و بسکه [illegible] تازه که [illegible] [illegible] گل گویند لکین
بنشند پس از آنکه چند [illegible] اسپغول لعابها و دوغها خورده باشد
اندکی بسر که با آب سرد آمیخته
بخورد و در [illegible]

دارو [illegible] هرگاه از وی [illegible] پدیدار آید آب آلو [illegible]
بخورد و با آب سرد [illegible] کنند و بر [illegible] و از وی [illegible]
نیز [illegible] و [illegible] و تشنگی پدید آید روغن گل و [illegible] لعابها
و دوغها و گلاب سرد کرده و [illegible] با روغن بادام
و صمغ عربی باید داد و آب انار و آب سیب و شوربای مرغ

[illegible]

مسمن [illegible] دارد و هرگاه که [illegible] داروی قی خون آید آب
انگور با شیر تازه بیامیزد چنانچه شیر فزون تر باشد بخورد تا [illegible]
داروی ... [illegible] بسیار [illegible] که پرورده [illegible] که از داروی تولد
کند باز دارد و الله [illegible] باب اندر باز داشتن افراط داروی ۴
هرگاه که داروی مسهل و یا داروی قی افراط نماید [illegible]
از بن لعاب [illegible] و یا بیهار از بن رانها [illegible] بهایا [illegible]
با ایلک
از بن [illegible] بباید بحیدن
[illegible] [illegible] از بن را ان
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] و بحیدن تا بسر
و هرگاه عرق [illegible] باید داد ان
افراط کند شراب [illegible] [illegible] کند با آب
سیب شراب آلو و شراب انار
با طباشیر باید داد و آب [illegible] آلو [illegible] شراب [illegible]
اندر انواع قیها باید مالیدن فاصه اندر [illegible] و کافور و گلاب
و صندل [illegible] باید بوشید دا [illegible] از بهر اسهال [illegible] سازند
از [illegible] [illegible] و آب آلو و [illegible] و گلنار [illegible] طباشیر [illegible]

44

افراط [illegible] غثیان

[illegible] اسپغول

[illegible]

برایان کرده و کمای ازرس را اسبراود غن کاوو برکرده و بر آب بلی

ببستند بار رسیب و بابا زر آب موردی و بند و اندر باز

داشتن تیزی دارو از روده‌ها سکه در روغن گاو و بخت ناغ کجو

جالینوس در کامی الفعه خود نویسد مردی را سقمونیا استفراغ

تام کرد روز سیم دردی و سوزشی اندر روده‌های او پدید آمد و ثفل

بسیار بیرون آمد همچون تراشه بسیار پس از چند روز بلی

اول

باب اندر داشتن تیزی غذا دارو از روده‌ها

[illegible] وردی با بجای نهاده

[illegible] لیعه هرچند وردی

[illegible] چندان فضله گرد شدی

[illegible] که روده‌های او را برنجانیدی

[illegible] و آن فضله بیرون شدی

[illegible] بفرمود تا غذای او را خندروس و انار

[illegible] و آن خشک آن ریخ بر طرف شد پس

[illegible] از آن سماق نیز فرمود تا روده‌های او قوی کند

و نان اندر شراب قابض همی فرمود زدن و از میوه‌ها

آبی و زعرور و جیلو و خندروس جو برهنه باشد و او را جو روی می

و جو کند رنیز کو بیند اندر مدت اندکی این ریخ زایل گشت

باب اندر تدبیر کسی که دارو خورد و کار نکند پس با پیچیدن

و سر گشتن و صداع و تاسه و خواهش آرد بدین

پدید آید هرگاه این حالها پدید آید اندر حال حقنه یا

کرد یا شیاف نیز بباید نهاد تا استفراغ پدید آید مثقال

مصطکی سوده با آب گرم بخورد تا فم معده را قوت دهد

[illegible]

باشد که داروی سهل دیگر اندر کار آید تیزی کند و اورا
رقیق کند و اخلاط را چون ماء العسل گرم با آب گرم سرشته
دفع باید کرد و نشان آنکه دارو از معده فرو گذرد آنست
که اندر معده هیچ گرانی و ماسه و منش گشتن ٢ نبود و آروغ
که بوی دارو دهد بر نیاید و هرگاه که از معده فرو نرفتو واین
تدبیرها که یاد کرده شد سود ندارد و رنجها بدید آید تدبیر قی

[illegible]

46

باید کرد چند آنکه ممکن گردد تا از دارو معده پاک شود و از پس قی
جلاب و آب سرد باید خوردن باب اندر آنکه دارو
خلطها را استفراغ نباید چگونه بخویشتن کشد و چگونه
دفع کند داروی سهل یاد اندر آید فی المعده اندر آید
جرم دارو اندر تن بگسترد و بموضع خلط رسد آنرا
بکشد و از خون جدا کند و از جگر بدان رگ که اورا باب گویند
بیرون آید و بروده اثنا عشریه و روده صایم باز آید
٨ گاه که آنجا رسید قوت دافعه اندر حرکت آید و آنرا

[illegible]

[illegible]

[illegible]

که اورا است که این کار کند تسلیم اثبات که آنچه خلط
فرقی
بجنباند جرم دارد و نیست لکن قوت دارد و هیچ
نیست میان آنکه گویند قوت دارو از معده
باعضا رسد تا آنکه گوئیم جزوی از دارو که وزن آنرا
با وزن خلط نسبت نیست بعضوی رسد و قوت او
خلط را می جنباند از بهر آنکه اندر هر دو قول بر قوت

[illegible]

[illegible]

کند و بباید دانست که چنانکه بیرون آمدن خلط را
بگذرها و گذرگاهها حاجت است رسیدن قوت دارو را
بموضع خلط بدان حاجت است از بهر آنکه قوت دارو را جسم
نیست و گذشتنست که بر پوست و گوشت و عصب و استخوان و

وجها بگذرد و بموضع رسد و کار خویش بکند نه چنین

که ضمادها که از بیرون بکار دارند قوت آن چگونه باندرون

رسد و خاید و آن چگونه ظاهر گردد و گوشت و اجزا

[illegible]

بلغم را فزون از آن اسهال کند که سودا را و صفرا را

و سودا را فزون از آن نماید که صفرا را بدین طریق معلوم

گردد که هر داروی که یک خلط را اسهال کند دیگر اقوی

نسبت و هر داروی که بیش از یک خلط اسهال نماید

ابرادر

و برا فزون‌تر بسیار است اگر نه چنین بودی اندر فعل او این تفاوت

نه بودی و همچنانکه بعضی داروها است که از بعضی مخصوص آن

و استفراغ از آن عضو بیشتر کند چون شحم حنظل

که استفراغ از دماغ و از عصبها بیشتر کند و سورنجان

از مفاصل همچنان بعضی داروها مخصوص است بدان

[illegible]

تن مردم را جمله نتوان شمرد و ضبط نتوان کرد و مگر

از جهت حالهای طبیعی و نا طبیعی چون مزاج اصلی

و سالهای عمر و فصل سال و حال هوا و حال شهر

و عادت چنانچه اگر محرور تخم خطمی خورد استفراغ او بافراط باشد
فاحشه اگر فصل تابستان باشد و هوای شهر گرم باشد و نهاد
شخص نحیف باشد و مردم جوان باشد و داروهای قوی عادت
کرده نباشد اندر تن وی حالهای بدید آید فاحشه اگر بدان دارو
حاجت نباشد هم برین قیاس فعل دارو اندر تن وی بحسب استعداد

حال او
برود باید اندر
اقربان دارو مسهل
و داروی بلیلج و داروی قابض است
باعفص چون بلیله و تخم انار بازست و بر آن
چون تخم خطمی و لبلاب و سقمونیا و غیر آن و با آن
و زنجبیل چون لبلاب [illegible] چون
چون ازبلی و چنار [illegible]
چون سقمونیا و تخم خطمی و استفراغ این داروها
بقوت این طعمهاست لکن
بقوت و بلاست
از بهر آنکه

بسیار چیزها این طعمها دارد و هیچ چیز استفراغ نکند و اطبا
چیزها داروی تیز را مسهل نگویند چون تخم خطمی و خربق سیاه
و تربد و سقمونیا و مانند آن از بهر آنکه داروهای قابض و تلخ
و شیرین و شور استفراغ اندک کند و جز از معده و روده

داروی

و آنچه بدین نزدیک است استفراغ نکند پس مسهل را سستی داروها
نزدیک است اگرچه استفراغ آن بقوت نزدیک است لکن بقوت
دیگر است و قوت نزدیک آن قوارابایی کند تا زود بگذرد
و بهم تن

کسانند و فلطر را
بقوت رقیق کنند و اندر
و آنرا داروی بین بین این داروها
آنچه انگذارد داروهای نزدیک بند و بگرداند داروهای بلیلج تا منفذ
افلاطون که داروها از فلط از تن بکند و تن را
کنند و حال تن را باید ممکن شود به یک بار
بقوت حاجت که از او
بکار دارد و مغز [illegible] کرد باید
کنند

دارو بهتر است که داروهای مسهل را با تقاضا بباید شناخت
و صلاح آن بباید کرد تا منفعت حاصل آید و مضرت نباشد

و از داروها
از جمله مسهل را
چون حب الملوک و [illegible]
نامور دو چیز [illegible]
این داروها بافراط باشد و غیر آن
از [illegible] باید که طبع عاقل [illegible]
ضعیف دارد و حال اگر حفظ قوام [illegible]
بجای خود [illegible] چون [illegible]
[illegible] استفراغ

باقی است و چون ارواح و قوا ضعف پذیرفت افعال قوا نا تمام
و ناقص باشد چنانچه سفاین الندسیر از حکماء فرنگ حکایت
کند که در ولایت فرنگ مسهلی هر طبیب که زیاده از سه مرتبه
دفعه اطلاق کند یک سال اجرت او را حبس کند که چرا حفظ
قوا نکرده و بنیه بنده خدا را از لطافت و طراوت باز داشته

فصل در حفظ قوا در اعانت مسهل نزد بعض اطبا با هم

[illegible]

بدین سبب داروی خوشبو از داروهای که دل را قوت دهد
با داروهای مسهل بیامیزد تا مضرت دارو را از قسم معده
باز دارد و روح حیوانی را که اندر همه اندامها ساری است قوت دهد
و بهترین امزها آنست که بیشتر داروهائی که دل را قوت دهد

لهدا

50

در خطای تا خیر غذا از کمال احتیاج شهوت صادقه این
موجب اجتناب از فضول خصوصا مرارت بمعده و بطلان شهوت

[illegible]

در رود و لعلوس و کهولت و شهریاران و مترفین باشد آن
باید کرد و بالجمله بهتر تدبیر از نزد اطبا آنست که غذا در معده
مانده گردد و شاید که دل لطیف بر غلیظ و ناسزا آن
البته آن مانده را الفی و با مسهل دفع باید کرد و بعد از آن
تقویت معده بمقویات مناسبه مزاج باید کرد و پس دوا

نهایت رفق و عنایت مدارا باید کرد و حذر از اکثار شرب آب [illegible]

و حرارت غریزی و ارخای قوی و اعضا و ایراث اسهال و ربو

واحد استسقاء است لهذا باید که هر وقت استسقا کرده و [illegible]

آن عظیم است خصوصاً در بردو بین در طول پس تدارک آن

[illegible]

دخول آب سکون در مواضع بارده باید کرد حذر از شرب آب

بعد از جماع چه باعث خفقان و ضعف قلب و حرارت غریزی است

تدارک آن المقویات قلب حبیب از جمله مثل دواء المسک

[illegible] آن باید کرد و مضرت جماع با فراط [illegible]

Dr. CARO 19 ISPAHAN 35 MINASIAN

طلوع حرارتیه [illegible]

دلفا تیه و ما [illegible] نقصان [illegible]

ایراث امراض [illegible]

عسیر [illegible] بیان کنیم [illegible]

که خوف آن بر این [illegible] نماید که [illegible]

مفرط آن متعسر گردد تدارک آن با غذیه مقویه لذیذه

سریعة الانهضام جید الکیموس که زودی از آن خون

کالطیفات و ماده روح و حرارت غریزی تواند بود باید کرد

هم چنین ادویه قلبیه مقویه [illegible]

[illegible]

الا آنکه در سقام با اغذیه لحمیه و ادویه مجرده جهت احتراس از دق

مایل تر است ضرر جماع بعد از فصد و تدارک آن نشویه قریب

بعضی و تدارک جماع سقوط ضرر جماع با اسهال آنست و اگر

[illegible]

و تخفیف مزاج خصوصاً مزاج قلب دو بار است و موجب اختلال

عقل و ضعف هضم و تولید امراض حاره است تدارک

آن تو لیق و تدهین است به روغن بنفشه و کدو و مانند آن

و استنشاق آنها و تقطیر آنها بگوش و بوئیدن [illegible]

دار

ضرر جماع بعد از فصد ضرر جماع با اسهال ضرر جماع بعد از [illegible]

و تربت شراب اکثر المزاج و استحمام خفیف با آب عذب معتدل

السخونه و غذا البوارد با فرعیه سلقیه و تناول

شراب سیب و با لیمون منعوا اگر ضعیف القلب باشد مثل

[illegible]

مثل مار اگر شعیر مع شیر خشت و با کعثه ای لینه موافقه باید کرد

ضرر فصد در غلبه بلغم کردید آن مزاج است سنگین تر و برودت

و بلغمیت و کاه است ... ضعیف می باید و مورث استسقا

[illegible]

ضرر فصد در ... اسهال ... ضرر فصد در تخمه ...

ضرر فصد ... ضرر فصد در مزاج ... ضرر فصد در ... سودا

وبای

در بیان ... از اسهال

[illegible] بدان ... [illegible] ... [illegible]

[illegible]

مطفیات و مکثفات مثل ربّ غوره و عناب و غیره آ[illegible]

[illegible] آن کبینه جدوار [illegible] ... [illegible] ... بر ادویه آن [illegible] سماعیه و ما [illegible] ... [illegible]

... و عرق ... [illegible] ... مطعون

سکنجبین ... [illegible] ... استعمال اغذیه خفیفه ... چند روز

در طاعون

در اسهال

53

ضرر آشیا بارده در حمام مثل آب سرد در بین خطا بزرگ
عظیم است موجب تبرید جگر و قلب و اطفاء و انهاک حرارت عزیزی
و ایراث استسقا می گردد ضرر آشیا حاره تدارک آن
بشرب قلیلی از آب سرد بعد از حمام یا شادل و دواء المسک
یا جوارش الاکم یا مرزود لطیوس بکمند جگر و قلب مستحبات
بالفصل ... [illegible] ... [illegible] ... اقسام لوزه کامی ...
... [illegible] ... پوست ... رامی سوزاند و جراحت
... [illegible] ... کنند یا از جهت طول اللبث
... [illegible] ... آن در بدن یا از جهت زیادتی
... [illegible] ... تدارک آن چنان است که بعد از فراغ
... [illegible] ... روغن بنفشه یا روغن گل بمالند و اگر جراحت
سوختگی ... زرد و رساند یا توتیا ح و روغن گل یا آرد عدس
یا روغن گل بمالند ضرر اکل طعام کثرت بلغم خام و جدول
سده و انهاک قوی ظلومیه و ایراث عفونت حمیات
مختلفه و ریو داد جاع مفاصل و سایر امراض است
و بدن غذا بد و کم رساند و از جمله مهلکات

در حمام

در احکام حمام

والاجلال [illegible] قلیل

باید کرد در [illegible] نوع [illegible]

اطعمهٔ لذیذه و التذاذ به آن او جماع و الم

او [illegible] مرا از [illegible] ریاضت سخت [illegible]

در [illegible] کرده اند و جمیع الکل و ابیب و اولیا و حکما و اطبا منع کرده

و [illegible] از ماکولات [illegible] بسیار [illegible] دیده اند بلکه از منافع

و [illegible] کلوا [illegible] بود [illegible] لا تسرفوا ان الله لا

المسرفین [illegible] در این باب از کلمات و آثار لطایف [illegible]

[illegible] اطبا بسیار ذکر کرده اند از جمله گفته اند که الاملاء [illegible] الغذا

[illegible] الاکل [illegible]

[illegible] بیفسده [illegible] الشبع قد لا

یصلح بالف دینار و گفته اند [illegible] کان [illegible]

من کان همته علی ما یدخل فی بطنه

[illegible] ما یخرج منه بدار که آن تنقیهٔ معده [illegible]

آب گرم و بعد از آن یکروز امساک از غذا نمودن و اگر تخمه

از قی بتشاید هرگاه مانع باشد بجواب طویلی در ریاضت کرده

در بستر [illegible] و تقلیل غذا بدار [illegible] نشاید و اگر حاجت

تخمه و اسهال عارض شود و غذای غیر منهضم [illegible]

گردد

ضرر امتلای غذا

ضرر اقلال

گردد از ریاضت کرده منع نشاید و در تقلیل و تلطیف غذا

بکوشند و بجواب [illegible] راحت [illegible] کردند و اگر تقلیل در تحت

معده بیابند بجهت اسهال خفیفه [illegible] تلیین [illegible] نشید

ضرر اقلال غذا بدانکه هرگاه عارض شود بعضی را که مدت [illegible]

مدیده بجوع شدید مبتلا گردند انجا [illegible] در ایام قحط

[illegible]

[illegible]

شهوت طعام یا از زیادتی برودت فم معده است پس
باستعمال ادویه مسخنه و [illegible] باید کرد و یا از نشف

[illegible]

[illegible]

رفع آن بنفسه باید یا از امتلاء بدن است پس استفراغ
بدن از خلط غالب باید کرد و دوام [illegible] شهوت اشیاء

[illegible]

معده است و علاج آن به مبردات مرطبات مثل لعاب بزرقطونا
و به دانه با جلاب و آب هندوانه با قند سفید
مع قلیلی از طباشیر و شیره تخم خرفه که در آب انار میخوش
کرده باشند باید کرد و از اغذیه آنچه سرد و تر باشد

[illegible] و آن از برودت [illegible] بعمل آورند [illegible]
[illegible] ترک باید کرد و یا از احتقان [illegible] بلغم است در معده [illegible]

و علاج آن قی کردن است بمقیات بلغم و از کثرت تولد بلغم
و دفع طبیعت باشد فضول بلغم را بمعده پس علاج آنست که
که تقلیل غذا یا شربت مسهل بلغم باید کرد و زیاده صورت

[illegible]

طبیعت است بجوارش تمر و یا سفرجلین و یا انگور تبدر از نم کرده

پس اولی [illegible]

[illegible]

چنانچه بجهت نفخ و ریاح

56

چنانچه سفوفی از لبوبنه و کمون و قند [illegible] مغار
بخورند لیکن بایست نافع نفخ و ریاح درد و معده
از کثرت غذا است تقلیل مقدار و تاخیر وقت غذا باید کرد
و استعمال ریاضات نموده و اگر از تناول اغذیه متولده
ریاح است پس اولی تناول اشیا منفشه ریاح است مثل جمع
تخم کرفس و نانخواه و کمون و جوارش کمونی و مانند آن
و اما بول پس زیاده بر آنچه سزاوار است اگر سبب آن
کثرت شرب آب باشد پس تقلیل شرب [illegible] و اگر از

[illegible]

و نباشد آن استعمال نباید حساس الحرقه عند خروج
البول دفع آن بشرب لعاب بزر قطونا یا جلاب باید نمود
اما طمث پس افراط جریان آن اگر از دفع طبیعت بوده
باشد بنابر کثرت خون بسیار بحران مرض آن قطع
نباید شد مگر آنکه بافراط انجامد و اگر از شدت قوه
دافعه و ضعف ماسکه باشد نحو بقله الحمقا با سرکه ممزوج نموده باید

[illegible]

وبالله

و امثال آن بخار و آب باشد و دانه و شاه دل خشک باشد آن
زیاد که جریان خون بواسیر و حبس آن بهمان ...
مذکوره مقدار کثرت باشد که نه در بحران آنچه سبب اکثار
غذا بوده باشد تقلیل و تلطیف غذا باید و آنچه از کثرت
فضول بدن بوده باشد تنقیه آن بمسهلات باید کرد
عرق متعفن آنچه باشد به ... از عفونت کدام خلط
افراج آن باید و از ادویه آنچه حبس عرق نماید

[illegible]

بطبیخ آن کرم کرم لفلول ... بند و هرزنکوش ببویند قلت
جوان رطوبات از تنخیر بن باید کرد آب کرم بسر
بریزند و بطبیخ بابونه و اکلیل الملک اکلیل باید ... بند
کرات ... چون رطوبت از تنخیر بن باید کرد
که به عود خالص و سندروس تبخیر ... بند و شونیز بریان
کرده ببویند کرات جون این رطوبات از لهات
باید که بطبیخ مورد و مازو و کشنیز خشک و گلاب غرغره ... بند
قلت جون این رطوبات پس از لهات باید که بطبیخ

[illegible]

علاج

[illegible]

علاج آن ابتدا به مبرده مطفیه مخدره مثل استعمال حماض
وکاهو و خرفه و کشنیز تازه و مانند آن باید کرد و باز زریاب
خون ... باشد و علاج جنس بفصد و شاول اغذیه مبرده و استعمال

[illegible]

حواس و این از غلبه بلغم ... باشد و دوای آن استفراغ
بجب ایارج و اکل اغذیه سخنه مجففه و از مولدات
بلغم و بنجرات اجتناب باید کرد در مداوای بعض سموم
وگزیدن جانوران زهردار سموم ... و بدانکه
سموم از چهار نوع بیرون نیست اول حار آکال
دوم گرم و خشک سیم سرد و خشک چهارم آنکه بالجمله

نقصان نفس

سموم

[illegible]

ریخ تنها نیز خوردن و روغن بادام با گلاب خوردن و
و میوه‌های بُرود و روغن گاو یا سرد کرده نیز نافع است

[illegible]

داد

داد و از اغذیه سیر و جوزه و نمک و سیال در شوربای چوب
از مرغ فربه و مرغابی فربه باید کرد و پاهای علیل را محکم باید
بست و مالش کرد و بلعط باید آورد و سینه را بکمادات

خوابیدن و مرزه و لطوس با ازب داده باید که تریاق فاروق
در قسم معده را مالیدن و صندل با گلاب سرشته در موضع که یا سرد ورد
از اعضا سوی کشیدن و مالیدن و عطر آوردن برجوع الی آن یا شدن
یا رومیدن و مالیدن اللحم لطیف جوز ابیدن آید یا در علی از بعضی

گشته عرق سرد اندک ظاهر گشته علامت

[illegible]

و غور چشمها و در آخر وقوع کزاز و خناق و عرق و نفس سرد
بعد از آن معالجه جنس آن [illegible] شقیقه [illegible] شده و از انواع افیون است
یعنی مکرر است اول با نمک آب که شبت و تب در آن
جوشیده باشند و روغن و بوره با آن آمیخته بعد از آن قی
با آب گرم و سکنجبین عسلی بعد از آن با آب گرم عسلی و بعد از آن
حقنه قویه و بعد از آن تریاقات مناسبه که دفع سمیت
آن نماید و تقویت حرارت غریزی نماید از جمله سکنجبین است
با افسنتین در شربت یک مثقال از حلتیت با آب و بخورند
و شراب ریحانی بهترین تریاقات افیون است و هم
خاییدن است [illegible] خصوصا با سرکه و سکنجبین زعفرانی
با شکر و عسل [illegible] سکنجبین [illegible] از زهر افیون است
با عسل [illegible] سکنجبین با عاقرقرحا چند [illegible]
که مخصوص [illegible] افیون [illegible] با روغن [illegible]
صمغ [illegible] حلتیت [illegible] از معجون [illegible] تریاق [illegible] آن
با عسل معجون کرده شربت از بنفشه [illegible] فلفل [illegible]
با [illegible]

و بعد از شادی اغذیه گرم که موجب سهولت قی و [illegible]
سم تن گردد قی کردن اولی است و بعد از قی [illegible]
بسیار بخورند [illegible] می آید نقص کند دواء اعراض
[illegible]

خارش بدن و ظهور رایحه افیون در بدن و دهن و دوام
و فواق و ظلمت چشم و تنگی حلق و نفس و ضعف نبض و
زردی لب و درد [illegible] جشاء [illegible] و کرفتگی [illegible]

افیون خوردن

[illegible]

و باشد الکبریه کثیر المقدار با دارچینی لبان [illegible] و تریاق

فاروق و مثرودیطوس سنجرنیا و تریاق اربعه عجب النفع [illegible]

و دیگر منع سبات المعطش و تمید بر السحاب و منع خواب [illegible]

[illegible]

پس اگر علاج حاد آن [illegible] بود از آن [illegible]

محل که بوده [illegible] بر آن [illegible]

[illegible] جدا [illegible] باید کرد [illegible]

کبوتر و فوتنج [illegible] و حاسر [illegible]

و حرج [illegible]

گزیدن [illegible]

و چون ابخر [illegible] باسر که یا [illegible] و سر صحرائی یا آنکه [illegible] ند

از سکنجبین و جند بیدستر و حلتیت و کبریت و سر [illegible]

کبوتر و فوتنج و مشکطرامشیع اجزا سوا کوفته و بیخته باز [illegible]

[illegible]

و بالجمله نظر باید کرد در [illegible]

ملسوع اگر [illegible]

بر وجه غالب حفظ و القوه [illegible]

تریاقیه بارده باید کرد و اگر علامات بارده غالب [illegible]

تریاقات حاره باید کرد اما از گزنده و درنده [illegible]

علاج گزیدن مار [illegible]

[illegible]

که ممکن القطع باشد [illegible] علاج [illegible]

گزیدن [illegible]

مار

مثل انگشت فی الحال قطع باید کرد و الا بجواز مرعات قوانین
کلیه ملسوع تریاق فاروق و مثرودیطوس یا جوارش جلنجبین
و روغن کاو کهنه و عسل باید خورانید والله اعلم بالصواب

[illegible]

صفت مرهم بینی اگر در بینی خشکی بهم رسد کثیرا کهنه
بعد از آن ازالی رکنند تا طلا نمایند حفظ روغن بنفشه لعاب اسبغول نافع و بچه
روغن ... ایضا طلا ... تا حل شود سوخته

ارب

مرهم بینی در شقاق

مرهم کهنه و روغن مورد همه را بسایند و بر آتش گرم بنهند
تا درست هم شود و در کفچه مسین نگاه دارند و اگر سینه کرده
اندرون آن طلا اسفیداج و مرداسنگ اضافه نمایند و اگر

[illegible]

مغسول و حنا ... الاخوین و ... سفید ... اسرنج
از هر یک دو درم ... از زیت ... سفید و
سرودم

روغن زیت آب لیمو و سپیده و اکر وانه و جراحت باشد
از هر یک ... سفید ... لوبیا
معمول ... طلا ... یکی از اطبای حاذق
... سیاه ... از هر یک ... مثقال ... نرم
باجنا

مرهم شقاق

[illegible]

از شنک بسیار که طلا کردن
جرب را سفید آید

[illegible]

روغن دنبه سه مثقال بطریق معمول ممزوج کرده شب بمالند
و صباح بحمام رفته بسبوس و سرکه و آب گرم بشویند

صفت دیگر

[illegible]

روغن برای اصلاح الشقاق

که از آتشک بهم رسیده باشد زیبق دو مثقال صابون رقی
قرص نیم کندر یک مثقال و توتیای هندی یک مثقال اول زیبق را
با کندر و توتیا و اندکی خاک آب دهن بکشند تا خوب
کشته شود پس در صابون [illegible]

وخورد را

و خوردار گرم بخیده سر را بچند لحاف بپوشند تا عرق آید
بعد از آن یک یک لحاف بر دارند تا عرق خشک شود
صباح بحمام رفته رخت تازه بپوشند و غذا تا نه روز کم
[illegible]

چنانچه در حدیث آمده است اطلبوا الخیر عند حسان الوجوه

[illegible]

در سلام خاصه در زمانی سوخته دماغی ظاهر شود که غذای ردی الکیفیه
مثل بادنجان خورده باشد در روزی که روزه باشد و یا مسهل خورده
و کار باشد که هنوز غذا انحلال نرفته باشد از جمله اکثر

[illegible]

دارد مثلا افیون و افلونیا چنانچه حی طب بخط الولد کرد

بابت البقش فی الفرس مرض باشد ... کویند ... اگر ... چهار ... [illegible]

الکم

آنکه طبیعت را از چیز عادت کرده معاف کنی پس موجب تجربه طبیب خواهد
بود مثلا از سیر و لاز راه و گوشت خوک و اکراد را از ماست
و کشک و اهالی گیلانات از برنج و ماهی و عرب را از ملخ و گوشت شتر

[illegible]

بنفشه کدو در بینی چکانند نافع است صفت آن
دوائی که اطفال را نافع است زرد چوبه و حنا زرد آوند طویل
مرداسنگ و پوست انار همه را بکوبند و الحسر که بر کرده
با روغن گل حل کرده بر سر الند نافع است الفاظ طولی دیگر
مرداسنگ زرد چوبه بادام تلخ همه را الحسر که لباشند و بر روغن

کلف عوض را
کلمات کویی
کحیل

64

65

سعفه

[illegible] سعفه [illegible] / مرهم [illegible] / [illegible] اعمال [illegible] / [illegible] / علاج [illegible]

خشکی غوزه

خشکی و چرک که در حوالی غوزک کعب پا بهم رسد سیّما در حمّام ورود
نشستن و نشستن [illegible]
علاج آنست ابتدا از طوبی باد [illegible] بعد از [illegible] حنظل ۲ بسایند
ویزه [illegible] بسرشند و طلا ۲ بسایند و بعد از آن [illegible] فلفل [illegible] کنند [illegible] معالجه
[illegible] دو [illegible] ۲ بسایند و دو [illegible] چقندر [illegible] سوس کنند [illegible] بسایند ده خطمی با
دو [illegible] روغن کنجد بارگشته [illegible] پس طلا ۲ بسایند
طلا ۲ بسایند دیگر [illegible] ترنج [illegible] نموده
بسر که نموده [illegible] طلا کنند

طلا

طلا کردن [illegible] دیگر [illegible] لطف [illegible] گند [illegible] جمع آنکو
دیگر البسر که زکرده از [illegible] وآن نوع را که [illegible]
بسیار باشد بعفص و مازو و صمغ و دیگر اشیا فرمایند
و مقل و زرنیخ [illegible] باسر که طلا ۲ بسایند و آنچه باین دوا [illegible] شود
زلو باید انداخت و بعد از آن حجامت باید کرد پس مرهم [illegible]
که از [illegible] سرخ [illegible] باشد طلا ۲ بسایند و یک شب بگذارند
[illegible] از [illegible] و [illegible] از [illegible] وزن [illegible] و سوس کنند [illegible] طلا ۲ بسایند و یک شب بگذارند
[illegible] ماند بازه [illegible] در حمام [illegible] با [illegible] خطمی [illegible] بسایند
علاج برص [illegible] بسایند [illegible]
[illegible] شود علاج [illegible] که [illegible] روغن [illegible] که [illegible] باشد
[illegible] سپیده بازه [illegible] افتاده ورم [illegible] باشد [illegible]
[illegible] ۲ کنند یا بپاشند [illegible] باشد
[illegible] شود [illegible]
[illegible] روغن [illegible] باشد [illegible]
گوشت [illegible] تا [illegible] شود [illegible]
[illegible] عفار [illegible] جمع [illegible]

برص

[illegible]

بسیار نرم در استخوان شکسته کذارند به شود علاج خون کن
آمدن از حلق اندک مومیایی با آب قندی حل کرده بخورند
وهمچنین شیره برگ بید مفید است بلکه پوست انار ترش سوخته بنده
[illegible]

پوست چوب کرد کان افافه باشد علاج بطوف کردن
خالها ش بز که بر دست و روی باشد و اکر خواهند که خالهای سبز
٢٠ الکند بر طرف شود باب چون شاع ١٩ چند عدد زلو را زنده بدم
[illegible]
چون قلقطار با عفص ... داروها ... اندر فرق میان داروها ... بر آن عضو

چون هلیله و شحم انار و مانند آن است و بر آن چون شحم حنظل
و غاریقون سیاه و سقمونیا و غیر آن یا نرم است و تلخ چون کبلا
و سپستان و مانند آن نوع یا بزین است چون زنگیان و
از بهر آنکه بسیار چیزها بقوت است با لوز آنست چون
بورة و نمک و مانند آن است چون سقمونیا و شحم حنظل و استفراغ این داروها
و داروی تیز از آن جمله ابن طعمها دارد ولکن بقوت و دیگر است
و تریاد و ماننده آن که لطف ... نکو بند چون شحم حنظل و هیچ چیز نکند و طمان
از بهر آنکه داروهای قابض و تلخ
و شیرین و شور استفراغ اندک کنند و جز بقوت سیاه
اندر معده و روده و آنچه بدین نزدیک است استفراغ نکند
و خلط را بقوت آنچه استفراغ آن بقوت تیزی کمتر است داروهای تیز و اشیاء دیگر که بهل
داروهای تیز کوبیند باتفاق لکن قوت آن داروها به تن رسند
داروهای تیز خلط را از تن بکنند و دیکر را داروهای تلخ آید و بدین سبب اندک را
که در اندامها ممکن شده باشد و تن را از خلطهای
کنند و حال تن ... بکوبند ... بکردانند

ده هر که آنرا جز بوقت حاجت و بر وجهی که باید بکار دارد مضرت
عظیم کند و از بهر این است که داروهای مسهل با سقمونیا باید
شناخت و صلاح آن بباید کرد تا منفعت حاصل آید و مضرت
نباشد و بعضی داروهای مسهل را از جمله زهرها شمرند چون
شبرم و حب الملوک و ماززیون و مادر بروند چینی و غیر آن
از بهر آنکه استفراغ این داروها بافراط باشد و مضرت آن قوت
اندامها را بزرگ باشد و نشاید که طبیب بهیچ وجه آنرا بکار دارد

باب اندر آنکه داروهای مسهل چگونه باید پخت اندر آن معجون

[illegible]

داروهای مسهل

از بهر آنکه داروی که ادرار کند مسهل را از کار باز دارد
کار او کمتر شود سیم آنکه داروی مسهل سخت شیرین نسازند
تا معده آنرا بسبب شیرینی در نزدیکی طبیعت غذا اولیتر قبول
کند و هضم نماید چهارم آنکه هر گاه که داروها بهم آمیخته شود
یک دارو زودتر کار کند و یک دارو آهسته‌تر باشد و ممکن که
که اتفاق افتد که داروی آهسته داروی زود کار را
کند قوت را باطل کند و ممکن باشد که داروی زود کار

[illegible]

که داروی لزج همی لزج اندر کذرها کج بباشد خطر آن باشد
که خلط اندر عضو بماند و پوسیده تولد کند لکن چنان
باید که نخست داروی لزج استعمال کرد پس داروی قابض عرض کند
تا خلط زود دفع شود بقوت تمام هفتم آنکه دارو از بهر اصلاح
داروی دیگر بکار دارند وزن آن از بهر آنکه او بضرورت
بدان دارو حاجت آید و بحقیقت داند که او را از آن مضرت باشد
هم چند وزن آن کند و فزون تر نکند تا خلل او باطل شود
هشتم داروها که اندر مطبوخ کلاجسته شود و ثقلی ماند
وزن او مقدار بیشتری از وی باید کرد از بهر آنکه بعضی او اندر
مطبوخ خواهد بود و خورده خواهد بود چون ملک و صمغها
[illegible]

سه دارو ترکیب خواهد کرد یا چهار دارو و وزن هر یک
از وزن آن خاصه و که تنها دهد کمتر باید مثلا زبد و هلیله و
[illegible]
است که هر گاه
همه اخلاط یک بار بزیان گردد
بفصد از هر خلط چیزی کم شود
از بهر آنکه مرکب همه خلطها خون است
بدین سبب هر گاه که فصد کرده شود همه اخلاط
از تن کمتر شود و بدین سبب گفته اند که فصد استفراغ
کلی است و اندر آن که همه اخلاط اندر تن و بار
گردد هیچ استفراغ بهتر از فصد نیست و بهترین فصلی
فصد آن است که چون رگ گشاده شود رنگ خون را
و پردل جستن و قوام او را بنگرند پس احوال او را ببینند
استفراغ چندان نهند که خواهند و مصلحت دانند
و چون کار دارو خوردن این است که هر گاه اندر کار

فصل فصل

68

فضلت خون

اندر حال باز توان داشت تا اگر چند آنکه باید استفراغ بکند
همان روز مدد کردن پر خطر باشد بدین سبب فضلت
هیچ استفراغی بدین نرسد تا دانسته باشد اندر باز گردن

[illegible]

حیوانی خون است و مدد رسیدن آن بهمه تن از
از خون است بدین سبب است که هرگاه که خون لختی
بیشتر بیرون کرده شود نبض بگردد و ضعیف شود و سقوط
قوت و غشی تولد کند چهارم آنکه دل معدن حرارت غریزی است

ودل

و حرکت او پیوسته است و لیکن پیوسته حرکت تخلخل از وی همیشه
باشد و لیکن بسیاری تخلخل حاجت باز آوردن بدل
آنچه از وی تخلخل و خرج شود بیشتر از حاجت دیگر اندامها

[illegible]

دباره و قوت می دارد پس معلوم گشت که خون بزرگترین چیزها
قوام تن را و بهترین خلطها است اندر تن و منفعت او در تن
از منفعت سایر خلطها است و بدین سبب است که گروهی
از پزشکان بیرون کردن خون را در همه حالها روا نداشته اند

واندرین رای بر خطا بوده اند از بهر انکه اکرچه نُسخت مُجلّد
خون اندر تن بدین کونه است این نسخت و مجلّد اورا
بدین شرط است یکی انست که مقدار او چندان باشد

[illegible]

صواب است لکن تمام نیست از بهر انکه این تدبیر جهت
دروز کار دراز تمام شود و باشد که پیش از تمام شدن
ازین تدبیر آسیبی بزرگ تولد کند پس بغور ورت
اندر خلیل حال که از پیش دستی فرصت نتوان بود

هر سه تدبیر بکار باید داشت هم بیرون کردن خون
هم کم کردن غذا هم بدل کردن مزاج از بهر انکه هر کاه
خون از مقدار زیاده کردد کیفیت او بد شود اکر خلط بود

[illegible]

باقی هیچ روی نباشد و بباید دانست که بیرون از هیچ
که یاد کرده آمده است سیم سبب است که بیرون کردن
خون را واجب کند و آن میل کردن وروی نهادن خون

بعضو بسبب زخمی یا افتادنی یا غیر آن چون رعاف که خون
از بینی گشاده شود و بدین جانب میل نماید چنانکه خون
حیض پیوسته آمدن گیرد اندرین حالها خون از بهر

[illegible]

صفراوی گرم و خشک باشد و خون او رقیق و سیاه باشد و مزاج
مردم خون اوی گرم و تر باشد و خون او غلیظ باشد
و سخت سرخ باشد و مزاج سوداوی سرد و خشک باشد و خون
او غلیظ باشد از بهر آنکه رطوبت خون را غلیظ کند

رنگهای خون

و اما اندر سالها بحکم بباید دانست که خون کودک رقیق
و ضعیف رنگ باشد و خون جوان غلیظ و سرخ باشد
و خون کهلان سیاه گراید و غلیظ باشد و خون پیران رقیق

[illegible]

فصد نشاید کردن مگر از ده ساله را رخصت داده اند
و اما بجاست اندر بیشتر قولها پس از شش ساله که
فصد فرمودند و اعتماد بر قوت کرده اند در باب ...

فصد اندر سن

بسیار کس باشد که بهفتاد سالگی رسیده باشد و خون اندر تن

او بسیار باشد و اندامها و قوتهای او قوی باشد و هر گاه

ضعیف باشد و طعام دشخوار گوارد و طبع شکسته و قوت ضعیف باشد

[illegible]

اعتماد بر قوت باید کرد چه اگر قوت ضعیف باشد بدل غشی و مرگ باشد

باب اندر آنکه در حال فصد قوت چگونه نگاه باید داشت و خون

چند بیرون باید کرد اندر همه حال اعتماد بر حال دل و حال

قوت باید کرد و حال [illegible] از حال نبض توان دانست بدین سبب

طریق نگاه داشتن قوت اندر حال فصد آنست که طبیب دست

باب فصل

حفظ قوت اندر فصد

[illegible]

بر نبض دارد تا اثر ضعف پدید آید اندر حال نبض [illegible] ببندد

و اندر رنگ و قوام خون نگاه باید کرد تا رنگ و قوام آن که

بگردد و قوت بیرون آمدن خون نیز نگاه باید کرد تا که

کمتر گردد و هر گاه که بسبب فصد تباه شدن باشد تا رنگ و قوام

آن بگردد ببایدبست مگر اندر نبض اثر ضعیف پدید آید

و هر گاه که اثر ضعف پدید آید اندر حال ببایدبست اگرچه

[illegible]

بگردد و بیم باشد که ضعف تولد شود باز باید گرفت از بهر آنکه

اما کسی که سخت گرم باشد خون را در موضع خود باز دارد

و بد شخواری برون آید چا کیوس و بلغم گویند مقدار بیرون

کردن خون اندر هیچ بیماری بار نتوان کرد و حد بیرون آوردن آن

طلب بحسب .. شد و تقدیر توان کرد چی گوییم بسیار کس ...

[illegible]

و اندر حال خون آمدن غشی افتد مگر خون بسیار برون نهند

و بیشتر از بس کان افتد که رگ بسته باشد و تیز گردن پیش

[illegible]

..گویانند

نزف الدم ...

بیرون باشد و دواء المسک ها سازند بگلاب یا اندر آن دا اندکی

اندکی اندر دهان او افکنند و بحلق فرو چکانند و بر آن

خواهند که از غشی نگاه دارند پیش از فصد از آب انار ترش

بدهند یا دانه هر چند از انار ترش و ترش شیرین سازند و بخورند

و اگر سخت محرور باشد شراب لیمو و نه سیب که ... و المسک دهد

[illegible]

نهم شربتهای سرد هم ... هفتم گرما به هشتم

جماع نهم کود کی دهم رسید کی دهم ... یازدهم ...

دوازدهم ... سیزدهم ... کی گوشت ... کی

سبعأ ...

سام چهاردهم سپیدی رنگ و نرمی گوشت پانزدهم زردی روی و کمی خون شانزدهم بیماری دراز هفدهم گرسنگی و تهی معده هجدهم تخمه و پری معده از طعام نوزدهم تیزی حس فم معده بیستم ضعیف فم معده بیست و یکم تولد صفرا اندر معده اما

[illegible]

که نه از عفونت باشد همه احوال که اندر کتاب بهانه [illegible] نگاه باید کرد و حال دلیل نگاه کردن اگر قوت ها را اثر بیماری که خشکی و فرو شدن روی زند پدید آید

سالم

[illegible]

باب اندر شناختن سبب آنکه مردی شراب بسیار خورد و بجهد وقت برهاندن [illegible] اندر باب [illegible] شراب [illegible] آمده است [illegible] مختصر آن اینست که چیزی شراب با کمال لطافت زود اندر رگها بگذرد و خون گردد و رگها از وی پر شود و هوا را اندر رگها جای نماند و آنچه باشد جای خویش شراب باز گذارد و بیرون رود و انگشت لمرد و باشد که شش پر شود تا نتواند نفس زدن و هرگاه که نتواند اندر زدن آنست که هوا فرو نمی آید و بر نمی تواند شد و هرگاه که حال

[illegible]

خورد

معده و شکم بار کیرد و قراقر کند و طعام اندر معده کرانی نماید و بر بند
ادرار البول و راست شراب باید خورد باب اندر تدبیر انکه شراب
کم تیغو و اکر مست شده زود هشیار شود علاج ... شراب از رودی
عقل او ... که مردم را ... خرد را قوی نماید ... نفس شهوانی را
از کارهای زشت باز دارد و لا طریق ... کفته اند که اکر مقدار ... طل

[illegible]

با درار بسیار درد و بلغم خام را فسرده بکدازد و قوت روح کرم را زیادت
کند و خون را اندر تن کوشت کرداند و ... را انکه دارد و ... کرمی را

ازخلطهای

ازخلطهای بد بشوید و شهوت کلبی را ببرد و قولنج بادی را بکشاید و غذا را
زود با طرف تن رساند جالینوس کوید بار معده را سبک کند و رکها را
فراخ نماید و غذا را بهمه تن رساند و سدها بکشاید و بخارهای غلیظ را
لطیف کند و بعرق بیرون آورد و خواب خوش آرد و بقراط کوید شراب خلط
خام فسرده اندر تن مردم هیچ دست باز ندارد تا بکشاید و بیرون اندازد و نفس را

[illegible]

انکه و ارز ... چون غذا است موافق و لکن هر غذایی را که روح بپذیرفت
انکاه قوی باشد بشرطی که باندازه قوت او باشد و چون غذا افزون از حد باشد
که قوت هاضمه او را هضم تواند کرد و قوت جاذبه اندر وی تصرف تواند نمود
باب اندر انکه شراب را باید خورد و کرا نباید خورد و کی باید چون طبیعت شراب
کرم و تر است شراب خوارده یا کودک باشد و یا جوان و یا کهل و یا پیر اما

کودکان را طبع اندر بیشتر احوال گرم باشد و از می شراب اندر گرمی و تری او
زیادت کند بدین سبب مزاج او از اعتدال بیرون شود اگر کودک که باشد
که مزاج بسردی گراید او را اندک زیان نکند اگر جالینوس گوید هیچ
حال کودکان را شراب نشاید افلاطون گوید کودکان را بهیچ حال شراب
نشاید خورد تا هجده سال رسد چه آتش گرم چیکی را آتش دیگر فزوده باشد

از هجده سال [illegible] جوانان [illegible] طبع ایشان [illegible] باندازه خوردن [illegible] مزاج [illegible] موافق [illegible] بیشتر [illegible]

اما شراب خوردن اندر اول بهار و میانه بهار چون با خطر نباشد
سود دارد اخلاط را که اندر فصل زمستان گرد آمده باشد لطیف کند
و با دوار از جانب طبیعت بیرون آورد و اندر آخر فصل بهار و اندر تابستان

تا باول فصل

تا باول فصل خزان شراب خوردن صواب نباشد خاصه شراب کهنه و اگر مردم حراره
محرور باشند سخت زیان دارد پس اگر خورده شود ممزوج باید کرد با آب سرد
و فقاعه نیز خنک باید کرد و غذا از شیء موافق باید خورد و از بسیار خوردن پرهیز باید
کرد و اندر فصل خزان اگر پیوسته خورده آید کمتر گراید لابد که سود دارد
لکن شراب اما سالیان باید داد نه هر که شراب خوردن عادت کرده
باشد هرگاه که خورد اگر محرور باشد درد سر آرد و تب بسیار کشد و اگر مرطوب

[illegible] بسیار خوردن [illegible] شهوت [illegible] عقل [illegible]

که قوت شهوت قوی گردد و خود را مقهور کنند و از کار خویش باز دارد
تا مردم بالطبع بهایم گردد و از اثرهای نشاط بحث دست زدن و شعر
خواندن و بازی کردن پدید آید و نا کردنی کردن گیرد تا بالطبع

[illegible]

بهمگی برساند و بسیاری و اند که این حال به مقدار و بسیاری و اندکی
شراب باشد و به مقدار سستی باشد و آنچه از تن باشد چنان باشد که بر از
بخون بیامیزد و از جگر بسوی دل گشود و دل را گرم کند و گرمی اندر همه
اطراف تن بگستراند تا مردم اندر حال شراب خوردن سخن گوید
بیشتر خندد و بیشتر حرکت کند و اما سبب گشتن ا

[illegible]

زایل بشود و هرگاه که برابری زفو زایل بشود یکچند اندر یک لحظه بسیار
بار برابر روح باصره افتد و هرگاه که چیز بسیار بار اندر برابر روح
باصره افتد یکچند بسیار چیزها بداند یعنی اگر مثلا بر پشت یک نقطه
نشان کرده شود و آن سپر را بنیک بگردانند آن نقطه زود
زفو اندر برابر روح باصره همی آید و دیر اندر یکلحظه بسیار اندر

ولکن [illegible] نقطها دیده باشد [illegible] هرگاه نقطه [illegible] نقطه بسیار باشد [illegible] نقطه خط نماید و خط [illegible] پیوسته تا آن [illegible]
[illegible] عصبها [illegible] ضعیف شود [illegible] با آلت زبان [illegible] دماغ از بخارها [illegible] متخلخل و بخار پذیرنده [illegible] قوت ناطقه گویند لکن [illegible] برودی

بدین سبب از تری شراب سخن نتوان گفت از ضعف زبان
و دیگر از ضعف قوت ناطقه که نتواند آلت زبان را بکار داشتن و جنبانیدن
انگشت جماع نتواند کرد آلت که چنان می باید که اندر وقت
جماع و ارت اندر آلت جماع بیشتر باشد از آنچه اندر دیگر اندامها

و حرارت غریزی پراکنده باشد اندر همه اطراف تن و دوم آنکه
اندامها سست شود و دیگر آنکه باید که اندر وقت جماع رگها
از غذاء گوارنده انباشته ممتلی تر باشد و سبب آنکه مست را جماع زیان
بیشتر دارد آنست که حرارت او پراکنده باشد و اندامها سست تر و تحلیل
باشد از حرارت شراب هرگاه که جماع کند و گفته اند بسیار باشد
و بیم آن باشد که حرارت همه از تن بیرون شود و خطر آن باشد که سکته افتد
فضله گرد در تن فضول بسیار گرد آمده باشد فرزندی که از مست تولد کند
زشت روی و بیمار ناک بود و بدخوی از سببهای بسیار اثر همی پذیرد
و ضعیف همی شود و اندک اندک تحلیل فرج میشود بضرورت عوض آنچه
حرارت
تحلیل فرج شده باشد بدو باز میرساند همی باید کرد و تازه همی باید
و مدد او حرارتی تواند بود هر حرارتی که از بیرون یا از درون
به تن مردم رسد همه حرارتهای غریب باشد و هیچ از گوهر آن حرارت غریزی
حرارتی که مدد آن حرارتها را شاید هم از گوهر او باید و آن جز
از حرارتهای اندامها نتواند بود از بهر آنکه هرگاه که مردم حرکت کنند
اندامها از حرکت گرم شود و حرارت غریزی برافروزد و تازه شود و هم
از گوهر خویش مدد یابد و این حرکت را ریاضت گویند و ریاضت دو گونه

یکی

یکی حرکت همه اندامها باشد چنانچه کسی پیاده رود یا بر ستوری نشیند
و برانند و این ریاضت را کلیه گویند و دوم حرکت اندامی باشد که بر صنعت
و حاجت باشد و این ریاضت را جزویه گویند و به تفصیل آن یاد کرده آید
بموضع خویش و منفعتهای ریاضت نخست آنست که حرارت غریزی را
تازه کند و هرگاه که حرارت تازه گردد طعام بهتر گوارد و اندامها
سخت شود و غذا بهتر پذیرد و همه قوتها قوی تر گردد و فضلها بگدازد و تحلیل

بیابد
[illegible] چهارم آنکه [illegible] از طبیعت [illegible]
آنکه از فضله [illegible] اندر [illegible] گوارد [illegible] غذا
مثلاً اندر تن فضله [illegible] از آن [illegible] فضله [illegible]
تر شود [illegible] دفع کند پس محتاج [illegible]
فضلها [illegible] طبیعت [illegible]
آید اما [illegible] تولد کند [illegible] عفونت [illegible] تولد کند [illegible]
[illegible] شود و مزاج [illegible] بخار آن

دماغ نیز تباه شود و اگر این اتفاقها نیفتد بی شک از امتلا [illegible] گرد
آمدن فضلها امتلا کم باید کردن و تن را از فضلات فاضله پاک باید کرد

وکم کردن امتلاء و بیرون کردن فضلات بدارو نتواند بود و اندر هر داروی
نوعی مضرت دارد و خاصیت از آنچه دارو بر طبیعت قهر کند و با آنکه
فضلات بیرون آورد از رطوبتهای اصلی و از جوهر روح و جوهر
اعضای رئیسه آن اثر ضعیف شود اگر دارو بکار ندارند البته مثلاً
فضلات اندر تن بماند و مضرتهای بزرگ باشد و نیز پیوسته دارو بکار
نشاید داشت که مضرتهای آن پیوسته گردد پس هیچ چیز نیست
که نگذارد که فضله اندر تن گرد آید و تن را روز بروز از آن پاک میکند

[illegible]

دندان و آماسهای گرم و تبهای گرم و مرگ مفاجاه پدید آید و بباید دانست
که شراب گرم و تر است و ماده بخاری باشد و علت بخار و حرارت باشد این
همه اندر شراب حاصل است و هرگاه که مردم شراب بسیار خورند حرارت

۷/۶

غریزی ضعیف گردد لابد سردی و تری از تن زیادت گردد و هم از شراب بخار
آن از بر انگیزد و بر دماغ رساند و دماغ خصوصاً بالطبع سرد و تر است و بسبب بسیاری شراب
حرارت غریزی ضعیف شده باشد آن بخارها را دفع نتواند کرد

[illegible]

که از جگر رسته است میان جگر و میان بطن راست دل رگی است بزرگ که خون
از آن رگ سوی دل شود پس از بطن راست بسوی بطن چپ آید و اندر بطن
چپ دو رگ است بزرگ یکی آنکه خون که غذا از وی است بسر [illegible]
تن رود دوم آنکه پیوسته است بشش که بتازی آن را ریه گویند مهوا

کرد آمد نیز [illegible] که اندر [illegible] بسیار خورده [illegible] جز آن است [illegible] بخارها [illegible] از دل [illegible] باخون [illegible] هرگاه که بیرون آید [illegible] یا آوردن اصلها [illegible] تی بباید [illegible] گوید هرگاه [illegible]

که مردم تن درست دارو سهلی یا داروی قی خورند ایشان را زود غشی
افتد و جای دیگر گوید بکار داشتن دارو مردم تن درست را دشخوار
و همچنان کسی که غذاهای بد خوردن عادت دارد و دیر از دارو خوردن
غشی افتد جالینوس می گوید زیان دارو مردم تن درست را از بهر آن
باشد که کار هر دارو آن باشد که خلطی را که بدو مخصوص باشد از طبیعت

بستاند

در فصل [illegible]

بستاند و بیرون آرد و پس هرگاه که آن خلط را نیابد با خون و گوشت کوشد
تا بگیرد و از وی بستاند و کسی که غذاهای بد خوردن عادت دارد و از آن
غذاها فضله بد اندر تن گرد آمده باشد هرگاه که دارو آن فضله را
بجنباند بدی آن اندر تن پدید آید و بخار آن بدل و دماغ

خلط بیرون آرند که تن مردم را از آن زیان است [illegible] بر تن پدید آید [illegible] و زیان کار باشد [illegible] غرض اول این است که اندر همه [illegible] هرگاه که [illegible] آن بجنباند [illegible] چهار غرض نگاه باید [illegible] از بیرون آوردن خلط از تن [illegible]

[illegible]

یا بلغم باشد آن خلط را بیرون [illegible] و اندر بیرون کردن داروئی
بکار دارد که بدان خلط مخصوص باشد تا آن را از خون جدا سازد
و بیرون آورد و هر گاه خون و دیگر خلطها همه یکبار زیاد تی

[illegible] کرده و یا تولد کند و یا [illegible] که طبع دارد [illegible]
و چون از تن بیرون [illegible] باندازه باشد و دیگر خلطها [illegible]
[illegible] خلطها با خون آمیخته باشد [illegible] با خون بیرون [illegible] زیاده [illegible]

آن بیشتر پوشیده شود و پدید نیاید غرض دوم آنکه بنگرند تا خلطی
که از تن بیرون همی باید کرد بکدام جانب میلی دارد از آن جانب بیرون را
نماید چنانچه اگر خلطی باشد که میلش گشتن آرد قی فرماید و اگر رودها
همی بچاند اسهال فرماید و اگر اندر دماغ خلطی باشد از راه بینی
یا بلعطیه از راه کام بغرغره بیرون نماید و بسیار باشد که اخلاط
از دماغ بمثانه آید و بمالیدن داروهای گرم تحلیل پذیرد
و اگر خلط اندر سینه باشد بجذب السعال از راه حلق و حنجره بیرون

نماید و اگر اندر جانب مقعر جگر و یا اندر سپرز باشد اسهال فرماید و اگر اندر
جانب محدب جگر باشد یا اندر گرده و مثانه با دراء البول بیرون آرند
و اگر اندر عضلهای ظاهر تن باشد بمالیدن و عرق آوردن

[illegible] خلط بسیار باشد [illegible] اسهال [illegible] عضو [illegible] جگر [illegible]
[illegible] عضو که گذر خلط [illegible] خطا افتد [illegible]

و این عضو را که خلط را بر وی گذر خواهد بود این گذر بر وی طبیعی خواهد بود
چنانچه گرده و مثانه گذر طبیعی خلط را که اندر حدبه جگر باشد و روده
گذر طبیعی خلط را که اندر قعر او باشد و بسیار اتفاق افتد که گذر

خلط که اندر تن [illegible] بیرون خواهد کرد [illegible] که گذر بر وی خواهد بود [illegible] که از گذشتن خلط [illegible] عضو [illegible]

و بسیار باشد که نگاه داشتن این مصلحت از طبیعت حاصل آید یا قصد
طبیب خلط را طبیعت از بهر صیانت آن عضو دارد از بهر شرف او و از راه
دیگر دفع کند بر خلاف عادت اگر چه طریق دفع آن دورتر باشد
غرض چهارم آنکه تامل باید کرد تا بوقت استفراغ هست یا نه جالینوس
می گوید که اندر بیماری که دیرتر باشد پختن اخلاط را باید کرد و این

اندر عروق و اندر اندامها پراکنده [illegible] هرگاه خلط اندر یک عضو [illegible]
حال بنا باید جنبانید تا پخته نشود
سخت فرق تا نزد استفراغ کرده نشود خاصه اگر [illegible] پراکنده باشد [illegible]
اخلاط [illegible] اعضاء [illegible] باشد که پختن اخلاط [illegible]
امراض حاده گویند و اندر [illegible] رقیق باشد [illegible]
طبیبان امراض [illegible] گویند و دیگر [illegible]

و نشانهای پختگی ظاهر گردد چنانچه نخست احتیاط کند تا خلط سخت
غلیظ باشد بهیچ حال نشاید جنبانید و نشان آنکه خلط غلیظ است
که پیش از بیماری از طعامهای غلیظ امتلا بوده باشد و اندر زیر سرهای
پهلوها الم و کشیدگی همی یابد یا اندر حشا درد گران باشد و از این جرمی
اندر چنین جای راست گفت که حال گذرهای اخلاط بداند تا اندر وی سده
نباشد چه اگر سده باشد بهیچ حال خلط را نشاید جنبانید تا نخست گذرگاه

گشاده

گشاده نشود هرگاه طبیب این غرضها نگاه داشت و بدانست که اخلاط
نیست و گذرها گشاده است هم بنگرد که قوت پیش از پختن خلط
ضعیف شود روا باشد که استفراغ کند و این احتیاط و تامل از بهر آن
باشد که داروی مسهل دادن نه بوقت و نه بجایگاه خطر باشد

ماده و زمان [illegible] چنین جای [illegible] خلط است مثلا بیماری را که داروی مسهل [illegible]
و قوام ماده [illegible] بباید که طبیب را معلوم گردد [illegible] اسهال [illegible]
از پخته شدن آن ماده معتدل بود و بقراط گوید دارو [illegible] تولد کند و قوت بیمار استفراغ
هنوز آغاز بیماری بود و اندر آغاز باید داد تا ماده خام باشد داروی اسهال پس
بیماری اسهال نشاید داد

مگر بیمار سخت شغبنده باشد جالینوس می گوید نشان آشفتگی بیمار آن بود
که بیمار را اندر اول بیماری سخت بی قرار باشد و ماده بیماری اندر حرکت بود
و از عضو بعضوی می رسد و هرگاه که حال چنین باشد استفراغ اندر اول
بیماری روا باشد و بباید که حال خامی و پختگی اخلاط اندر بیماریها
همچنین حال پختگی و خامی اخلاط را نگاه باید کرد و روز حرکت بیماری

درروز نوبت تب هیچ استفراغ چون فصد و اسهال نشاید
کرد و اخلاط را نشاید جنبانید پس اگر ضرورت باشد استفراغ
باشد
قی اولی‌تر بود از بهر آنکه اخلاط شوریده شود و بسیار بار
که اندر نوبتهای تب بیمار را قی افتد بدین سبب قی موافق‌تر بود
و بسیار باشد که داروی قی اسهال آرد خاصه که معده قوی بود یا طبع نرم
باشد یا دارو بر گرسنگی خورده باشد یا بیمار را قی عادت نبود باشد
و بسیار باشد که داروی مسهل قی آرد خاصه که معده ضعیف و ممتلی باشد
یا طبع خشک باشد یا طعم دارو و بوی دارو ناخوش بود و هر استفراغ که فزون
از اعتدال بود سخت زیان‌کار بود اگر چه [illegible] آن باشد که تن از آن پاک
باید کرد چنانکه از خداوند استسقا آب بسیار بیرون کنند یا از خراج
بزرگ ریم بسیار یکبار بیرون آید قوت ساقط شود و غشی آرد و باشد

[illegible] بسیار بیرون کرده شود [illegible] از اخلاط [illegible] از بهر آنکه [illegible]
[illegible] بیمار را [illegible] استفراغ [illegible] ماده آن [illegible]

داروی مسهل از جای بر تواند کندن و بیرون آوردن و استفراغها
دو بار
بسیار چون اسهال و قی جگر را گرم کند هر گاه در هر ماده یکبار
داروی مسهل باید داد و قی خورد از بهر آنکه احتیاطها تا تن او پاک شود
مضرت او از این تدبیر بیش از منفعت باشد از بهر آنکه همه حشا و قوتهای
آن ضعیف شود و تدبیر عادت کرده باشد و بباید دانست که بدین طبیب حاذق را
که در سبب باشد نبض که بدان میزان بحقیقت معلوم گردد که ماده‌های
نا طبیعی چند بیرون آمده است و چند کم همی باید کرد و چند مقدار داروی
مسهل باید داشت تا مقدار فزون از آن ماده کمتر یکبار کند
یا از داروهای مزاج را بگرداند چه مقدار بکار داشت تا مزاج یکبار
با اعتدال باز آید پس چون میزانی چنین باید نیست و بقیاس بدین
غرض راه نیست احتیاط آنست که طبیب از روی قیاس اندر علاج
بیمار بهایم تا تأمل کند و به تقریب و تخمین معلوم کند که مزاج تا چه حد
از اعتدال بیرون شده است و چه مقدار خلط نا طبیعی اندر تن بیمار فزون

[illegible] مزاج را یکبار [illegible] خلط [illegible] داروی [illegible] بکار دارد [illegible]

لکار دارد و چندان لکار دارد که مزاج غریب را باطل کند و باعتدال
نزدیک‌تر آید و اعتماد اندر کم کردن خلط نا طبیعی باعتدال آرد در دل
مزاج غریب پرهیز کند یکی دارو ها که چندین بار برفق و بتدریج
ماده کم میکند و مزاج باعتدال باز می آید و دوم آنکه هر گاه که طبیب از ماده
بیماری که از وی بر قوت بیمار بترسد اندکی کم کند طبیعت بدان

از بهر آن باید که هم [illegible] زود و بپرهیزد [illegible] از طبیعت بازمی دارد [illegible]
[illegible] و مزاج اعتماد [illegible] موافق [illegible] قوت طبیعت [illegible] مزاج را باعتدال [illegible]
[illegible] از آن [illegible] کند که [illegible] مسهل [illegible] دارو [illegible]
احتیاط [illegible] این احتیاط از [illegible] طبیعت [illegible]
[illegible] بباید داد [illegible] اندک

که طریق استفراغ هر خلط از عضوی بر خلاف یکدیگر است مثلاً
اگر در معده رطوبتها بسیار است استفراغ بقی موافق‌تر و اگر
صفرا و سودا بجانب روده ها میل دارد استفراغ آن بقی مسهل

دارو

و سودا بسبب گرانی و غلیظی میل بسوی فرود کند استفراغ آن بمسهال اولی‌تر
و گاهی که خلط اندر تن پراگنده باشد چنانچه اندر استسقاء لحمی استفراغ
از همه جانب باید کرد گاهی بقی و گاهی بادرار بول و گاهی بعرق و ماده
صفراوی را اندر علت یرقان هم بدین گونه استفراغ باید کرد و هر گاه
ماده اندر عضوی باشد که فعل آن همه تن را سود میشود چون معده

[illegible] آن عضو ضعیف کند استفراغ [illegible] باید کرد [illegible]
[illegible] اندر آن استفراغ [illegible] عضو [illegible] باید [illegible]
[illegible] داروهای خورده [illegible] چون معده [illegible] که از بهر [illegible] ماده آن عضو
[illegible] استفراغ [illegible] آن عضو [illegible] باید کرد [illegible]
نگاه دارد و هر گاه که عضو

ماده را اثر کرده باشد استفراغ آن برفق و بکرات باید کرد والله اعلم
اندر آنکه از انواع استفراغها نخست کدام باید هر که غذا و تدبیر او پسندیده
باشد و بر آنه باسهال حاجت باشد بقی تکلف بکار باید و مالیدن و
ریاضت از همه استفراغها مستغنی گرداند و اگر باسهال و قی حاجت آید

اندر استفراغها

چیز سهل و لطیف کفایت باشد و اگر قوت تن این شخص ممتلی
پدید آید آن امتلا از خلط بد نباشد از بهر آنکه از غذاهای نیک ترتیب
و تدبیر نیک خلط بد تولد نکند و بدین سبب استفراغ بفصد جواتر
و هرگاه که تن از بفصد و با سهال حاجت افتد نخست فصد باید

پس از آن اسهال و هرگاه که [illegible] کرد لیکن فصد کردن [illegible] بلغم غلیظ [illegible] نخست [illegible] فصد [illegible] هرگاه که اخلاط اندر تن با یکدیگر [illegible] خلط [illegible] نخست [illegible] اسهال [illegible] موافق تر از اسهال [illegible] بطبع [illegible]

و مردم گوشت ناک و فربه را اسهال بهتر از فصد باشد پس اگر مردم لاغر را نیز
حاجت آید بفصد و اسهال دیگر اسهال اندر زمستان موافق تر باشد و مردم فربه را
قی اندر تابستان صواب تر باشد و هرگاه که تن تنها ممتلی باشد لیکن اندر نیمه
بالا فضله بیشتر باشد نخست اسهال باید کرد و امتلا نخست کم کردن پس
تدبیر قی کردن از بهر آنکه اندرین حال که همه تن ممتلی باشد فضول

اندر نیمه بالا بیشتر باشد نخست اسهال باید کرد و امتلا نخست کم کردن پس
تدبیر قی کردن از بهر آنکه اندرین حال که همه تن ممتلی باشد فضول اندر
نیمه بالا بیشتر اگر تدبیر قی نخست کنند فضول نیمه بالا بیشتر گردد و رنج
مفرط حاصل آید یکی آنکه فضله بسیار و یکبار بمنفذها بیرون نتوانند
آمد و همچنان باشد دوم آنکه اگر چه استفراغ است قی فضله دیگر اندامها

[illegible] اسهال [illegible] فضول [illegible] گاه [illegible] خلطها [illegible] اخلاط [illegible] نخست [illegible]

و نه همه استفراغ از بهر امتلا باید کرد لیکن گاه باشد که اگر چه تن ممتلی
نباشد لیکن بدی خلط اندک و بسبب رنجی که از آن خلط باشد بضرورت
استفراغ حاجت آید این حال را طبیبان الامتلاء بحسب الکیفیة گویند
و آن حال را که همه تن ممتلی باشد الامتلاء بحسب الاوعیة گویند و بحسب الکمیة نیز
گویند و بسیار باشد که تن را نیز باستفراغ حاجت افتد و سببی پیش آید
که از آن استفراغ باز دارد و اندر چنین حال تدبیر روزه و کم خوردن

و تهم خفقان ها بد کرد و مزاج را بشربتها و غذاهای اندک و لطیف و موافق
با صلاح آوردن و تدبیر لطیف یعنی کم خوردن بجای فصد بایستد
از بهر آنکه هر گاه که چندانکه از تن بتحلیل خرج شود بدل آن از غذا
بعروق باز نیاید خون کم تولد کند و این حال بجای فصد بایستد
لکن غذاهای خشک و لطیف باید از بهر آنکه کم کردن غذا خون را کم کند
هم چنین نیز آنکه باستفراغ بلغم حاجت باشد روزه و کم غذایی بجای

استفراغ آن بایستد از بهر آنکه [illegible] بلغم [illegible] و هضم کند و بتحلیل خرج شود
فصد باشد و از آن کردن [illegible] کشیده باید لکن غذاها و خون را [illegible] رقیق کند
و هر گاه که بدارو ها [illegible] امتلا باشد از بهر خون [illegible] و هر گاه که فصد [illegible] ضرورت [illegible] باشد
که امتلا بحسب الکیفیه [illegible] اخلاط [illegible] اسهال [illegible] ضرورت نباشد غرض
و آن امتلا که بحسب الکیفیه باشد [illegible] مزاج کم باید کرد
شکافتن [illegible] تولد [illegible]
یا ماده

روی بعضو نرسد و در وی آماس تولد کند و هر گاه که امتلا بحسب الکیفیه باشد
تدبیر غذا و تدبیر آن نیک بوده باشد و بیماری هنوز قوت پدید کرده نباشد
فصد صواب تر باشد و هر گاه که بر خلاف این باشد اسهال صواب تر

۲۰

در استفراغ

باشد و هر گاه که مردم محرور باشد نه فصد باید و نه اسهال استفراغ
او بگرمابه و مالیدن و در یاضت کفایت باشد و هر گاه که معلوم گردد
که غلبه خون غلیظ سوداوی است اگر فصد کنند روا باشد لکن استفراغ آن
بداروی اسهال فاضلتر و هر گاه که غلبه خلط خام باشد صواب آن باشد
که بداروی اسهال استفراغ نکنند زود تر از آنکه مرضی تولد کنند

و بعضی مشغول [illegible] هر گاه که با غلبه خلط خام [illegible]
استفراغ [illegible] مالیدن [illegible] موافق چنانکه [illegible]
[illegible] خلط باید [illegible] استفراغ [illegible] حال [illegible]
[illegible] استفراغ صواب [illegible] طبیب [illegible]
استفراغ

وصلنا و دو اسناس عبث این شخص را پیش از آنکه تدبیر استفراغ او باید
کرد استفراغی بوده است و گرنه هر گاه این ده حال دلالت کنند
طبیب حکم تواند کرد که استفراغ صواب است یا نیست از بهر آنکه هر گاه
که رگها خالی باشد و اندر تن امتلا نباشد استفراغ صواب نباشد
و هر گاه که از قوتهای حیوانی طبیعی و نفسانی یکی ضعیف باشد

استفراغ صواب نباشد یا آنکه بسیار و قیها باشد که اگرچه قوت
و حرکت ضعیف باشد چون حال دیگر دلالت کند بر صواب استفراغ
به ضعف آن قوت التفات نکند چنانکه اندر فالج و فضلی مزاج
از استفراغ باز دارد و هم سردی و گرمی مفرط که مزاج ضعیف کند

[illegible]

و هم آن نیز باشد که چون رگها بر هم نشیند و حرارت را فرو گیرد
و خفه شدن اید و شخص را که نوعی از استفراغ بسیار الفاق افتاده باشد
دارو نشاند خورد و شخص که مزاج او بلغمیت و عادت خالی باشد

کدارو

که از دارو و یا غیر دارو اسهال اندر پیوندد و یا تشنج پدید آید و را
دارو نشاید خورد و مردم بار رسیده را که عمر او کم از چهارده سال باشد
استفراغ نشاید و اندر فصل گرما که گرم و سرما که سرد استفراغ
نشاید کرد و اندر شهرهاء جنوبی که سخت گرم باشد دارو نشاید
خورد از بهر آنکه بیشتر داروها گرم باشد و اندر آن شهرها تن
مردم گرم هوا گرمی دارو برنتابد و نیز اندر شهرها گرم قوتها
ضعیف باشد از بهر آنکه عرق بسیار آید و نیز گرما ماده‌ها را سوی
اندرون کشد و فعل هر دو یکدیگر برابر افتد و هیچ فایده نباشد

[illegible]

گردد

باب اندر شناختن حالها که بزودی استفراغ واجب کند هرگاه که طبیب را
معلوم باشد که اندر تن خلط پخته است و چنین بیند که طبیعت آن را اصلاح
نتواند آورد یا نتواند برانگیزد هم چنان هرگاه که معلوم باشد که اندر تن
اخلاط بسیار است و طبیعت به آن قیام نتواند کرد بزودی
استفراغ باید کرد و جالینوس اندر کتاب ماء الشعیر گوید هرگاه
که اندر بیماریهای حاده بفصد یا باسهال حاجت افتد بیمار را آغاز
باید داد نخست فصد کرده شود یا مسهلی داده آید محمد بن زکریا گوید

[illegible] جالینوس [illegible] اندر کتاب [illegible] خلط [illegible]

مر گوید هرگاه که لرزه که بتازی رعده گویند و نافض گویند از ماده
صفرا باشد شفای او اندر استفراغ باشد هرگاه که از بلغم باشد اگر پخته باشد
بسیار نخست گرمتر باید کرد و باقی را نپزیدن تا شفا حاصل شود

١٢٠١

DR. CARO
19 ISFAHAN 35
MINASIAN

و اندر کتاب حیلة البرء گوید هرگاه که خلط اندر سینه و شش و قصبه شش
باشد زود باستفراغ آن مشغول باید شد و هم اندر آن کتاب گوید اندر
بیماریهای حاده باستفراغ بسیار آوردن شاید کرد با اندکی سقمونیا که اندر
آب [illegible] اگلند که بتازی ابزار الراتب گویند از بهر آنکه حرارت اندک

[illegible] جالینوس [illegible] طبیبان [illegible]

باید و حرارت از تن زایل کند سرد شده بعضی داروهای که از آن
گرمی بسیار دارد فزاید داروها باشد که اندر تن دیر بماند و اسهال
کند و می گوید که بسیار بارها اندر تبهای غب اهلیلج زرد و سقمونیا
استفراغ کرده ام و از پس آن تب معاودت نکرد و اگر قوت
ضعیف بود و می گوید اندر امراض حاده تاخیر استفراغ آنگاه باید کرد
که علامتهای نضج پدید آید اعتماد ندارند که از پس استفراغ راحت خواهد

بود بقراط گوید هرگاه که بیماری اندر هست آب اگر صبوری کند تا استفراغ
نماید بکند و هرگاه که با تشنگی است هیچ مجنبان جالینوس گوید هرگاه
هرگاه این از بهر آن گفته است که استفراغ اندر اول بیماری کرده شود
ماده را کمتر کند پیش از پختن با نیستان با و هرگاه که بیماری با تشنگی

[illegible] استفراغ اندر تن [illegible] هرگاه که اندر تن علامتها [illegible] ضعف [illegible] استفراغ [illegible] که خلط اندر تن [illegible] تولد کند استفراغ [illegible] هرگاه [illegible]

که جز از گرانی رسید که از امتلا تولد کند [illegible] ممکن گردد که [illegible]
و گرمابه و رزیدن و عرق و رفع شود باب ششم اندر شناختن علامتها
سود داشتن استفراغ و زیان داشتن آن هرگاه که با اسهال یا بقی
لون نهایت گوناگون آید نشان آنست که تن از اخلاط گوناگون پاک بشود

سود داشتن [illegible]

خاصه اگر تن مردم از آن سبکی همی یابد و ضعف نمی آورد و هرگاه که با اسهال اندر شکم
رود و یا چیزی سخت کنند سیاه یا چرب بیرون آید نشان زیان داشتن است
و هرگاه آنچه با اسهال یا بقی بیرون آید از آن نوع باشد که طبیب قصد
آن داشته است که آن را بیرون آرد و ضعیف تولد کند لکن سبکی همی یابد
سود کند است اگر اسهال و قی بذات خویش افتد و نه بقصد طبیب
و حال همچنین باشد هم نشان سود کند باشد و خوابی که از پس اسهال و قی
غلبه کند نشان آنکه تن از اخلاط پاک شده است و طبع [illegible]
آسایش یابد ابن ماسویه گوید که خلط صافی که با اسهال یا بقی بیرون
آید از اوردها و از قعر تن آید و خلط غلیظ و یا رقیق که تیره باشد

[illegible] اندر انواع استفراغ [illegible] استفراغ [illegible] از آن راه که [illegible] هفتم اگر [illegible] هشتم اگر [illegible] باز دارند

اندر استفراغ اسهال

بجای گران رطوبت باسته و آنرا اقوام و تیزی ثقلی ازوی باز دارد و اندر
کذ ازآن خلط تیز باسته و آنرا اقوام و از حرکت باز دارد و آنچه بدارد وی
داغ نهند باز دارند چنان باشد که اندر حشا یا از پردن قرحه باشد
داروی داغ نهند بدان جای تا خشک ریشه برآرد و استفراغ

که ازان بخار تولد کند و [illegible] افضل [illegible] این کار [illegible]
کذ خفته باشد و حرکت [illegible] اندر [illegible] که باید [illegible] فصد [illegible]
از ماسکه [illegible] از پس فصد [illegible] بالا کند [illegible] سحوار باشد [illegible] البستان
اگر [illegible] ضعیف باشد و رطوبت [illegible] بهترین [illegible] شاید کرد [illegible] بستان
دفتر که اندرین کار [illegible] اندرین [illegible] اخلاط
باسکه

که ازریاضت بخواهد آسود تا اخلاط اندر حرکت و ریاضت کذ خفته باشد
و پیش از طعام باید تا داروها که قی رطوبتها را بکنند و تا معده خالی
باشد طعام و شراب با اخلاط جمعیت نکنند و بیم آن نباشد که گوز ها
از بسیاری خلط پر شود و خناق تولد کند پس اگر طعام و شراب نتواند
خوردن که ماهی شور و ترب و آب نیمگرم که شبت و لوبیا و خردل با کوفته
و لحن نمک اندر وی پخته باشد بسکنگبین عسلی بکار برد و قی کردن بداروها

[illegible]

نگاه دارد و بکم آورد و اسهال باز ایستد و آنچه بداروهای سرد بکار دارند
و بدین سبب حس نیز داروی زود که خلط تیز اندر و کم زاید کند [illegible]
رفع کنند و نگاه [illegible] تیز [illegible] داروها [illegible]
بکار دارند چون [illegible] تا داروها [illegible] گذشته و رطوبت
[illegible] غذا ها [illegible] چون [illegible] لعابها [illegible] کنند
نا بر اوی زودها چون یا چه [illegible]

محرور را

توسن چو اندر آخر اندر آخر فصل بهار و اول خزان بنباید کرد مردم

بهترین وقت آن وقت باشد که آلوده باد اندر گرمابه بنشیند گرم غسل

کرده بود و روغن بالیده و شربت کشکاب با روغن بادام خورده و از پس

آن سه چهار ساعت غسل کند ماهی تازه خورده اندر حال قی کردن شربت

کشکاب خورد بسکنگبین و آب گرم آمیخته قی چند باید کرد تا بقراط گوید

اندر یکماه یکبار قی باید کرد و دو سه روز از پس یکدیگر تا خلطی

کنند [illegible]

[illegible]

عسل بخورد

تا آسان تر بر آید و اگر از [illegible] بسیار بیماری دیگر خواهد کرد همه سر طها

بجای باید آورد چنانچه گفته اند دان [illegible] که قی خواهد کرد [illegible] چشم را

بر فایده بر نهند و بعصابه ببندد و اگر بعوض زیاده [illegible]

الم [illegible]

و سر را اندر کشد و چشم نهند و به ببندد و لی تر بود تا از قی

فارغ نشود چشم بگشاید و چون فارغ شود چشم و روی با آب سرد

بشوید بسکنگبین یا بمبار العسل مضمضه باید و دهان بشوید

و اندر حال قی کردن راست نشیند و اگر ایستاده باشد بهتر باشد

تا اخلاط راست بر آید و بهیچ حال بر هیچ دو پهلو تکیه نکند و چون

[illegible]

بار بتها پس خلط رقیق تر بر آید و سوزش معده هنوز برجا باشد و از پس

گشتن و ماندن رنج دیگر نباشد باشد که طبع نیز اجابت نماید و از پس

سودن نا باقی

و معده و منش گشتن و نار پست گردد تمام برآید و اگر دیرتر برآید و سوزش
معده و تاسه صعب تر شود اندر گرمابه شود و پر مرغ چرب کنند و باره فرو کند
اگر ورده نماید تا مراد حاصل شود و بسیار باشد که داروهای قی کار تمام کند
و از پس آن دردی اندر زیر سرها و پهلوها پدید آید و اندری جند

و آید اگر ... فواق ... از روغن ... بنهند
و بود ... بسیار ... که از پس ... آن موضع ... اندر
از آن بیایست ... [illegible] ... آن موضع
بلسه که از ... [illegible] ... که اندر ... آید
و فشار ... [illegible] ... خوردن ... آن
از زمین ... اندر ... [illegible]
و روغن ... انداز

زیت بریزند و او را گرم بر معده نهند و عسل آب گرم می دهند و خواب آید
سبات و از پس آن اندر نیم گرم اندر گوش چکانند و بسیار باشد
که اندر قی خناق پدید آید تدبیر آن باشد که یا زده را ببندند
و حقنه تیز بکار دارند و باشد که از پس قی مردم را انجو ... باشد در معده
ضمادها که بعضی می نهند و هر چند افراط کنند سبز تازه
و شراب می دهند و هرگاه که خون از پس قی برآمده باشد یا از ... بسند

سر و چهار ربعت آن سوزش معده و روده و تاسه زایل گردد
و نشان داشتن قی آنست که چیزی را بر نیاید یا خود هیچ بر نیاید
و چشمها برخیزد و سرخ شود و عرق بسیار روان شود و آواز
بر نیاید و فواق پدید آید و هرگاه که این حالها پدید آید و اگر
اندر نیابند مردم هلاک شوند و تدارک آن بجهد باید و باب

و اما اگر چشم ... و المعده ... فواق از بهر آن هرگاه که قی برآید ... جهد کنند ... دارد ... با روغن ... نیم گرم
بسیار قی اندر دماغ ... آن است که ... ندارد ... پدید آید از خناق ... برآید ... چون روغن
... که غلط ... کند ... که خلطها بر المعده ... شود
شره بود و اجابت ... که انداخت ... کند ... بد المعده آمده
نشان آن باشد که خلطها ... با فواق ... برآمده ... خواستن
بسوی زیر ... [illegible]
باب اندر تدارک قی افتاده ... که خلطها ... از ... بدفع ... فواق ... آن باشد

حالهای بد که از پس قی پدید آید از داروهای قی خربق خوردن ... و هرگاه
و هرگاه که قی دیرتر باشد سوزانی معده و تاسه عظیم پدید آید و تدارک
آب گرم و روغن زیت یا روغن کنجد باید هر ساعتی شربت آب گرم و روغن
باید داد تا قی برآید و آن سوزش ساکن گردد و باشد که طبع اجابت کند

و معده

حالهای بد از پس قی

وخواهند که نوح سینه و معده را از باقی خون از آنجا بر آمده باشد
پاک کنند آن را اندک اندک سکنگبین سردی باید برگ فرفخ که بتازگی
بقلة الحمقا گویند آب آن را ابدهند با گلی ارمنی خون باز دارد و بباید
دانست که آنچه بقی برآید و از پس آن صفرا آید و سودا و از پس صفرا آید
و کم آید و از هر شخصی بطریقی قی سودا بر نیاید مگر شخصی که بپوسته از

[illegible]

شناختن داروهای قی

وطبیبان از بهر قی چنان داروها بگزینند تا با قوت دافعه اندامها
در باز گوشه خلطها را بر خلاف دفع همه اندامها از جای بجنبانند
و از راه دفع اندامها باز گردند بزودی به معده باز آرد و بر اندازد.

از راه

از بهر آنکه قوت دافعه طبیعی همه اندامها چنان است که همه دفع بسوی
فرو سوی کنند از بهر این کار چاره نبود از آنکه داروی گزینند که سپردن
او مخالف دفع همه اندامها باشد و زود کارگر و قوی تر باشد و بباید دانست
که داروهای قی نیز بدرجات است بعضی چنان است که اخلاط غلیظه

[illegible]

داروهای قی چگونه بکار باید داشت قوی ترین داروهای قی خربق
سفید است و خوردن آن با خطر است از بهر آنکه اگر در تن اخلاط بسیار نباشد
او کار خویش تمام کند تشنج خشک پدید آید و اگر اندر تن خلطها بسیار باشد
بیم آن بود که خناق کند از بهر آنکه خلط بسیار یکبار به معده
کشد و یکبار بیرون نتواند آمد خناق تولد کند و تا ضرورتی

[illegible] داروهای قی

نباشد خربق بکار نباید داشتن و جز شخصی را آن نباید داد کی ... را که
وستبر باشد و سخت فربه باشد و اندر تن او فضول بسیار باشد و حاجت
او بقی ضرورت باشد و ما نتواند که بداروی دیگر کار بر آورد بباید دا گفت که
که سکنگبین کشکاب بلغم رقیق را از معده پاک کند و اگر بلغم غلیظ
باشد تربد را بزنند درم درم و اندر سکنگبین عسلی فرو نهند و اندکی
بوره با نمک بروی افکنند و یک شب بنهند بامداد از تربد سکنگبین
بر ریق بخورند و از پس آن غذاهای شور و ترب و اندکی تربد یا بچه خورند

[illegible]

اندر مقدار

نیم من آب نیمگرم حل کنند ... باشد و حاشا و فودنج نهری ... تخم کاکیان
در ترنجبین اندر آن ... آرد و روغن سوسن با آب نیمگرم حل کنند

[illegible]

قوت شاه تخم کدو و تخم خیار و بادروج و تخم چغندر و حلقوزه و شلغم
و حلبه و کنجد و انجره و سبز اربد و لوبیا و گندم و گوزها و غرطلینا
و کرم دانه این همه داروی قوت قی است و غرطلینا را بیاری ... گویند
گویند و کلیم شوی نیز گویند هفت داروی مرکب یکی را بند تخم سرمق
سه درم کنگر زرد سه درم بوره نان ۵ درم گندم یکدرم همه را
بکوبند شربت سه درم با جلاب و قیه سکنگبین عسلی اندر طبیخ شبت
گندم و لوبیا صد داروی دیگر نمک هندی و تربد زرد و بوره از
از هر یک یکدرم خردل نیم درم با سکنگبین و طبیخ شبت بدهند قوت
و سودا را برانداز داروی دیگر تخم سرمق چهار درم کنگر زرد ۵ مثقال

[illegible]

سرشته و اقراص سازند و اگر آب گشنیز تر و دنیا باید با آب سیر منقی مگر با
خطمی گر با آب خطمی خبازی سرشند سه درم با سکنگبین و طبیخ شبت
بدهند باب اندر یاد کردن مزاج و عدد داروهای قی داروهای قی
بعضی از جنس طعام و شراب است و بعضی داروی رستنی است و آنچه از جنس
طعام و شراب است انیسون خربزه و بیخ خربزه و ترب و شبت و چغندر

[illegible]

همچون نبات لسان الحمل است لکن کوتاه تر و رنگ نبات او
سرخ است و بلندی ساق چهار انگشت بهم باز نهاده میان
ساق او تهی است و او را بیخ بسیار است اندر کوه پاینده وز مایین سخت
روید و هنگام در بودن غله گرد آید او را بکوبند و با شیر بیاغارند

بلد

و بعضی از سرشند موش را بکشد و خوک را و سگ زهر او است و او را اید
سبب خانق الکلب گویند و او را بکوبند بوی او عطسه آورد چند همک
گفته اند تخم تربد زرد است و تربد زرد پوست ریشه او است و اندر سفید

[illegible]

و ترشی خامه جعفر است ترش مستی او باز دارد گشنیز بیخ معروف است
گرم و خشک است بدرجه سیم و تا به نزدیک درجه چهارم تیز است و در پیش

[illegible]

داروهای مسهل

پس هرگاه سقمونیا حرارت صفرا و تر بد ماده رطوبت از تن کم کند
سعوسندی اندرین سال آن شخص پدید آید و هرگاه که اتفاق
افتد که همان شخص را اندر سال دیگر مزاج گرم و خشک بود و آن

فصد سال اندر تن ... [illegible] که اندر هوا و باید ... زیان دارد و سبب ... کرم کرده دارو مسهل خورد ... استفراغ کردن ... الفاق افتد همان شخص را ... [illegible]

باید داشت و شربتها خنک و مغزهای خنک باید خورد و آبیش

[illegible] ... بیمار ... زیان ان کار ... مسهل خورد که قوت را ... باید ... استفراغ کند ... طبیب باید ... مسهل ... [illegible]

هرگاه

مسهل خورد آن روز انگشتر در انگشت او فراخ گردد و آن فراخ گشتن
انگشتر از بهر آن نباشد که دارو استفراغ رطوبت را پیش از
استفراغ خلط مقصود کرده است که خداوند تب دق را هرگاه

کرده فصد و اندر حال ... [illegible] ... احتیاط ... شخص را اندر آن سال ... نگاه کند از بهر آنکه بسیار الفاق افتد که ... سودا دارد ... [illegible] ... بسیار است ... الفاق ... زبان دارد و ... داروی مسهل ... خورد

هلاک کند و سبب آنکه دارو اندر سال شخص را سود دارد و همان
دارو اندر سال دیگر همان شخص را زیان دارد آن باشد که مزاج
آن شخص گرم و تر باشد اندرین سال استفراغ بسقمونیا و تربد
و مانند آن کرده باشد اخلاط گرم و تر از خویشتن پرداخته از بهر آنکه
سقمونیا اگرچه بطبع گرم است لکن از بهر آنکه تن را از صفرا پاک کند
حرارت از تن زایل کند و او را سرد کننده بعرض گویند

هرگاه

که مسهلی خورده شود بیم باشد که افراط نماید و اندر یافتن دشوار

کرده باشد که خلط بسیار را بجنبانید و اندر گذرها جمع کند

و سدها و آماسها تولد کند و این مضرت بزرگ باشد و بسیار باشد

نخست اخلاط را رقیق باید کرد و راه بیرون آمدن [illegible]

[illegible] باید کرد و [illegible] اخلاط بیرون آمدن [illegible] بکار باید داشت [illegible]

[illegible]

کرده شود و مزاج بدل گردد اگر چیزی بدید و تب آید که هرگاه بیمار را کار

بکند به غنیمت باید داشت چنانکه اندر تب صفراوی و تب محرقه

آب الوطبرا نرم کند و هم حرارت ساکن کند و داروها

مسهلی و پرادیر بکار باید داشت و داروها که مزاج را بدل

کند بیشتر بکار باید داشت و هرگاه که طبیب از بهر خلط که اندر

نقل احتها

[illegible]

دماغ باشد حب سارد حبهای بزرگتر باید کرد تا اندر معده دیر بماند

و قوت او بدماغ برنشود و تا غذا و معده را پاک کند و هرگاه

که خلط اندر اطراف و اندر بند گشادها باشد حبهای خرد باید

[illegible]

[illegible] اخلاط [illegible] باید [illegible] خلط [illegible]

باب اندر آنکه داروی مسهل کرا شاید داد و کرا نشاید داد

و سببها که از داروی مسهل دادن باز دارد سیزده است

یکی منفعت قوت دوم امتلاء خون سیم کودکی چهارم پیری

پنجم گرمای سخت ششم سرمای سخت هفتم ضعیف دل

هشتم ضعیف معده نهم لاغری گوشت عضلها [illegible] دهم [illegible]

[illegible]

مغوط هوای رودهم تندرستی و یا کی تن دوازدهم ضعیف رود ها

سیزدهم الثغی والثغ بتازی کسی را گویند که حرف سین نتواند

گفتن و بجای گاه سین را ثا گوید لا ضعیف قوت اگر مهد

خورند ضعف زیاده شود با امتلاء خونی هیچ فایده ندارد

و کودک را بهیچ حال نشاید از بهر آنکه او را هنگام پروردن باید

باشد نه هنگام ماده بیرون اگر خوردنی دهی باشد از آب میوه

[illegible]

و شیرخوار باشد بسبب آنکه دارو را معده قبول نکند و ضعیف زیادت

[illegible]

۶۵

Dr. CARO
19 ISPAHAN 35
MINASIAN

لاغر ضعیف باشد استفراغ بر نتابد و مردم تندرست و [illegible]

مسهل حاجت نباشد استفراغ نشاید کرد از بهر آنکه دارو

اندر تن خلطها را بکار نیابد خلطهای نیک را که اندر تن بکار

آید بکند و بیرون آورد و مضرت آن بزرگ باشد و کسی را که [illegible]

رود ها ضعیف باشد مسهل نشاید داد از بهر الثغ سبب پیوسته

گشتن اسهال گردد و اندر نتوان یافت و سبب الثغ آنست

که مردم اندر بیرون آوردن بعضی حرفها زبان نتواند نگاه باید

داشت تا نزدیک زبان نرسد فاصله نزد حرف سین و اندر بعضی

[illegible]

نتواند کرد و درست نتواند رفت الثغ نیز بسبب تری زبان

و نرمی عصبهای او زبان نگاه نتوان داشت و اعتماد ها چنانچه باید

اندر سر وراکه اندر شهرهای سرد از بهر آنکه قوت سرما قوت
دارد و را ضعیف کند واز کار باز دارد دوم مردمانی راکه ابهاء
ایستاده خورند از بهر آنکه خلطهای ایشان غلیظ باشد و اخلاط
اندر تن ایشان بسیار باشد سیم خداوند سبز را داروهای قوی

[illegible]

و اخلاط را بپزد و طبیعت را نرم کند و معده را ضعیف نباید بقراط
از بهر این گفت هر کسی که تن او بد ارد و پاک خواهی کرد و اخلاط
که از تن او بیرون خواهی کرد چنان کردان که اندر گذرها در گشاده
تن باشد نه گذرد جالینوس گوید هر گاه که طبیب ازین غافل باشد
پیچیدن رودها و تاسه و غشی و سرگشتن تولد کند و نبض ضعیف

باید نتواند کرد و خزی عصبها از تری دماغ باشد و هر گاه که دماغ باشد
همیشه فضلها از دماغ بمعده فرو می بالاید و فرو پالودن این فضلها
بمعده سبب اسهال مزمن کرد پس هر گاه که مستحکم الطبع مستعد اسهال
مزمن کرد و یعنی بسیار روده آماده اسهالهای مزمن باشد چاره نباشد از آنکه هر گاه
که داروی مسهل خورد اسهال بروی دراز گردد و اندر یا فلن دشخوار باشد
و هر گاه که اندر تن مردم تندرست پیچیدن ناف و درد پشت و هر گاه
و درد زانو پدید آید بباید دانست که او را بداروی مسهل حاجت

[illegible]

نکرده باشد دارو خوردن مر او را داروی قوی نباید داد و سه گروه
مردم را بداروی قوی حاجت باشد یکی مردمان شهرهای سرد را

مسهل قوی را الف شاید

سودا از بهر آنکه هر گاه که طبع خشک باشد اخلاط غلیظ بود و سده‌ها
گشاده نباشد طبیعت از دارو اندر جهد و رنج افتد و اعراض
و حالهای بد تولد کند و آن ساعت که مردم دارو خورند
طعام باید که گواریده باشد و معده و جگر از آن تهی کرده بود
و هنوز گرسنگی پدید آمده نباشد و ثفل خشک از روده‌ها باید
که بیرون آمده باشد تا گذر اخلاط گشاده باشد و اگر حاجت آید
ثفل خشک را بحقنه نرم باید کرد و هر گاه که مردم ضعیف [illegible]

[illegible]

چند آنکه قوت دارو بشکند و دارو را بیرون [illegible] باید
و هر گاه که حاجت آید بدانکه اسهال باز گیرد آب گرم [illegible]
[illegible] باید خورد تا قوت دارو بستاند و دارو را دفع کند

بیرون

بیرون آورد و از پس حب آب گرم خوردن روا باشد بجهت آنکه
دیر از دو بکند از دو عمل او را بدید آورد فاصله که تعجیل کند
و از پس آنکه کار تمام کرده باشد آب گرم باید خورد تا معده
و روده‌ها را از باقی خلط و از دارو بشوید و از پس مطبوخ آب گرم
نشاید خورد بجهت آنکه مطبوخ را رقیق نباید و قوت او را بشکند
و زود بکند از زود بدین سبب دارو کار نکند و از پس آنکه دارو خورده باشد
اندر حال حرکت نباید کرد لکن ساکن باید بود چنانچه طبع [illegible]

[illegible]

[illegible] باشد و هر گاه که بحسب فعل دارو باطل شود و از کار باز ایستد
و تا دارو استفراغ تمام نکرده باشد طعام و شراب نباید خورد
پس اگر معده گرم باشد و صفرا المعده اندر خواهد آمد یا اگر نیز
بسیار گرده باشد یا روزه بسیار داشته و از تاخیر طعام و شراب

که اثر گرمابه و حرارت و عرق آمدن بسبب گرمابه زایل شود پس دارو خورد
و از پس دارو دیگر بار به گرمابه نرود تا دارو کار خویش را تمام کرده باشد مگر اندر
زمستان که اگر خانه نخستین اندر شود روا باشد بجهت آنکه حرارت
خانه نخستین چندان نباشد که اخلاط را بظاهر تن کشد علی الجمله

گاه دارو خوار باید که اندر زمستان اندک [illegible]
چندان که عرق [illegible] پاک نکرده باشد
هر گاه که دارو را اندر تن [illegible] باید رفت تا
سه روز یا چهار روز [illegible] اندر گرمابه [illegible]
نقل که اندر [illegible] پاک کند [illegible]
[illegible] دارو [illegible] کار باز دارد [illegible] دارو خورد اندر حال [illegible]
[illegible] ضعیف [illegible] معده باشد [illegible] گاه دارو
[illegible] اخلاط را دفع کند

بایست معده را بچیزی قابض چون میبه و شراب انار و گلشکر قوی
باید کرد تا قوت گیرد و دفع کند بباید دانست که طبع را نرم
کردن پیش از دارو تدبیری است بس صواب چنانچه اطبا فرمایند
که بیماران را ایشان کرده اند در حقیقت دوائیست بسیار کار آمد

مفرط خواهد بود پس از آنکه دارو اندر کار آید اندک مایه نان اندر
شراب انگوری ترید کند و بخورد تا تمام قوت مردم بجای باز آید و قوت
دارو شکسته شود و هر که دارو خواهد خورد اندر طعام او نمک بسیار
نباید کرد و هر که را بفصد و مسهل حاجت آید اگر اخلاط گرم باشد
نخست فصد باید کرد پس مسهل دادن و اگر اخلاط سرد باشد
نخست مسهل باید داد و هر گرا طبیب دارو مسهل گرم خواهد

[illegible]

از صفرت کم کردن آن کلامت نباشد و احتیاط از رفتن اندر گرمابه
چند روز پیش از دارو خوردن اخلاط را لطیف کنند و سخت
اسهال کرده اند و پیش از آن ساعت که دارو خورد اگر اندر گرمابه
رود و زود بیرون آید صواب باشد و چون بیرون آید چندان حرارت

گرم آن

ولیمجری چون چوه و کوکرد است در اصطلاح اطبا چوه را
ابو الارواح نام کرده اند و کوکرد را ابو الاجساد و در اصطلاح
اهل هند که از جمله حکمای ابو الفرج و ملطی است در فرع ...
افلاطونی جوهر این دو دوای نفیس را کشیده اند لان حیث
الترکیب مختار طبیب است نظر بحال مریض در امراض سوداوی
او بواسیر با جوهر افیمون و در ارباب سینه با جوهر سوس
و در صفراوی مزاجان با جوهر کاسنی و یا جو لا مباشر ...
البته عیش و عشرت و انبساط و فرح و خوشحال بودن مریض ضروری

کرم و شیرین کرده بنشا رغبت فرمایند چون دستور العمل
کله ما نسبت بر قرار فرمایان شب است وقت خواب ...

صباحها با این چیزها تر دماغ بودن لازم است لا غذا و پرهیز همان
که در چوب چینی و تریاق و حب چیوه می کنند در کله پاچه ضروری است
لا کسی که مسهل بخورد باید چاشت او ضعیف باشد بلکه ...
آن بنا شد که از پس هضم دارو مسهل بود که اندر اسهال مانند
ویرا طبیعت نرم نشاید کرد تا سبب افراط نگردد و اگر از بهر او باد دارد
مسهل چیزی از داروها تی بپایزند تا قوت ... دارو
با یکدیگر باز گردد و افراط اسهال تولد نکند صواب باشد

و از همه حرکتها که ضعف آرد و عرق و از شراب بسیار و از ...
و مانند این کارها خویشتن را نگاه باید داشت و غذاهای لطیف
و سبک و زود گوار موافق مزاج باید خورد و ازین نوع ... بسیار
نباید خورد مثلا جلاب که به یخ سرد کرده باشد یا غذا که عادت
کرده چنان باشد که انرا کم خورند بسردی نشاید خورد و غذاها

که عادت چنان باشد که بسیاری خورند بلکه نشاید خورد
چون فسرده و هلام و مصوص هم نشاید خورد از بهر آنکه احتیاط
از گذشتن اخلاط و از باز کوشیدن یا دارو و دفع کردن
خلط رنجور شده باشد ازین نوع هیچ برنتابد بجهة آنکه داروی
مسهل همه از اعتدال بردن و از طبع مردم حرارت و جز از
بهر صورت و از بهر دفع خلطی که مضرت او از مضرت دارو
بیش باشد نشاید خورد پس چون حال این باشد از پس دارو
همه رفق و مدارا و آسایش باید و غذاها سبک و اندک باید
تا فضلهای بد و بسیار بجای باز نشود و هرگاه که مردم بلکه
از دارو فارغ شود اگر مرطوب است تخم کتان با حب الرشاد
مقدار .. درم اندر جلاب گرم بخورند و رسم آنکه دیگر آن

[illegible]

۲ سودا

نشید پس اندر جلاب نباشد و اگر مزاج معتدل باشد بعوض اسپغول
تخم شغم کند و مردم معتدل او خشک مزاج اگر کاب پس از دارو
مفید بود بجهة آنکه کشکاب جشار را از باقی دارو بشوید و ضعیفی
دارو را تدارک کند و بسیار باشد از پس آنکه فارغ شوند لعابی
دارو اندر معده مانده باشد پس چو با شکم معده را از آن
پاک کند و اگر کسی را از قوت دارو رودها خراشیده باشد و سحج
بدید آید کاهی اندر آب انار سرین باشند و بخورند و اگر
با اسپغول بریان بخورند یا با تخم شغم بریان کرده روا باشد سرد
خوردن پس از دارو پسندیده نیست بیم باشد که اضطرابی و تبی
تولد کند و بسیار باشد که اندر احشا بوی دارو و .. اندر کرانه
باشید پس لخلخه از آب سیب و آب مورد و ترد و کافور اندر ..

[illegible]

زمستان مطبوخ را گرم باید خورد و خاصه اگر مزاج دارو خوار سرد باشد
و حب نیز اندر جلاب گرم یا اندر آب گرم باید خورد و هر حبی
که با مطبوخ دهند بایست از جنس مطبوخ باشد مثلاً با مطبوخ
شاهتره حب چنان باید که اسهال صفرا کند و با مطبوخ
افتیمون چیزی باید که اسهال سودا کند و با مطبوخ سورنجان
باید که اسهال بلغم کند باب اندر آنکه قوت دارو خوار
چگونه نگاه باید داشت اندر قوت دارو خوار نگاه باید داشت
و بباید دانست که با اخلاط که استفراغ باید کرد اندک است

نگاه داشتن قوت دارو خوارها

یا بسیار اخلاط بسیار باشد
و قوت ضعیف بهیچ حال دارو نباید داد
لکن آن را بلطف و باریک کند و لطیف و بارها بسیار
استفراغ آن به داروی سبک نخستین کم شده باشد خلط بتدریج
و در میان آن هر گاه که قوت قوی باشد و خلط بد اندک به دارو
باز نشود و هر گاه که قوت قوی و خلط بد بسیار به داروی قوی بار تا یا با
باید داد و هر گاه که قوت [illegible] استفراغ باید کرد یا به داروی سبک [illegible]
بیمار را [illegible] باب اندر آنکه دارو [illegible] باید خورد
روزگار موافق دارو خوردن را
بهار است

دارو [illegible] باید خورد

و خزان

و خزان لکن بهار را روی به تابستان دارد و تابستان اخلاط بگدازد
و لطافت هر تن گشاده و عرق تحلیل باید ازین سبب بیشتر گرم و با
اندر فصل بهار دارو های سبک تر باید خورد تا ما و تها
لختی کمتر شود و با این همه اعتماد بر تدبیرهای صواب و ریاضت و ما

نفس خزان باید اندر تحلیل [illegible] هوای [illegible] را با به
خزان روی به زمستان دارد و خلط [illegible] اندر خزان باید بسوی اندرون
اندرین فصل [illegible] آن بسیار اخوذ [illegible] تحلیل که اندر [illegible] کند
به بیمار [illegible] اندر [illegible] آن میوه های تابستان
[illegible] ببرد اندر [illegible] از [illegible] تابستان را
که تن [illegible] روزگار [illegible] خزان [illegible]

دارو های قوی بر نشاید داد از بهر آنست که بیشتر کسان را
که اندر تابستان داروی قوی خورند تب آید و دیگر که در تابستان
عرق بسیار آید و تحلیل بیشتر باشد و از هر دو ضعف تولد کند
اگر به دارو استفراغ کند ضعف تولد و زیادت شود و سه دیگر
آنکه در تابستان هوا اخلاط را بسوی ظاهر تن کشد همچنان

کرا به دو دارو خورده شود کار او آنست که اخلاط را بیرون از تن
کشد بسوی خویش تا با سهال بیرون آید بدین سان
هواد کارها پدید آید منازعت و استفراغ بدشخواری و لیکن منفعت
باشد و بباید دانست که هرگاه که اندر اول فصل بهار
بامداد شوربا آید روز کار خوردن گذشته باشد و هر که او را
نه اندر فصل موافق بضرورت دارو باید خورد که باد جنوب آید
و هوا خوشتر باشد و بتابستان لیس باید خورد و وقتی
که با سماک آید باب اندر تدبیر اهل تنعم و کسانی را که دارو
نتوانند خورد اهل تنعم را و کسانی را که از دارو خوردن
گریزان باشد علاج بغذاها و سراییها باید کرد و کم خوردن
و شیاف مسهل و اگر بدین کار بر نیاید مسهل باید

[illegible]

[illegible]

تا بعض چون آبی و گلاب شور بجز و ویفکند و حیلتها که اندر دارو
دادن بکار آید یکی آنست که انگبین را بقوام آورند و دارو را
حب سازند و اندر انگبین بقوام آورده و بپیچند اندر حال که حب
اندر انگبین بپیچند و دست وا با آب [illegible] شویند تا انگبین را باریک گرداند
کرده بدست اندر [illegible] بنهند و دارو را هیچ مزه دلبوی پدید آید و اگر
آب با جلاب اندر دهان گیرد و اندر حلق نگاه دارد و تا فرو

[illegible]

کشد فاحشه اگر اندکی سقمونیا اندر [illegible] بنهند و اگر سقمونیا
اندر آب جلاب خورند [illegible] روا باشد و اگر اندر زرد آلو یا اندر
آب خرما دهند و یا اندر [illegible] و یا الو [illegible] بکار [illegible] بنهند

و یک شب اندر جلاب نهند و اندکی سقمونیا اندروی حل سایند
بامدادان جلاب را بخورند و از آن آلودانه چند بخورند
تا اجابت طبع کند بی سقمونیا و اگر کسی را این شربتها
نخواهد و بجنب غیر شربت باشد بگیرد سقمونیا و شکر بارنگ ...
پاکیزه اندر دهان افکنده یک قطره آب بر چکانند چند انکه
هر دو را بر فتق حل کند و یک ساعت بگذارد تا هوا ...
پس از آن حبها کوچک سازند و بدهند و اگر کسی این نخواهد سقمونیا
اندر آب سیب ترش یا اندر آب سیب ترش حل کنند چندان بنهند که تر...
مگر تا حب توانند کرد و خشک کنند و بدهند بقدر حاجت چنانکه تواند

[illegible]

چیزی بنهند

چیزی بنهند جز این ربّ هلیله باشد و همه قوت از وی چندان کار ... سرب بنهند
کند که بسیاری از هلیله کند و هر وقت که بکار آید از آن
برشته چون حب سازند مقدار سه درم اسهال تمام کند و اگر اندکی
سقمونیا در گیرند قوت تر باشد و هم بدین طریق از رب
رب بهی توان کرد محمد زکریا می گوید من رب ... کردم
قوت او بقوت سقمونیا نزدیک بود ... بستر شمر و بدادم
اسهال قوی کرد و مزه دارد ... می گوید از حکم ... خطا

[illegible]

که اندر معده زمان اندک نزدیک بسیار بقا یابد
و اخلاط را بجوشد و خون بجگر اندر نشود و خاصیت
سقمونیا است که اندر معده درنگ بسیار نکند و استفراغ
زود تمام کند و این بهتر خاصیت است که خداوند تعالی او را

از بهر آنکه هیچ معزّی اندر شب چون منش گشتن و تاسه نیست
از بهر آنکه منش گشتن قوت ساقط کند و هر گاه بر فم معده
درنگ بسیار کند منش گشتن و تاسه آرد و قوت بدان
سبب ساقط شود و سبب منش گشتن و تاسه گرد آمدن خلطهای

[illegible]

که معده ضعیف باشد و شهوت ساقط بار آبی باید و خداوند
جگر گرم را اندر حرغ باید داد و خداوند منش گشتن را
با شراب انار و پودنه و یا با شراب سیب باید داد و مضرت سقمونیا
این است که قوت ساقط کند و جگر را گرم کند پس امرود
با سکنجبین و غیر جلاب دهند از مضرت او ایمن شود و این
نیکوست و از آن نیکوتر و آسان تر آنکه مقدار دانگی یا ... سقمونیا

اندر معده

157

اندر جلاب بنهند یک شب تا از این جلاب چیزی اندر خورد پس
از آن آبی بخورند تا مضرت سقمونیا باطل شود و هیچ مزه ندهد
و نخست مقدار یکدرم با شیر تر بید نیم کوفته اندر چند درم آب
بجوشانند تا به پنجاه درم باز آید و بپالایند پس اینقدر سقمونیا
که یاد کرده آمد اندر وی حل کنند و شکر سوده اندر افکنند تا شیرین
شود پس آبی را به سیب پاره کرده اندر وی نهند یک شب و با جلاب
و سبب تحلل از آن جلاب بر می آرد و میخورد صفرا و رطوبت لزجی
استفراغ کند و آب انار ترش و شیرین که با تخم او بکوبند
و بفشارند و بر شکر بر افکنند و سهل لطیف ... که اندر
حلق و سینه درشتی باشد نشاید سهل لطیف که تن اگر گرم باشد
و شهوت ساقط نماید سقمونیا یکدرم مغز تخم خیار و مغز تخم کدو از هر یکی

[illegible]

اگر حاجت باشد بیشترین طبوخ کمترین جوی با آب گشنیز حب بندند جمله شربتی
باشد صفت گوارش مسهل از سیب سه درم تربد یکدرم و نیم
سقمونیا شوی مصطکی از هر یکی نیمدرم عود خام نیمدرم این
شربت باشد طبع را نرم کند و معده را قوی گرداند [illegible]
ناطف مسهل ترنجبین گداخته و پالوده بقوام آورده نیم من
سقمونیا مشوی یکمثقال اندر ناطفه بآتش نرم ناطف [illegible] نهند
سفیده خایه مرغ بر افکند چنانچه رسم است مقدار یکمویه
شربت سبک باشد و اگر معده ضعیف باشد ترنجبین بگلاب
و آب آلبی گدازند و اگر ترشی خواهند با آب غوره گدازند مطبوخ
مسهل خداوند نزله را سود دارد بنفشه خشک پنجدرم بیخ سوسن
تراشیده و بکوفته ده درم اندر یکمن آب تر بنهند یکشب پس
با آتش نرم بجوشانند تا به نیمه آید پس بپالایند و بیست درم
ترنجبین اندرو حل نموده و باز بپالایند این اندکی شربتی
باشد حب مسهل دیگر بنفشه کوفته سوده ده درم رب السوس یکدرم
عصاره خیار شنبر چند آنکه همه را بدان توان سرشت حب کرده بندند
یکشربت [illegible] بعوض خیار شنبر فلوس خیار شنبر را حل کنند و بپالایند
پس با آتش نرم بجوشانند تا بقوام انگبین آید و اگر خواهند قدری سقمونیا

[illegible]

Dr. CARO 19 ISPAHAN 35 MINASIAN

[illegible] حل ساییده صواب باشد مسهلی که تندرست را از بهر تندرستی
نگاه داشتن هر وقت را شاید که بکار دارند بگیرند علک
البطم را از صمغ او مقدار یکدرم با ده درم یا مقدار ده درم
بوره و یا چهار دانگ سپاه زنند و بخورند طبیعت اجابت کند
مسهلی دیگر هم از بهر مردم تندرست مغز تخم معصفر چهار
درم انیسون نیمدرم شکر بادام چهار درم بکوبند و با انگبین
سرشته مسهلی لطیف دیگر مصطکی یکدرم با نیم مثقال شکر
عسکری همه را بسایند و وقت خواب با آب سرد بخورند

[illegible]

دانست که تشنگی که از پس دارو پدید آید همه را سبب استفراغ
نباشد لکن بعضی را سبب گرمی و خشکی معده و جگر باشد و بعضی را
سبب گرمی و تیزی دارو و بعضی را سبب [illegible] خلط صفرا پس
تشنگی پدید آید این اسباب نگاه باید داشت هر گاه تشنگی

سحج غالب باشد و اسهال باندازه واجب کند که سبب آن
استفراغ باشد در حال تدبیر باز داشتن باید کرد در حال باز
باید داشت که افراط کند پس اگر استفراغ صفرا و بلغم کا
با استفراغ سودا رسد از حد افراط گذشته باشد و هر گاه که
استفراغ خون رسد خطرناک باشد اگرچه گفته ام باز گفته آید
بباید که هر گاه دارو خورده شود که تعلق با استفراغ خلط دارد
نخست آن را پروردن باید و اگر هنوز قوت دارد و با شد خلط دیگر را
که تنک تر باشد بجنباند و استفراغ کردن گیرد مثلا اگر دارو

[illegible]

و بروی قی ... باید و خون از وی بستانند کار خطر باشد بدین
نگاه داشتن قوت اندر استفراغها مهم تر از استفراغ باید
دانست و از بهر آنکه هر گاه که با استفراغ حاجت آید و قوت ضعیف باشد

کہ

یا بسبب استفراغ ضعیف شود معرفت ضعیف قوت ایا ده
از معرفت آن خلط باشد که استفراغ می باید کرد پس هر گاه
که ضعف پدید آید اندر حال استفراغ باز باید داشت
اگرچه از خلط بسیار مانده باشد و هر گاه که ضعف بسیار
نگاه دارد استفراغ تمام باید کرد و بتدارک حالها دیگر
که در دارو خوردن پدید آید اسبغول اندر روغن بادام
بر زنند و بدهند و اطراف را باطنابها قایم ببندند
زحالی که از پس فراق پدید آید دارو هایی که عطسه آرد
به بینی بر دارند تا عطسه آید و هر گاه که سوزش و حرارت پدید
آید لعاب اسبغول با لعاب آلو یا روغن کدو و یا با روغن کدو
و یا با روغن بادام بهم بزنند و هر ساعت میخورد و هر گاه
از حار زرد لیون رنجهایی که در آن تولد کند پدید آید
هم بدین لعابها و روغنها دهند مسکه شیر تازه که بتازگی
دوهن اکالی گویند آن کاین ها بدهند پس اگر چند گرت
این لعابها و روغنها خورده باشد اندکی سیر که
با آب سرد آمیخته بخورد و در لیونه چینی که دارو ...
قوی آید هر گاه که از وی رنج پدید آید از آلو به ورت سبب

میخورد و بآب سرد غسل میکند و بر سر میزند و از خفقان و سوزش [illegible]
و تاسه صعب و تشنگی پدید آید روغن کدو و سکنجبین و لعابها و دوغ و غنهها
و گلاب سرد کرده و کشکاب با روغن بادام و صمغ عربی باید
داد و آب انار و سیب و شوربا مرغ فربه که [illegible] دارد و افراط در خون
کشکاب و روغن کدو و صمغ عربی و کتیرا و [illegible] باز توان داد
و صندل و گلاب و کافور همی باید بو یا بسید و هر گاه که از [illegible]
قی خون آید سبزی انگور با شیر تازه بیاشامد چنانچه [illegible]
با شد و مینحورد تا مضرت دارو زایل گردد و بسیار [illegible]
منش نکشتن که از دارو تولید کند باز دارد و الله الموفق
باب اندر باز داشتن افراط دارو هر گاه که داروی سهل
یا داروی قی افراط کند و ستهنا را از بن [illegible]

[illegible]

گردد و عرق گشاده شود و هر گاه که عرق افراط کند آب
و شراب سیب و شراب آلو و شراب انار با طباشیر همی باید
داد و آب آلو و سیب و آب [illegible] اندر اندامها همی باید
مالیدن خاصه اندر پشت و کافور و گلاب و صندل همی باید
بوئید و اگر از بهر اسهال ضمادی سازند از پست جو
و آب آلو و مورد و گلنار و طباشیر و خرنوب و غیر آن بر معده
نهند صواب باشد و هوای خانه معتدل باید کرد از بهر آنکه

[illegible]

دوغ بجوشانند تا بطلی شود مرطوبی [illegible] سود دارد و شیر تازه
جوشانیده چندانکه لختی آب [illegible] کم شود سود دارد از بهر آنکه
قوت تیزی دارو را از روده ها باز دارد و سوزش فرو نشاند لکن
اگر دارو قی با فراط و یا [illegible] تولد کند شیر نشاید هر گاه که
سخت گرم باشد مشغول بریان کرده و صمغ عربی بریان کرده

که دارو خوردن و کار بکند پس ناف پیچیدن و سرگشتن و صداع
و تاسه و خویشتن بازیدن پدید آید هرگاه که این حال پدید
آید اندر حال حقنه باید کرد یا شیاف بباید نهاد تا استفراغ کند
و هر مثقال مصطکی سوده با آب گرم بخورد تا فم معده را قوت دهد
و دارو را بقوت بیرون آورد و استفراغ کند جالینوس گوید
مردی را اسقمونیا داده بودند شانزده ساعت همه ... کار نکرد
پس اندر معده حس الم آن بیافت که معده او را تنگ می‌کند
و می فشارد و در تنگ او در دست بفرمودم تا میوه‌های قابض بمزید
اندر حال که میوه بچشید لکن میوه و دارو استفراغ کرد و سبب آن
رنج بود که دارو اندر فم معده بود خلط را انجا کشید
و این میوه‌های قابض فم معده را قوی کرد اندر داد و او دفع کند
و هرگاه که این تدبیرها سود ندارد و چشمها بیرون خیزد و دارو
و حرکت سوی بالا کند و چیزی نباید جز آنکه اندر حال فصد
بفرمایند و اگر بدو روز و یا به روز پس دارو خوردن آب هم
صواب باشد از بهر آنکه بیم آن باشد که اخلاط حرکت کند
و بعضی از اعضا ریشه شود و بسیار باشد که دارو مسهل سوی
اندر کار آید سبزی که دارو را رقیق کند باید اخلاط را چون

و کهاری از سیر هر دو را با روغن گل چرب بیندود و بار آب گرم بشویند
و یا بار سپید و یا بر سر آب فرود بس که ماند و اندر بازداشتن
تیزی دارو و از روده‌ها مسکه و روغن گاو سخت سود دارد جالینوس
می گوید مردی را اسقمونیا استفراغ تمام کرد و روز سیم دردی و سوزشی
اندر روده‌ها او پدید آمد و ثفل بسیار بیرون آمد و پیم چون
نو تن بنهاد و هر چند روزی دردی و سوزشی معاودت کرده ثفل
بسیار بیرون آمد بکرات اندر حال آن جرد نگاه کردم قولنج بود
و سبب قولنج دارو‌های مسهل بسیار خورده بود و روده‌های او ضعیف
شده بود پس سقمونیا رود او را خراشیده بود و فضلها که اندر
تن او بود روده‌ها را بدین سبب خراشید که زبون یافته بود و روده‌ها
با آنجا نهاده هر چند روزی چندان فضله گرد شدی که روده‌ها را
برنجانیدی و آن فضله بیرون شدی بفرمودم تا غذا وی
از خندروس و انار دانه ساختند آن رنج کمتر شد پس از آن
سماق نیز فرمودم تا روده‌های او قوی کند و نان اندر شراب قابض
همی فرمودم زدن و از میوه‌ها آلو و زعرور و مانند اندر مدتی اندک
این رنج بتمامی زایل شد زعرور جبلی باشد و خندروس حنطه رومی باشد
دارو را جوهر رومی گویند و جو کند نیز گویند باب اندر تدبیر

ماء العسل گرم یا آب گرم شربتی دفع باید و نشان آنکه دارد
از معده فرو گذرد آنست که اندر معده هیچ گرانی نکند و تا
وسش گشتن نباید و آرغ که بوی دوا دهد بر نیاید و هرگاه
که با ماء العسل و آب شوربر بر نیاید حقیقة شیاف باید کرد
و هرگاه از معده فرو نرود و این تدبیرها که یاد کرده شد سود دارد
و رنجها پدید آید تدبیرها قی باید کرد چند آنکه ممکن گردد و تا از دارو
معده پاک شود و از پس قی جلاب و آب سرد باید یا آب اندر
دارو و خلطها را استفراغ نباید چگونه بخویشتن کشد و چگونه

[illegible]

نزدیک
دبرو ده فرود آید و طبیعت همیشه بشتابد تا دارو را از راه
آسانتر دفع کند و مدد خلط که از پس همی آید طبیعت را

احمره

مر جذب اند تا دفع کند و اگر هنوز دارو بعضی اندر معده مانده
باشد و قوت جاذبه دارو خلط را بسوی خویش کشد قوت
دافعه طبیعت او لیتر است بدان خلط را ابکدار زد که بمعده باز
آید و از آن الطریق نزدیکتر و آسانتر دفع کند خاصه
که مردم تندرست باشد و قوتها همه بسلامت باشد و معده قوی بود
پس اگر معده ضعیف باشد و از قوتها نقصی باشد اخلاط بمعده
بر آید و بهر طریق دفع حس باشد طریق دفع جذب و دفع دارو

[illegible]

و ثقل ساخته اند دفع کند و هرگاه که خلط اندر دماغ و حجره
و قصبه شش باشد قوت دارو آن را بمعده فرو کشد و قوت معده
آن الطریق امعا دفع شاید و حال دارو قی اندر کشیدن آن خلط
بسوی خویش هم برین گونه باشد لکن اندر دفع آن از جلد و عروق
از بهر آنکه دارو قی بر قوت امعا غلبه کند و خلط را بمعده

بدین موضع باز آید برگشد و قوت دافعه معده آن را بطریق

نزدیکتر و آسانتر دفع کند و بعضی بیرون اندازد و دو کلیه

بر دو رستی آنکه گفتیم که جرم دارد و اندر تن پراکنده نمی‌شود

و بموضع خلط نمی‌رسد لکن بقوتی دارد و دیده آنست که در سجوار نمود

صورت بندد که وزن و آنک دارد اندر همه تن پراکنده

و باز گردد و مقدار آن زوی که وزن خلط کرا آن را از یک عضو بجنباند

هیچ نسبت نتوان شناخت که از جای بکند و بسازد و دیگر باره

اجزای او بهم باز آید و با اخلاط بهم بیرون آید و صورت انجای باشد

مثلا مردی دانگی تخم حنظل بخورد و اندر تن پراکنده شود

بهر عضوی کم از جو سنگی برسد چگونه تواند بود که بیکجو دارد

یکمن خلط را بجنباند و بکند و بیارد و اگر گویند این

بیکجو سنگ دارو بقوتی که او راست این کار کند تسلیم

[illegible]

و همچنانکه خلط است قوت دافعه نیست که دارو را باز گرداند

چه اگر قوت باز گرداننده بودی هم قوت دارو را از رسیدن

بدان موضع باز داشتی و چون دارو مثلا با انگشت پای برسد

کدام عضو را است که قوت او دارو را باز پس آرد و چون معلوم شد

که هیچ عضو را این قوت نیست واجب گردد که هرگاه دارو به موضع

خلط رسد آنجا باشد و از خوردن دارو هیچ منفعت استفراغ

نباشد لکن منفعت باشد و چون حال بر خلاف اینست دانستیم که

که دارو از معده و روده فراتر نشود و قوت دارو است که بموضع

خلط رسد و آنجا بجنباند و بکند و بیرون کند و بیاید

دانست که چنانکه بیرون آمدن خلط را بگذرها و راهها حاجت

رسیدن قوت دارو به موضع خلط بدان حاجت نیست از بهر آنکه

[illegible]

که یک خلط را از خون جدا کند و از عضوی بکشد و بیرون آرد چون تربد بلغم را و سقمونیا صفرا را و حجر ارمنی سودا را و قوت بعضی آنست که دو خلط را بجنباند چون جز صفرا و بلغم را و قوت بعضی سه خلط را بجنباند چون شحم حنظل صفرا و سودا را و بلغم را و دوائی که بیش از یک خلط را بجنباند کار او بالتفاوت باشد از بهر آنکه غاریقون بلغم را افزون از آن اسهال کند که کار او بالتفاوت است که سودا را و صفرا را و سودا را افزون

چنان که بعضی دارو ها مخصوص است از بعضی از آن ها بالخاصیة قوت جذب او دارد بلغم از آن ها و بعضی که یک خلط اسهال کند و دیگر از آن افزون کند از خلطی و بعضی اعضا از آن بعضی فعل او در عضوی مخصوص است و آن تفاوت نیز بعضی از جهت لطافت و غلظ و بعضی از جهت خاصیت آن عضو است چنانچه بعضی داروها سوی اعضای جاذب و بعضی سوی عضوی که از آن نزدیک تر است کشد و غاریقون و شحم حنظل که بلغم را از دماغ و از اعصاب و از اطراف جذب کند و از ریه و از رحم [illegible] چنانچه

دیگر و از عضوی دیگر و بمقدار دیگر و هر یک خلطی دیگر بوجهی دیگر پیدا دارد و فعلها را دارو بجا آورد [illegible] تن با کرده و دقیق باشد

در وجهای حکما و امر معالجات باید جهت هر انحراف جزوی از صحت اوقات طبیعت را مشغول بدواتیع نکنند چه موجب کسالت و کاهلی طبیعت گردد بحیثیتی که بذاتها بدفع امراض جزویه و کلیه نپردازد

معالجه نمایند بلکه تدبیر و اغذیه را نیز [illegible] ... و انتقال تغذیه از غذای خفیف به غذای قوی ... بعد از آن به ادویه ... تا طبیعت در اظهار [illegible] و انفعال طبیعت از آن ... و قوت ... معالجه نمایند یا اگر قیاس ... نمایند تا چون ... قیاس کنند ... صحبت ... استعمال ادویه و اکل [illegible] ظاهر شود ... غلط ... عظیم

صواب تدبیر آن است که در هر صورت اگر مسافر خواهد بود ... از آن نگیرند که در هر صورت ... واحتمالیه قویه در فصول مفرطه الکیفیه حارت نمایند و کاهی که

علاج ... با عذر ... چون یک مرض ... و از غلط ... یا ... و چون ... با ... و چون ... مرض جمع شود ... از خواص ... اول ... باشد

انکه برء دیگری موقوف بر برء او باشد همچون ورم و قرحه باشد ابتدا
بورم کنند دوم انکه یکی سبب دیگری باشد همچون آماس و حمی عفنه ابتدا
بازالهٔ سده کنند و اگر در تفتیح سده مفتحات بر دو مثل سکنجبین

چون عرض از مرض [illegible] ابتدا [illegible] البلاغ [illegible] همچون [illegible] سکنجبین [illegible]

و یا معجون غیاث درویش چلبی بعد از آن بمعالجه واقعه در اعضا را
چنانچه در کتب معتبره بسط و ضبط کرده اند مبارک [illegible]
در بیان انچه قبل از معالجه بر معالج واجب است بعمل آوردن آن و آن

چون تحقیق [illegible] احوال بیمار [illegible] بسم الله الرحمن الرحیم [illegible] سوره فاتحه [illegible]

بی کار

[illegible]

پس از آن تحقیق نوع مرض نماید که اگر آن حمی صفراوی است یا دموی
پس از این تحقیق نوع اخیر مرض کند که آنکه نوعی در میانه فرو گذارد
مثلا هرگاه شخصی را مشخص نماید که حمی صفراوی است تحقیق نماید
که غب خالص است یا غیر خالص و قس علی هذا اسیم انکه در تحقیق سبب مرض نماید
تا آنکه مشخص نماید از اسباب بدنیه است مثل اقسام سوء مزاج یا ساذجه

[illegible] تحقیق قوت [illegible] مثل غضب و فرح [illegible] اعراض [illegible] از حالت [illegible] نبض [illegible]

و مانند اینها اگر چنان باشد که قوت بحال و ضعف نشده
نبوده باشد باطمینان قلب تمام به معالجه مشغول شود پس اگر علامات
غلبه خلطی از اخلاط او لجه باشد استخراج آن به فصد و یا مسهل قوی
توان نمود و اگر حاجت بامساک از غذا بوده باشد به دغدغه امساک
توان کرد و اگر مریض ضعیف بوده باشد و علامات مذکوره بضد
بوده باشد بر خلاف مذکورات عمل باید نمود و در تقویت [illegible]

گوشت دیده در رعایت بسیاری مریض باید نمود که حفظ قوت او واجب است
پنجم آنکه تفحص مزاج ایام صحت مریض باید نمود پس اگر چنانچه در ایام
صحت مزاج حار بوده و مرضی که عارض گردیده نیز حار است باید که به تبرید
اکتفا باید نمود زیرا که از مزاج طبیعی خود اندکی که دور گردیده و همان مزاج

[illegible]

به جنس اناث گرم تر و خشک تر است و بنیه او قوی تر پس احتمال تبرید
و معالجات قویه بیشتر دارد بخلاف جنس اناث که نزدیک بانها شدت
خصی و خنثی هفتم آنکه تحقیق سن مریض باید نمود مثلا هرگاه در سن حدود
حرارت و رطوبت چون بر او غالب باشد اکثر امراض دموی بروی عارض
می گردد و هم چنان در شباب صفرا و در کهولت و شیخوخت سودا
و امراض آن الا آنکه رطوبت غریبه بر مشایخ غالب می گردد و در رعایت
آن

116

در رعایت آن نظر باید کرد هشتم تحقیق عادت مریض باید از چند جهت
یکی آنکه به تغییر معتاد است یا نه اگر با فیون معتاد است برودت
و یبوست بر مزاج طبیعی او غالب گردیده از تبرید مفرط و تلیین قوی
احتراز باید کرد که در مزاج وی مخوف است اگر به شراب معتاد است حرارت
و رطوبت و خون بر مزاج وی بیشتر غالب است و امراض دموی مر او را

[illegible]

در روغن و ادویه حاره و اهالی ماوراء النهر بگوشت خصوصاً
گوشت اسب و اهالی فارس و اکثر عربستان بخرما و اعراب بادیه
بگوشت و شیر شتر و ملخ و مردمان جماعتی از جهود و ارمنی و فرنگی
بشراب و عرق و گوشت خوک و مانند آن ها معتاد می باشند

پس اکثر شفای ایشان را در امراض صعبه مزمنه بمعتاد ایشان می باشند
کرده‌ام مؤید این مقال است مخاطب بخطاب لولاک که فرموده اند
داعط کالی ما اعتاده این فقیر بسیاری را باینطریق علاج
کرده است دیگر بعضی از مردم معتاد بمرض می باشند که
که هرچند وقتی بآن مبتلا می گردند چون این معنی محقق گشت
در عوض آن مرض اشتباه بمشابه آن مرض نمود مثلا شخصی که اکثر اوقات
به قولنج مبتلا می گردد هرگاه اورا دردی در شکم با احتباس طبع عارض
گردد و این عوض در سنگ گرده نیز می باشد پس هرگاه باعتبار
مریض به قولنج ظاهر گردید اشتباه مرتفع می گردد و آنکه بعضی از مردم
عادت چنان است که باندک تبی چون در حمیات یوم هذیان
می گویند اگرچه درین روزگار در ایام صحت نیز اگر هذیان می گویند
تحقیق [illegible] ایشان نیز نباید [illegible] که باندک [illegible] امراض بسیار [illegible] هذیان [illegible]
[illegible]
بر آید

بر آید مزاج کازران و ملاحان آبهای شیرین بسردی و تری و اصحاب
فلاحت و کلی کاران بسردی و خشکی و قس علی هذا سایر الصناعات
و هم چنین اصحاب ریاضت و حرکت قلیل الفضول و ارباب راحت و سکون
کثیر الفضول می باشند و همچنین رعایت مسکن مریض است چه بلاد حاره
کثیر التحلیل موجب برودت مزاج می گردد و لهذا از اعتبار دخرما در بلاد لطیفه
حاره متضرر نمی شوند و در هندوستان اکثر امراض با حرارت حاره مصاحبه
می باشند و امراض بارده بلغمیه مثل فالج و استرخا بسیار عارض
می گردد و بلاد بارده بالضد و لهذا قوت [illegible] در بلاد بارده [illegible]
می باشد و در اکثر جزایر و سواحل دریا مزاج بر رطوبت مایل می گردد
[illegible] فصول [illegible] صفرا [illegible] کیفیت آن فصل [illegible] امراض [illegible] در زمستان [illegible] عارض می گردد [illegible]
[illegible]

[illegible]

و بهوا از آنکه برودت هوا بارد او لی دو در زمستان استغراق طبیعی در زمستان

باسهال و نیاس بر فصول است حال هوا در حرارت و برودت که بر غیر

عادت بوده باشد از تغیرات و بائیه که هوا را حادث می شود پس موجب

بعض از امراض در میان خلایق می شود غافل نباید بود و از هم سایه

موقت او عادت از آنچه مرض است که آن عبارت از ابتدا تحلیل

در لطیف غذا باید [illegible] عادت [illegible] امراض [illegible]

بوده باشد [illegible] غالباً [illegible] امراض [illegible]

با طبیعت [illegible] غذا [illegible] مرض [illegible]

امراض [illegible] غذا را [illegible] استعداد [illegible]

شوند و [illegible] غذا [illegible] مقاومت [illegible] غایت لطافت

مشغول به [illegible] تغلیظ [illegible] بنفشه

دار [illegible] تفتیح [illegible] امتلا [illegible]

هلیله جات [illegible] مشغول [illegible] پس چون باید نمود

احتراز نمایند و در زمان تزیید به کسر حدت و حرارت مشغول نمایند

و در انتها مبادرت بالمستفرغات جویند و در انحطاط مشغول به حفظ

قوت و تدارک ضعف کردند تا بهمه السلامت طبیعت بر مرض

اعراض

و در زمان حدت مثلاً اگر مرض در نهایت حدت باشد آن از چهار

یا پنج تجاوز نکند پس در تلطیف غذا باید کوشید مثل آنکه

اکتفا بآب خالص یا ممزوج بجلاب و یا ممزوج بسکنجبین باید نمود

[illegible] اگر [illegible] امراض [illegible] از آن

[illegible] باید [illegible] بنفشه

و لکدو [illegible] بنفشه [illegible]

و اسفناج مناسب است و قس علی هذا هر چند که مرض حاره و بدت

آن کم است احتیاج به لطیف غذا بیشتر است و اما امراض

مزمنه مطاوله مثل حمی غب غیر خالصه و تبهای بلغمی

و ربع و ماشعله آن هارا مناسب تغلیظ دراز دیاد غذا است تا طاقت

احتمال طول مدت مرض داشته باشد و در محل انتها و مجاهده

ضعیف نکردند مگر در امراض مزمنه در وقت انتها تلطیف

غذا انسب است تا آنکه طبیعت را شغلی از دفع مرض نداشته باشد

امراض مزمنه

بس حفظ قوت در امراض بحسب طول و قصر آنها به حفظ توشه است
در اسفار بحسب قرب و بعد راه و چنانچه قلیل توشه مسافر
به مقصد قریب رساند و به مقصد بعید نارسیده باز می‌ماند
هم چنان قلیل قوت در امراض حاده مریض را با نتها رساند

و در امراض مزمنه [illegible] باز نارسیده و ساقط گرداند [illegible] و علامات امراض حاده [illegible] مثلاً اگر مع صداع [illegible] مقارن باشد از استعمال [illegible] احتیاط واجب بود [illegible] موافق مقارنات [illegible] بالغ باشد

ممنوع است و اگر با صداع نزله مقارن باشد ترک او هان [illegible]
اولی‌تر و اگر بیخوابی باشد از آنچه سر که در لخالخ احتراز [illegible]

[illegible] و اگر [illegible] باشد [illegible] که علامات غلبه [illegible] به تحقیق [illegible]

حرارت

حرارت بر و ظاهر باشد اگر آنست که زبد قوی خرزی کند [illegible]
از تنجیز غافل نباید بود و در تبرید استها ان رعایت اعتدال را
مرعی باید داشت و دیگر آنکه هر چند علامات رده در امراض اسهال
زایل می‌گردد و جمیع [illegible] خاصه [illegible] کلیه
که با عرق خشالیش که مسمی به ترویح
الارواح کرده اند و از جمله اطبا خاصه
علامه مصری که در غایت المرام خود [illegible]
که ابو الفرج باشد و [illegible] ذکر یاره و جالینوس [illegible]
ماء الشعیر و حیلة البرء بسیار وصف کرده اند [illegible]
ملوکانه را آنچه خوب و طعم لذیذ دارد و اصلا در طبیعت نفرت ندارد
و در معده گرانی نمی‌آورد و از عروق و منافذ زود در گذرد

عموماً خصوصاً [illegible] از جمله [illegible] دارد [illegible] با معجون [illegible] آن عموماً [illegible] دارد
بجوان [illegible] امراض [illegible]
از اعضا که بوده باشد [illegible] یکی از اقسام

سوء المزاج سازج و یا مادی و یا تفرق الاتصال است و علاج
هر یک از اینها بورود اسباب مضاد آن است ولکن واجب باشد
که در تحقیق سبب وجع بکوشند زیرا که بسا باشد که اسباب
خارجی مثل حرارت یا برودت هوا و یا رداءت وضع بالین
و خوابیدن یا سقطه و ضربه موجب وجع گردد و طبیب از آنها غافل
گردد از اسباب بدنی تفحص نماید پس معالجه خطا افتد و از جمله

مسکنات [illegible] وجع یا به تبدیل مزاج [illegible]
و یا به تحلیل ماده و [illegible] نیز
ازین قبیل است یا به تخدیر حس عضو است
و در اکثر [illegible] قانون مسکنات اوجاع [illegible]
نوع [illegible] غلبه [illegible] معالجه [illegible]
[illegible] مسکنات اوجاع را بدو نوع
قسمت [illegible]
[illegible] اول مثل تکمید به [illegible]

مسکنات اوجاع

بروغنهای سخنه که ارخای عضو و تحلیل ماده نماید مثل روغن بابونه
و شبت و یا آنکه قوه قابضه نیز در آن بوده باشد که منع انصباب ماده
هم بکنند مثل روغن گل سرخ و غیره و سیم نیز بر دو نوع است

بال

سیال و غیر سیال اول مانند تنطیل و تکمید با آب گرم و ثانی
مثل تکمید با ارزن یا نخاله گرم کرده و از جمله مسکنات
که عامة المنفعت اند در تسکین اکثر اوجاع بی نظیرند یکی
سوطیرات و آن مخلص ابرست که نافع است که بجهت درد سینه
و پشت و درد پهلو و شراسیف و جگر و طحال چون با ماء العسل بخورند

[illegible]

نمایند که جزو اعظم آن حلبه باشد سعوط بود و دیگر آنکه [illegible]
فضول کرده و شانه می نماید و رنگ و روی را صاف کند و [illegible]
کهنه را دفع کند و منع نزلات نماید و تنها [illegible] برودت را
زایل کند صنعت آن سلیخه [illegible] مکی یک اوقیه و نیم جند بیدستر
خطر اسالیون مکی یازده مثقال تخم کرفس [illegible] اوقیه سیالیوس

یکمثقال قسط مر دارچینی اقراص آذر معمو معیه سایله اسارون مکد شمثقال
انیسون ده مثقال دار فلفل چهار مثقال سنبل هندی بوغ مثقال
حماما و زعفران مکد چهار مثقال افیون ده مثقال عود صاف معموم
سه وزن ادویه علیحده اسم معجون کرده پس با ماالیات بخورند

[illegible]

نافض و قشعریره است و چون با فراط انجامد سزاوار است که
که آب گرم شدیده الحرارت جرعه جرعه تجرع نماید و پنج را اینها
دست‌ها و پاها را محکم ببندند و کفهای پا و دست را مالند
تا ببندند و آب گرم بگذارند و بپوشند و اگر با تنها تسکین نیابد
بروغن بابونه و یا بروغن شبت و یا بروغن قسط و یا البد اب هر کدام باشد

انه

تنها یا با اندک فلفل و جند بیدستر عاقرقرحا و فودنج و بورق مغز ده اگر با
بر کفهای دست و پا بمالند و از شربت فودنج نهری مثقالی با بار للعقد
در نافض بلغمی مسکن و معرق است یکمثقال قسط با آب گرم تسکین نافض
رجعات سوداویه کند و هم چنان غاریقون یکمثقال با آب گرم و ارز
تریاق اربعه و کمونی و فلافلی مسکن و معرق اند عرض دوم صداع
و دوای آن جذب ماده است با ساخلین و لسقن و مالیدن

[illegible]

سیب و به و مازو و گلنار و گل سرخ و روغن گل ساخته بمالند
و هر گاه حب الآس و گلنار و کهربا سائیده مثل غبار بر بدن پاشند
حبس عرق نماید و اگر چنانچه با تنها ساکن نشاید پا و دستها را در
برف و یخ گذارند و دیگر آنچه در سایر کتب طبیه نوشته اند در حبس عرق
عمل نمایند عرض چهارم رعاف است و آنچه بجای بوده باشد تا ممکن است

و قریب بغشی نگردد حبس نکنند و چون حبس بسبب ضعف و غشی و مانند آن
و جهت شود از جانب منخر مرعوف اندک کافور در آب کاهو حل کرده
در بینی چکانند رعاف زایل شود و پنج بازو و ران را محکم ببندد
و بر زیر قرغه و پستان حجامت با کش کنند و اگر با ...

[illegible] در بینی چکانند ... فتیله کنند ... سرگین ... بگذارند ... سرکه ... و اگر با اینها
در بینی چکانند و عصاره سرگین الاغ تازه ... کنند ... اگر ... صلابه کرده
... انزروت و دم الاخوین ... بسایند ... خاکستر ...

عنبار و فتیله کتان یا پنبه که تر کرده باشد با آن غلطانیده در بینی
نهند و یا آنکه کاغذ سوخته و پوست تخم مرغ و اقاقیا و کهربا
انار ترش را صلایه نموده یا فتیله کتان در بینی گذارند و یا
حضض را بخرقه کتان بجده و سوزانیده و خاکستر آن را
نفخ

نفخ سازند و این ضماد را بر جای بگذارند مازو و پوست انار و گل سرخ
گلنار جوزی عدس مقشر جو حضض مثل هم آرد کرده کوفته با آب مورد و گلاب
خمیر کرده بر جبهه بگذارند و پلو سپای مطبوخ با سرکه ضماد نمایند و ...

[illegible] ... رعاف ... اعراض ... ضعف ... مجاری ... نفع ... ادرار ... عرق ... سرخ ...
به عقیبات تنقیه کرده ...

خفیفه مناسبه قطع نمایند و بعد از تنقیه پنبه بست ریحان منقع
و پنبه بست سیب و به در سیاس منقع کرده اند و اگر معوقات عفصه

[illegible]

در اسهال [illegible]

و اگر چنانچه با اسهال خون تیز بوده باشد سفوف الطین و
سفوف کهربا با آب سماق یا آب بقلة الحمقا بخورند
و هم چنان با سایر ادویه مناسبه که در خواص اسهال مذکور گردید

Dr. CARO 1935 ISFAHAN MINASIAN

بدهند و انه و کتیرا در دهن نگاه دارند و برابر انار
نشاسته و کتیرا و در دهن نگاه دارند و بهدانه و اسفرزه با آب بارد و مورد
برابر صمغ عربی و اطفال دوا را در دهن نگاه دارند با گل ارمنی و روغن گل سرخ
بدهند و بزر خرفه و گلنار و اقاقیا و جوز سرو برابر سائیده و با بیان خیار
نرم کوفته و طباشیر ده درم و صمغ عربی
بسیار
برابر نشاسته و حب آس ساییده و در سایه خشک کرده استعمال شود و دیگر آنچه
و دیگر آنچه در خاتمه در باب قطع حبس اسهال مذکور گردید عمل
نمایند عرض هشتم خواب آلودگی است علاجش آنست که تا ممکن باشد به گفت و گو
و نقل و حکایات و آوازها و صداها منع خواب مریض نمایند
و اگر با اینها زایل نگردد و بیخ را نهار اسعوط و محکم به بندند و اگر
چه

چنانچه طبیعت مستعد باشد شیافات لطیفه بطلبان نمایند بمیان
شان نهار احتیاج باشد کنند عرض نهم بی خوابی مفرط است
و این نیز اگر بسبب بحران بوده باشد مریض را باید بحال خود بگذارند
و در صدد علاج آن بر نیایند و اگر چنانچه بسیار مفرط شود
علاج واجب گردد استنشاق با روغن خشخاش یا روغن تخم کاهو و روغن
بنفشه و روغن نیلوفر و روغن مغز تخم کدو باید کرد و چیزی از مخدرات
مشهوره را بر شقیقه بر چسبانند مفید بوده و دیگر بخار
طبیخ ادویه مرطبه مثل بنفشه و گل سرخ و نیلوفر و خطمی و آرد جو
و جو و کاهو و پوست خشخاش و بابونه
و بیخ کاهو و اگر ... بمالند و سر را ... کدو
و پای مریض را بمالند و تازه ... و بنفشه و ... دماغ بزنند
چشمهای او را بپوشانند و به آواز بلند سخن گفتن مشغول شوند
و ... و از ... بمانند ... و بعد از آن علاجات نمایند
شوند و چون از آن علاجات خواب ظاهر شود

در سعال

[illegible]

انکباب کند عرض دوام سعال

و علاج آن آنست که عناب

و سپستان اصل السوس محکوک

در ماء الشعیر اینها را بجوشانند بنوشند

و یا ماء الشعیر ساده را با بنفشه مربی یا شربت

آن مخلوط کرده بخورند و لعاب بهیدانه و از قطونا

با روغن بادام و قند سفید بنوشند در وقت خواب

در عطاس

[illegible]

و حصر نفس و مالیدن دست و پا و سایر بدن خصوصا گردن و روغنهای

مرطب مثل روغن بنفشه و چکانیدن قطره از آن روغن نیم گرم

در گوش و تکمید فقرات قفا بخرقه یا پشم گرم کرده مانع عطاس گردد

و از کو

و از کردو ... دو پیرهیز نشنید و اگر احیانا عطاس محتبس گردد و خواهند که عطسه

بیارند فتیله از کاغذ در بینی فرستند و گردن ببالا کشند و بینی را

محاذی چشمه آفتاب بدارند یا چیزی از معطسات ببویند ...

[illegible]

التحلیلات است و در معده و حشا در نک کند خاصه با مفرحات
معطره که با سیب و بهی و عود و صندل و گاوزبان و جوز و فار
و اسفاناج و برگ بید و کدو و کشنیز تر و برگ چغندر هر یکی از اینها
که حاضر باشد در حمام حاریه عرق بکشند و با نبات و یا با قند
نظر بحال مریض خاصه مناسب باشد از معجون غیاث تقویت و بند
بسیار خسته القوت آورد بجهة نشاط و فرحی که از و حاصل باشد

[illegible]

و ابکامه استعمال نمایند یا آنکه سپستان چو مغز تمکو را در سه رطل آب
بجوشانند تا بیک رطل آید پس صاف نموده سپستان درم فلوس خیار شنبر
در آن حل کرده باز دیگر صاف نموده روغن بنفشه بادام و ابکامه
ملکدره درم داخل کرده حقنه نمایند و یا آنکه شیافی از خطمی
و بوره

در قبض طبیعی

و بوره و شکر سرخ حقنه استعمال نمایند عرض حار در ام خشونت زبان
و از جمله زبان است علاج آن اگر خشونت پیوسته باشد دانه آلو
که گوشت آن را تراشیده پس باریک کرده و در روی ... او
گذاشته باشند در دهن نگاه دارند یا پستان و یا بهدانه

[illegible]

حادث میشود بجهة اندفاع فضول باعصاب و کاهی در حمیات
حاره بسبب شدت تجفیف و تشنج در زبان عارض می گردد علاج
از نوع اول به فصد رگی که در زیر زبان است باید کرد گاه با
مالیدن زبان بقراقوروت و غوره و زرد آلو ...
... نافع میشود علاج نوع حار مضمضه است بروغن بنفشه

در خشونت زبان

در بیماریهای زبان

در الفغان

[illegible]

[illegible]

و دهن و بینی را اگر بند با حرارت بد افتد باز کردد و شراب سفید رقیق
با آب سرد ممزوج کرده بنوشند و هم چنین آب گرم ممزوج سکنجبین
نافع است زیرا که ماده منحدر را بسفلی میگرداند و یا بقی دفع کند
و اگر غشی بسبب اسهالی که در حمیات حادث میشود عارض گردد آنرا
الخ

آنچه مذکور گردید بغیر از سکنجبین و آب گرم نافع است و همچنان است
گلاب و ضماد کافور و گلاب سرد بر روی بپاشند و بادبیزن
زدن و نان را بشراب تر کرده و شربت سیب و به خوردن و تقوید
معده ممبرود و به و شاخهای نازک تاک مناسب و مفید است
و اگر غشی بسبب خبث و رداءة خلط آن عارض گردد سزاوار

[illegible]

و نان را با شراب گرم تر کرده بخورند و بعد آنکه فصد اگر
اوقات غشی را زیاده میکند و حقنه لینه موافق تر است
در ضیق النفس
و تنگی گردن اگر نا گهان عارض شود بکم ضیق النفس است
و سبب آن تشنج و بیوسته است یا ماده خالع است و ضعف
عصبات که با عضای تنفس می آید و علاج آن بمراهم مرطبات

چند امر واحتراز از چند چیز واجب است اول آنکه بعد از زوال مرض
تا یک هفته بر همان تدبیر ایام مرض عمل نمایند و به تدریج به الطف
و اخف اغذیهٔ معتاده ایام صحت مثل جوجهای مرغ از زیره
و گشنیز خشک و نعناع و پیاز و انار و آن جمله را در هم کوفته
و الکنده باشند و کباب کرده با چلاو و یا بی چلاو و گاهی به اغذیه

و اما ضعف الحصوص از مخحوف [illegible] [illegible]
بحرف قوت بالکلیه الکاکلیه تقویت [illegible] باغذیهٔ غلیظه [illegible]
[illegible]

تقویت قوی نمایند و اگر بقیه از مادهٔ مرض بوده باشد بعد از
اسهال لطیف کنند به مثل نقوعی که در منفعت دیگر مذکور شده
و گاهی حاجت افتد بچیزی که مقوی و هم ملین بود اغذیه چون آش
مسهله یا غذائی که با ادویهٔ مسهله مخلوط باشد مثل اجاص
و شیرخشت و ترنجبین مانند آنها و صفراویان را نافع بود و گاه
منقطع شوند یا در ادرار و در اوقاتی که علامات غلبهٔ خون ظاهر شد

که بر فوات کردن و پشت مالند و علاج ثانی بمواد النفخ حاقنات

نفخ [illegible] [illegible]
[illegible]

اضطراب و قلق کرده باشد سزاوار است که در چنین موضع
که ضعف کرده باشد مسکن سازد و اکثر اوقات احتقان باشد
خیار و کدو و آب خرفه و روغن گل منفعت باشد عرص [illegible]

[illegible]

جو

فصد کردن جایز است و در اواخر لقاهات استحمام معتدل
و غسل کردن بآب فاتر مناسب است و اگر چنانچه شبها عرق کند
تقویت مزاج کند و استعمال موانع عرق مذکوره گردیده مشغول
گردند و اگر چنانچه ضعف زیاده در خود بیابد بایست تقویت اعضاء
رئیسه کند مثل سیب و انار و شربت سیب و انار و شربت صندل

[illegible]

ناقص باشد به بعضی مسهلات ملینه بقدر احتمال قوت استفراغ

[illegible]

محمومان مذکوره گردیده بعمل آورند و اگر بقیه از حرارت و سوء المزاج
باقی ماند و یا لثی در طبع او بوده باشد ازین قرص که مسمی بقرص
ناقهان است استعمال نمایند صمغ گوشت عصاره غافث جزو
گل سرخ تخم کاسنی تخم خرفه حب الآس و اذخر مکه جزوی و کافور ثلث
با آب کاسنی قرص کنند و شربت مثقالی از قرص ناقهان بجهة ازاله بقیه

[illegible]

جماع و از اعراض نفسانیه از غضب و غم و از خواب روز و گرسنگی
و تشنگی مفرط و از تخمه و از آب سرد دیده البرودة که مهلک است
و از سکنجبین و جمیع شربتها در افراط در ایراد اسباب مضاده
مرض مثل مبالغه در برد است و از سخنات مقویه مثل قرص ورد
و جلنجبین و مانند آنها پرهیز کند که اکثر اوقات موجب نکس مرض
گردد و در ناقهان در حالت امکان تقویت قوی کردن با مقویات
باضافه معجون غیاث که بقول بعضی فلونیا فلیس طوس

که در تقویت و حفظ قوی و ارواح ثلاثه خاصیت تام دارد فی الحقیقه
در کتب معقود است چون درست تامل فرمایی هر یک را مصطلح بینی
که نشانه در گمان هر یک چه قدر تاثیر در چه غایت منفعت نهاده
که عقل حیران است و چون در یکجا جمع کنی و از حمام ماریه و باز ازرق
انیسون جوهرش البستانی در خوردن نفعی ندارد و در حشاد امعا

[illegible] حکمای یونان [illegible] از خواص [illegible] امام جعفر صادق ع [illegible]

نان جوین شونیزه عروق است از جمیع دردها و نکته دیگر از کلام
معجز نظام خاتم انبیاست ص که بر حسنین علیهم السلام می فرمایند
ریحانه من این اشاره است بر شرافت ریحان اما محلی [illegible]

نمودار

معروف است بقول حکیمان می نوازید تا فی الجمله بیرون خاصیت شود [illegible]
چون حکیم مومن ره در تحفة المومنین مقوی ایمانات را البته بر [illegible]
ترجیح داده است و حق دارد از آنجا که در شریعت مطهره در باب
شراب قدح و مذمت لاتحصی و لاتحصی است فعلی هذا انا ممکن است
عاقلی پرهیز نماید و نخورد و اکثر از مجتهدین جایز ندانسته اند
بر غیر از جمله اجزاء مقوی ایمانات یکی بابونه است مزاج گرم و خشک

بابونه

[illegible]

بادرنجبویه

و طبیخ او ملین اورام صلبه و شستن در طبیخ او بسبب ایضا و نطول او
در اکثر علل مفید مفرح حلق و مصلح او عسل ریشه او با شراب و عسل محرک
ریشه او در افعال قوی تر از گل او و یکی بادرنجبویه است در مزاج گرم و خشک
مقوی دماغ و دل و حواس و معده و جگر و مفرح قوی و مفتح و ملطف

طعام غلیظ و هاضم و مورث ذکاوت حافظه و جهت عسر النفس و خفقان
و غشی و فواق و محلل سودا و امراض بلغمی و کابوس و مغص و امراض
ورکین و گرده و رافع سموم مطلقا و جهت سوداوی و سده دماغ
و مسحوق از برگ او از بیخ او هم تا ده درم با شراب جهت گزیدن سگ
دیوانه و رتیلا شربا و ضمادا مفید و با عسل جهت عسر النفس [illegible]
بدل او در وزن او ابریشم و در ثلث لوبیت زنج با درونج که

ریحان کوهی است مزاج گرم و خشک دارد با رطوبت فضلیه مفرح
قوی و مقوی دل و دماغ و فم معده و مبهی و مدر بول و شیر و حیض
و عرق و منضج و محلل اورام و ملین طبع و جهت خفقان و غشی و ضعف
[illegible] و عسر النفس بارد و سده سپرز و مقوی مثانه و دیگری اسطوخودوس
سیمونانی حافظ الارواح مزاج گرم و خشک شبه محلل و مقوی و ملطف

[illegible]

ریحان کوهی

اسطوخودوس

دیگر افیمون

افیمون

و دیگر افیمون است مزاج گرم و خشک دارد محلل و مسهل سودا و بلغم
و جهت نفخ و امراض بلغمی و دماغی و کرم معده و سرطان و جنون
و مالیخولیا بس مفید است و بالخاصیه عموم امراض سوداوی را
و تنقیه سودا عدیل ندارد چنانچه از سقلبی اندلسی حکایت
کنند در همه سودا مانند افیمون دوا ندیدند خاصه
توحش و خفقان و در مالیخولیا با سکنجبین و هکذا اشاره
در طبیعت آن اختلاف کرده اند بعضی معتدل دانسته در حرارت و
خشکی و جمعی سرد و خشک خوان را اضاف کنند و جرب و حکه
لغایت مفید بود و بعضی دفع الهاسنجب کنند و مقوی معده
و جگر و سده جگر بگشاید اخلاط سوخته را که سبب آن
خون عفن و بلغم عفن باشد و صفرای سوخته و امثال آن باشد
کاسنی چنانچه در شرح الارواح گوید چون از جگر طبیب را
تشخیص نبود از آب کاسنی بنا باید گذشت و در طبیعت آن نیز

[illegible]

[illegible]

کاسنی

ورطوبات عفن را پاک کنند و بتر‌هالی در ازرا اسود نشد بود
ولیموس نیکو دهد مسکن غثیان و هیجان صفرا و حرارت معده
و شکم ببندد و تب ربع را زایل کند خاصه عشر را مفید آید
از الجمله کلیه گرم و خشک مدر بول و حیض و شیر و مسمن کرده و رود
و ملطف اغذیه و محرک باه و مقوی معده و قاطع بلغم و محلل ریاح
و عسر البول بلغمی و برانگیختن اشتها و تقویت باطنه و رافع

[illegible]

بول و مسمن و مدر حیض و شیر و مسهل سودا و بلغم غلیظ و جالی
سینه و شش از اخلاط لزجه و نقوع او جهت تحلیل سودا و صفا
کننده خون و نرم کننده طبیعت و حجم او جهت [illegible] مسخن

ریحان

حرمل

بدن و اعصاب و دماغ و رافع قولنج و عرق النسا و فالج و امراض
بارده و استسقا و رافع جنون و اعیا و تمدد و سدد و یرقان
و نسیان را نافع و در تنقیه بدن و اعالی بدن و سینه از لزوجات
و ضیق النفس و سعال رطوبی [illegible] اسکات بارد
و یابس و در آن حرارت لطیفه هست جالب اسهال و عرق
و نزف الدم است از هر عضوی که باشد مسکن اورام و بثور و حمرت

[illegible]

بود و قوت دهد بدن را و لون را صاف و نیکو گرداند و حیض را
براند و گزند کژدم و عقارب [illegible] سود مند بود و در تقویت جگر
و معده بسیار مفید است و جهت بثور کهن و بواسیر و شقاق

افسنتین

وطحال و مفتح عروق و سینه و شش و مقوی جگر و معده سرد و مدر شیر
و عرق و کشنده اقسام کرم و تریاق سموم سرد و به و ملدوغ
و یرقان و عشا و سکته و تبهای عفونی مزمن و با افتیمون

آخر بغیره سودا نافع و چون [illegible]
[illegible] طلا او [illegible] نقرس [illegible]
[illegible] غوط [illegible] کرد [illegible]
[illegible] معده کهنه و محلل صلابات [illegible]
و صلابت [illegible] الاعصار [illegible] افسنتین [illegible]
آن از اخلاط [illegible] استسقا و بلغم [illegible] معده و تقویت [illegible]
[illegible] مفتح سده جگر و معده [illegible] اصلاح فساد
[illegible] و جهت [illegible] باده
[illegible]

عصاره افسنتین

اسفناج

سرد و تر بود با اعتدال ملین طبع و با قوت جالیه و رادع
و سریع الهضم تر و کم نفخ تر از سایر بقول خاصه در امراض سینه
و التهاب و تشنگی و تبهای حاره و درد شش و سل و عصاره

او با شکر که در آفتاب خشک شده در افعال قوی تر و مفتح سده جگر
و جهت تبهای کهنه و مرکبه و در تقویت معده و تنقیه آن از اخلاط
مرتبه را و استسقا و در نیکویی رنگ رخسار و اصلاح فساد مزاج
بسر سفید انیسون گرم و خشک بود مدر بول و حیض و شیر و عرق

[illegible] معده و [illegible]
[illegible] قابض طبع [illegible]
[illegible] مقوی [illegible] و مفتح سده از
[illegible] و صداع بارد و شقیقه و
[illegible] ضیق النفس [illegible]
[illegible] القولنج [illegible] فضول و با فوت [illegible]
[illegible] جگر [illegible] چون و قاطع [illegible]
[illegible] بول [illegible]

انیسون

جزر

و بشره و چهره بسیار سفید آید جزر گرم و تر بود مقوی باه ملطف و مدر
بول و مفتح سده جگر قاطع بلغم و مقوی معده و ملین طبیعت و
و جهت سرفه و درد سینه و معده و جگر و مربای او بغایت مقوی
مقوی جشا و رحم و هاضمه جوز بوا گرم و خشک قابض و مفرح

جوز بوا

و مسکن و ملطف و مقوی معده و فم معده و مری و جگر و حافظه
و حرارت غریزی و هاضم و جهت صلابت جگر و سپرز و اورام بارده
جگر و یرقان و خوشبو کردن عرق و بوی دهان و محلل ریاح
و رافع کلف و نمش و عسر البول و غثیان و قی و در رطوبت معده
و زلق الامعاء و اسهال معدی بارد و در طب و ازاله رطوبات متعفن معده

[illegible]

غریزی و مولد خون صالح و کثرة الغذاء و منبه اشتها حماض
بفارسی ترشه است سرد و خشک بود و با قوت قابضه و مسکن
قی و غثیان صفراوی و مشهی و رافع خمار و خواهش گل خوردن
و امثال آن و یرقان و مقوی جگر و التهاب آن از اخبازی
سرد و تر گویند با قوت متضاده و ملین طبع و لطیف تر

ترشه

خبازی

و در ازاله

و مدر بول و منضج و رادع و مفتح سده و نیم طل از طبیخ شاخ
او با شکر جهت جرب و قرحه امعاء و زحیر و قروح مثانه
و بول دم و بحة الصوت و درد سپرز و یرقان و تخم او [illegible]
دارد خشخاش سفید سرد و تر بود مخدر و منوم و منضج مواد

خشخاش

[illegible]

داند که باداما جهت نزال مغوط و خفقان و ضعف احشا
عجیب الاثر و با اندک زعفران جهت رفع هم و غم و غضب شدید
و با افتیمون جهت وحشت و جنون را نافع و مولد شیر و مدر بول
و حیض و مفتح سده جگر و سپرز و سینه و مقوی معده و باه

و محلل ریاح و اخلاط غلیظه و تریاق سموم حیوانی و مخفف قوی
و با قوت قابضه و جهت خفقان و غشی حاره با کافور یا با تنهایی
ریاح غلیظه و قولنج و درد پهلو و تهیگاه و رافع رطوبات و اسهال
مزمن و غثیان و رافع بلغم حامض و بدرقه قوت ادویه مو[illegible]

و محلل ریاح و اخلاط غلیظه [illegible]

[illegible]

و جهت سده جگر و سپرز و در سایر قوت ادویه با عضا

سفرجل: بارد و رطب مدر بول و مقوی معده و دل و دماغ و
مفرح و مسرت افزای روح حیوانی و نفسانی و جهت رفع
تهیج اطراف و سوء القنیه مجرب است و مانع صعود بخارات

۴۶۲

بدماغ و دل و انصباب مواد و رافع خواهش گل خوردن
و امثال آن و اسهال و تشنگی و التهاب و رافع مستی و حرقه
البول و غثیان و قی و درد فم معده و مزیل بوی عرق

حماض: چقندر بری که او مرکب القوی و با قوت قابضه و رطوبات
مائیه و جالی و محلل و مبرد و جرم او حابس و مائیه او ملین آن

سوس: مفتح و مقطع بلغم و جهت رعشه و محرک باه سوس کرم و خشک
منضج اخلاط غلیظه و مرکبه و مسکن تشنگی و مدر بول و حیض
و مسهل رطوبات و غسال اعضای باطنی و مقوی اعصاب

سیسالیوس: و محلل ریاح و جهت اقسام سعال و ربو و تنقیه سینه و شش و
[illegible]

شبث: [illegible]

جو

وجهت یرقان و امراض بلغمی قاطبه و فواق و ضعف معده و سپرز
و جگر و ربو و قولنج و مانع فساد اطعمه و جهت امراض آلات
تناسلی مفید و محلل نفخ از اقطار بدن و رافع غثیان
که از جوشیدن طعام با شبه جو سرد و خشک و قلیل الغذا
و با قوت جالیه و قابضه و مجفف و رادع و مسکن غلیان
خون و صفرا و تشنگی و مورث لاغری بدن مدر بول و مسکن
حدت خون و اخلاط محترقه و سریع الانحدار و مولد خون

صندل [illegible] عود

[illegible]

ادرار بول

نخوش

و مانع ادرار بول است که از سردی و ضعف مثانه بود خرنما
که اذان الفار است مزاج او در سیم سرد و تر دارد با قوت قابضه
و با اندک قوت محلله و بعضی در حرارت و برودت معتدل دانسته اند
جهت صرع و لقوه و اوجاع بارده و صداع مزمن را نافع بود

[illegible]

با مقویات دیگر بسیار مزید لیس بهتر مثل آن از جمله سیب و به و
و کاسنی و غیره قوت کاوزبان با بعضی شاید باقی است و بکار او
و عموم اجزای او مفرح و مقوی اعضای رئیسه و حواس و مسهل مره
السودا و صفرا و جهت امراض سودا و سرسام و برسام

[illegible]

ده مثقال از آن در نقوع بجد است که رطلی از شراب کند
بدون ازالهٔ عقل و عرق کاوزبان مغزوّه جهة امراض سوداوی
بس موثر است لغنغ گرم و خشک بود و بغایت مقوی معده
و دل و قوت ماسکه و هاضمه و قسم معده و مفرح و مرقق خون
غلیظ و محلل سواد بارده و ریاح معده و محرک باه و آروغ و قاطع
اقسام کرم شکم و بجهة بواسیر بغایت مفید و رافع درد سر و
زوفای یابس گرم و خشک بود در سیم چون با آب انجیر و عسل و سداب
بجنه باشند جهة درد شش گرم و ربو و سرفه کهنه و نزله که

[illegible]

و عسر نفس و درد سینه و معده و جگر و قولنج و گزیدن جانوران
و فالج و داء الثعلب و داء الحیة مسیح و با عسل جهة رفع تکون کرم

زوفای یابس

Dr. CARO
19 ISPAHAN 35
MINASIAN

و طبیخ او با سکنجبین مسهل خلط غلیظ مشکرام [illegible]
طبع و حلق و سینه و شش و جالی در طوبت آن و جهة سرفه
و احتباس بول و حرقة آن نافع و مولد خون معتدل

[illegible]

الاثر چیقل بری مرکب القوی و حرارتش در اول با نبوری قیه
و با قوت قابضه و رطوبت مائیه و جالی و محلل و مبرد و
آن برگ او بهتر از ریشه اوست مفتح و مقطع بلغم و جهة [illegible]

[illegible]

و القوت جگر و التهاب نافع و خوردن مطبوخ او جهة [illegible]

و بری که او لک باشد قوی تر از کوهی است برگش با صلابت و شبیه ببکائی

سرد و خشک و قابض است جهت خفقان و غثیان [illegible]

[illegible]

حاره غبیرا سرد و خشک بود قابض و قلیل الغذا و موافق از جهت

اطفال و مقوی معده و قوی باشد که مانع القاء صفرا المعده و صعود

بدماغ و جهت قی و اسهال صفراوی و سحج و سیلان رطوبات

و سرفه حاره و صداع نافع بود صمغ [illegible] گرم و خشک مجفف

[illegible]

وجهت

و جهت تبهای محرقه و مدر بول و اطفای تشنگی است لحیة التیس

نزد الطائفه گیره عصاره [illegible] قیم است در آخر اول سرد و در دوم خشک و

قابض و از جمله اجزای تریاق فاروق است باشد قاطع نفث الدم

و حیض و اسهال مراری و دموی و رافع قرحه امعا و قرحه

ریه و مقوی اعضای ضعیفه و فم معده و جگر لسان الحمل

بفارسی بارتنگ برگ و تخم او لطیف و جالی و رادع و قابض و

مقوی جگر و مفتح و حابس نزف الدم همه اعضا و مسکن تشنگی

و فساد هضم و دق و سل و نفث الدم و سده سپرز و جگر

و ضعف آن و صرع و تبهای حاره و ربع و جوشش دهان

و لثه و قرحه ریه و قی و سده گرده و حرقة البول و سیلان

خون لو اسیر پوست ریشه لفاح سرد و خشک و جوف آن

عدیم القوت مخدر و مجفف و مسکن غلیان خراب مواد حاره

خون و صفرا و قابض و سمن بدن و منوم و مسکن تشنگی قراط

از پوست و بیخ او با عسل حرقة البول و خفقان حاره و اسهال

و رافع بیخوابی نافع باشد و با سرکه جهت بادسرخ لوز

گرم و تر بود مفتح و حافظ قوتهاست جالی اعضای باطن و ملین

آن و ملین طبع و حلق و موافق سینه و گرده و مثانه باه بود

حوم

ومسکن حرقة منی و بول و مسمن بدن باشد کثیر الغذا و حافظ
دماغ باشد جهة سرفه و خشونت سینه و حنجره و مولد منی و رافع
نفث الدم و در بول و قرحه مثانه و امعا و زحیر و رطوبت معده
و موافق گرم و خشک بود و مخرج اخلاط غلیظه لزجه و ملطف آن
و مفتح سده و در لجاجت جالی و مدر بول و حصاة و جهة نفس

[illegible]

درلته

در لته کتان بسته در سایه باید آویخت و هر گاه در ظرف قلعی
ضبط نمایند بتغافل نمی پذیرد و مدتها را در شیشه ضبط
المزجوم فرماید که ادویه ملکیه را بعد از آنکه [illegible] در آب

[illegible]

دستور پاشیدن اب کاسنی جهة تبهای دموی و صفراوی تفتیح
سده جگر و عروق [illegible] اب کاسنی [illegible] دستور
اب [illegible] که معمول قدما ست جهة مواد بلغمی و صفراوی و سوداوی
و [illegible] و تفتیح سده و تقویت الات تنفس نافع [illegible]

[illegible]

و چون حکیم ره در مفردات خواص که از کتب معتمد علیه اطبا شده
هر یک را از حالات خفقان و در باب خفقان شرح فرموده است و در دستور را
نیز به بسط تمام تحریر آورده است پس یک گوشه گوسفند که در عمر خفقان
دوای مثلث را که عبارت باشد از جوشیده آب انگوری که خاک
نزده تا بستند طلسم مثلث دانسته باشد از جا شدن ماء الحیات را
که موجب خفقان طعوری دانسته باشد و علاقه معروره که اسمش داود را
نوع معجون نزکیه در کفایه خود بطریق دیگر در الکاموس جماع

[illegible] از دردی [illegible] فایده [illegible] عاقل [illegible] الخواننده [illegible] دیوان حافظ [illegible] جهان [illegible] باتفاق [illegible]

حاجت قی

اندر شناختن حاجت قی جمع شدن در ستان القی بباید دانست که هر روز
از طعام خلطی اندر معده بگوارد [illegible] آلوده که اندر وی باز ماند از هر چه
غلیظ تر و لزج تر باشد اندر میان خملی معده بماند بدین سبب آن چند
گاه حاجت افتد که معده را از آن آلودگیها پاک کنند خاصه
اگر معده سرد باشد و اندر و رطوبت بسیار گرد آید بسیار رطوبت
میان جرم معده و جرم طعام حایل گردد و معده را از حماست طعام باز
بدین سبب داراد
و اراده معده بطعام رسد
پس بدین سبب طعام بگوارد و بیک
ناگوار بدین طعام رطوبتها زیادت گردد
و حجت بسیار کردن زیادت باشد و بیاید دا
کرا فزاید کار بسیار کند [illegible] مصطکی [illegible]
چنان ساخته است که پیوسته بخار صفرا از جگر [illegible] بالا آید اندر کذر [illegible]
جگر در ده افزوده است از بهر این کار تا این صفرا [illegible] از بلغمها بشوید و براند و
[illegible] و بعضها [illegible] معده را [illegible] صفرا آگاه شود که حاجت
[illegible] این کذر [illegible] لا کند [illegible] افزاید کار بسیار کند
از بهر آنکه الم چنانکه صفرا [illegible] معده [illegible] شاید تا [illegible] از آن بلغمها بشوید
بمعده [illegible] اندر [illegible] بالا آید [illegible]
بود دندی و طعام اندر معده [illegible]
و هضم نیز بود [illegible] از غذا
بهر ۲۵۰

نیافتی بدین سبب آفریدگار تبارک و تعالی شستن و پاک کردن معده
از بلغمها فزونی بقوت اختیاری باز گذاشت تا مردم آنرا بوقت
حاجت بطریق قی دفع کنند بدین سبب هر یک چند مردم تن

از خلط بلغم [illegible] فرو بردن [illegible] نه از بهر استفراغ [illegible] معده را بقی پاک [illegible]
[illegible] استفراغ [illegible] پسندیده [illegible]
[illegible] طعام [illegible] معده را پاک [illegible]
برود و اما بسیار [illegible] آرزوی گل خوردن [illegible] معده را [illegible]

و تهیج را و صرع را که از معده خیزد و یرقان و لرزیدن دست و پای
و فالج و ضیق النفس و نقرس و مالیخولیا را سود دارد و جذام را علاج قوی است
و همه علتهای مزمن را خاصه اگر بشرط و بدان اندازه کرده شود که بباید
مردم را فرموده‌اند ابن ماسویه گوید کسی را که از خوردن داروی مسهل
منش گشتن و تاسه خیزد اگر پیش از داروی مسهل قی کند این رنج
کمتر

نباشد اما مضرتهای قی گفت که اگر افراط نماید معده را
ضعیف کند و اخلاط روی بمعده نهند و سینه را زیان دارد و چشم
و دندانها و درد سر را که بمشارکت معده و دیگر اندامها باشد و جگر را

[illegible] ضعیف [illegible] که عادت دارند طعام بسیار خورند [illegible]
[illegible] اندر سینه [illegible] نشاید کردن [illegible]
[illegible] از بهر [illegible] نشاید کردن [illegible] اسهال [illegible]

موافق تر بود از قی کردن و مردم لاغر را قی کردن صعب باشد لکن
اولی تر آن بود که غذاهای تر خورد تا اندر معده رطوبتها نیک تولد
کند و تن او از آن بهره یابد و هر کرا معده ضعیف باشد اسهال
از قی صواب تر باشد و زنان آبستن قی نشاید کرد از بهر آنکه طفل
بدارد تن ایشان بقی پاک شود و از قوت قی خطر اندر تن ایشان
بدید آید و هر کرا قی بسیار باشد منش گشتن رنجه دارد آنرا هم

141

[illegible]

باز توان داشت و هر کرا تب عادت نباشد یاد شخوار باشد و برا تب فرخون صفرا باشد
و هر کرا سینه پهن باشد و عضلها لیکن قوی باشد و برا تب خود دارد و اسکان
باشد جنبه اکر کردن دور از نباشد و اندر بیماریها سینه قی کردن شاید کرد
اندر تدبیر قی کردن تدبیر صواب اندر قی کردن آنست که نخست چیزی
کند تا تن کرم شود و اخلاط رقیق شود و کذرهای اخلاط کشاده شود

و اخلاط غلیظ ... [illegible] ... اخلاط ... [illegible] ... معتدل باید ... [illegible] ... طعامها ... [illegible] ... بسیار ... [illegible] ... باید کرد

شراب بسیار خورده است حس معده کند شده است و از خوردن
شراب فرونی دارد که باز خورده است آنکاه بیافته است و از قی
باز مانده است و هم این کسان بسیار بوده است که اندر میانه
شراب که هنوز مزه شراب همی یافته است و بر لفظ دهان خوش

Dr. GARO
19 ISFAHAN 35
MINASIAN

142

٢٩١

[illegible]

[illegible]

D.C.M

٢٩٠

Coll. 117
Pers. Med. 67 =
[illegible] Ar. 122 cf. occ. 1062

DR. CARO MINASIAN ISFAHAN 1935

Foliated 1/11/90
JM

140

Loose material follows

Persian 67
P. 85

وَإِن يَكَادُ الَّذِينَ كَفَرُوا لَيُزْ
لِقُونَكَ بِأَبْصَارِهِمْ لَمَّا سَمِعُوا
الذِّكْرَ وَيَقُولُونَ إِنَّهُ
لَمَجْنُونٌ وَمَا هُوَ إِلَّا
ذِكْرٌ لِلْعَالَمِينَ

UCLA

END OF REEL

PLEASE REWIND

UCLA Reprographic Service